

ARTUR TATXÉ, DE L'ALCALDIA A L'EXILI

Lluc Oms i Carrera

2n Bat

2020-2021

Institut Jaume Callís

Pilar Pascual i Paco Navarro

exili *m.* Pena que consisteix a fer sortir algú de la seva pàtria amb prohibició d'entrar-hi. *Fou condemnat a l'exili.* / **Fig.** Obligació de viure fora d'un lloc, lluny d'una persona, que hom enyora. // Sojorn obligat fora de la pàtria.

Diccionari general de la llengua catalana
Pompeu Fabra (Barcelona, 1868 – Prada, 1948)
Filòleg català exiliat

Resum

L'essència del treball rau en l'explicació detallada i minuciosa de la vida política i personal d'Artur Tatxé Datzira, l'oncle de la meua àvia. Així mateix, doncs, es tracta d'una comesa netament històrica que explica, mitjançant cartes que el protagonista va enviar a la seva germana, la història d'un pagès nascut a Folgueroles, alcalde de la mateixa vila entre l'octubre de 1936 i el 1937, en plena Guerra Civil, que anà al front a lluitar amb els republicans i que l'any 1939 s'exilià a França. Les cartes, eix vertebrador del treball, ens presenten la vida d'un home que, des de l'alcaldia i la guerra, però també des de l'exili, hagué de lluitar durament per superar els múltiples obstacles que s'anà trobant a mesura que la situació política i personal anaven canviant.

Dissortadament, el número de cartes que conservem és lluny de les que Tatxé va enviar, però, tanmateix, permeten fer-nos una visió de qui era, què pensava i, sobretot, com afrontava les vicissituds que la vida li posà al davant. En efecte, el treball ha permès també poder descobrir un personatge del qual mai se n'havia fet recerca amb tanta profunditat i un munt de coses del mateix que la família directa no sabia de la seva vida i que, gràcies a petits detalls de les cartes, hem pogut descobrir.

Abstract

The essence of the work lies in the detailed and meticulous explanation of the political and personal life of Artur Tatxé Datzira, my grandmother's uncle. Likewise, it is a cleanly historical task that explains, through letters that the protagonist sent to his sister, the story of a farmer born in Folgueroles, mayor of the same town between October 1936 and 1937, at the height of the Civil War, who went to the front to fight with the Republicans and who in 1939 went into exile in France. The letters, the backbone of the work, present the life of a man who, from the mayoralty and the war, but also from exile, had to fight hard to overcome the many obstacles that he encountered as the political and personal situation changed.

Unfortunately, the number of letters we keep is far from the ones that Tatxé sent, but, nevertheless, they allow us to take a view of who he was, what he thought and, above all, how he coped with the vicissitudes that life put in front of him. Indeed, the work has also allowed us to discover a character whose research had never been done so deeply and a lot of things of the same that the direct family did not know about his life and which, thanks to small details of the letters, we have been able to discover.

Sumari

1- Presentació	1
2- Introducció.....	2
3- Pròleg.....	3
4- Artur Tatxé, la vida prèvia.....	4
4.1- Contextualització del moment històric	5
4.2- Tatxé es pronuncia políticament	5
4.3- Contextualització del moment (2).....	7
4.4- Nou decret de Constitució dels Ajuntaments	8
5- Artur Tatxé, alcalde de Folgueroles	9
5.1- Documents d'alcaldia	13
5.2- Sindicat Agrícola Cooperatiu de Folgueroles / Unió de Rabassaires	16
6- La vida al front.....	20
6.1- Contextualització de la guerra.....	20
6.2- Tatxé al front.....	22
6.3- Brigada Mixta 142, la brigada de Tatxé	26
6.4- Brigada Mixta 140	28
6.5- Rumb a l'exili	28
7- Camí a França, camí a l'exili.....	29
7.1- Argelers, camp de concentració.....	30
7.2- Situació en la que França estava sotmesa.....	31
7.3- Les CTE i les GTE	33
7.4- Companyia de Treballadors 122	34
7.5- L'Organització Todt i el servei laboral obligatori.	47
7.6- El Mur de l'Atlàntic.....	48
7.7- Tornem a les cartes	49
7.8- Després de Normandia	53
7.9- Morir a l'exili	62
7.10- Recapitulant per on va passar Tatxé durant el seu exili	65
7.11- Com recorden el Tatxé exiliat els seus familiars?	67
8- Les cartes de Tatxé.....	68
9- Conclusions	70
10- Bibliografia.....	75

10.1-	Bibliografia citada	75
10.2-	Fonts consultades	75
10.3-	Webgrafia	75
11-	Annexos	77
11.1-	Annex Alcaldia	77
11.2-	Annex Front	89
11.3-	Annex Exili	99

1- Presentació

Hi ha molts estils de treballs de recerca, més jo diria que n'hi ha tants com persones. Jo mateix, a l'hora de fer la tria de l'estil del meu treball i del contingut del mateix, m'havia de decidir si apostar per un treball d'àmbit més general, en el qual hagués pogut explicar quelcom rellevant de la guerra civil o de qualsevol fet històric, o apostar per un treball únic, que només pogués fer jo i que no pogués ser reproduït idènticament al meu, per ningú més. Com explico unes línies més endavant, a la introducció, vaig apostar clarament per a fer aquest treball per la identitat pròpia que el mateix m'oferia des d'un bon principi. De cap de les maneres volia fer un treball que fos reproduïble per algú més, sinó que volia apostar per un treball únic, de caire netament diferent als treballs més freqüents. La història de l'Artur Tatxé em va anar com anell al dit. Es tracta, doncs, d'un treball singular que està fet des de la recerca en primera persona. Anant al gra, aquest treball que teniu a les mans ens presenta el que queda de la vida d'Artur Tatxé, folguerolenc de naixement, que fou alcalde de la seva natal vila durant un període de la guerra civil espanyola, entre el 1936 i el 1937, i que a finals del 1937 anà al front a lluitar amb els republicans, bàndol al qual n'era defensor, i amb el qual s'exilià a principis del 1939.

Aquests, han estat uns mesos intensos de recerca. I és molta la gent que m'ha ajudat a tirar endavant aquest projecte i que ha confiat en mi perquè aquest treball fos tan complert. Però hi ha una persona sense la qual jo no hagués apostat per fer el treball que ve a continuació, i que des del primer moment m'ha ajudat en la recerca més personal i política del protagonista, però també amb qui he pogut compartir i veure segones opinions. És per això que vull agrair molt sincerament a la meva tieta, a la Roser Carrera, per l'ajut i disposició que m'ha ofert en tot moment. Sempre he pensat que sense la base que tenia ella d'Artur Tatxé, gairebé segur que jo no hagués volgut fer aquest treball. Segonament, volia donar unes gràcies molt sinceres també a la Pilar Pascual, primera tutora del treball i a en Paco Navarro, que m'ha ajudat a enfocar la recta final i a cloure el treball. En tercer lloc, volia agrair també a la meva àvia, l'Assumpta Soler, neboda de l'Artur Tatxé i a la seva germana, la Nati Soler, per les explicacions orals que m'han fet del protagonista i del que recorden d'ell. I finalment, donar les gràcies a l'Ajuntament de Folgueroles per poder consultar-ne els seus arxius i a totes aquelles persones anònimes que han explicat i de retruc aportat alguna cosa en la recerca de la vida d'Artur Tatxé. A tots ells, moltes gràcies.

2- Introducció

A Folgueroles, el poble natal d'Artur Tatxé, avui dia pocs són els que el recorden, i encara menys són els que li saben, encara que sigui a pinzellades, part de la seva vida més pública. A casa sempre s'havia dit que havia existit una familiar, el tiet de França, segons les seves nebodes, que fou alcalde de Folgueroles i després d'anar a la guerra, es va haver d'exiliar. Roser Carrera, filla d'una neboda de Tatxé i natal també de Folgueroles, havia recollit i ordenat algunes cartes i fotos trobades a casa de la Ramona Tatxé, la germana del protagonista, que era qui hi mantenia contacte ininterrompudament. L'arxiu familiar, si així es pot considerar, amb què disposàvem a l'inici, em va obrir les portes a emprendre el camí a cercar la vida que va dur Tatxé.

Des del primer dia, vaig tenir en ment que aquest treball, apart de servir com a treball de recerca d'institut, volia que servís també com a ordenació i recuperació de la vida d'una persona poc coneguda tant a la seva natal vila com entre familiars seus, però que va viure coses que quasi bé son inimaginables des d'un punt de vista actual. Potser aquesta seria una de les raons per les quals vaig decidir-me a fer aquest treball. L'objectiu cabdal del treball és explicar tan detalladament com es pugui, on era i què feia Artur Tatxé durant tres etapes molt rellevants de la seva vida: l'alcaldia, la guerra, i l'exili. Així doncs, en aquest relat que ve a continuació, em dispo a intentar traçar amb les restes que ens queden, la vida d'Artur Tatxé Datzira, una vida que es va veure modificada en el seu transcurs a causa, com comentava, de tres grans fets: el càrrec de batlle del poble de Folgueroles, la seva estada al front amb el bàndol republicà i l'exili forçós al qual es va haver de sotmetre l'any 1939 degut a les seves responsabilitats prèvies a l'Ajuntament de Folgueroles.

3- Pròleg

Abans d'emprendre la lectura d'aquest treball de recerca cal tenir en compte unes quantes coses, que afecten directament al format del treball o bé sols són detalls a destacar. Majoritàriament a la primera part del treball, al seu primer capítol, hi ha trossos de texts en cursiva de documents relacionats amb Tatxé. S'hi usen paraules d'un català no pas actual, o a vegades fins i tot inventades. Des del primer moment es va considerar que si corregíem al català actual i estàndard moltes de les paraules o expressions que s'usen en aquests documents, els mateixos perdien part de sentit, i és per això que es va optar per mantenir mots i expressions escrites erròniament des d'un punt de vista actual, però que permeten mantenir d'alguna manera més intacta, els fragments escrits a la dècada dels anys trenta. La concentració d'aquest factor que he esmentat es produeix majoritàriament al primer capítol del treball, tot i que als altres també hi apareix, però en menor mesura.

Un altre aspecte que és important que el lector tingui present abans de llegir aquest treball és que el protagonista del mateix, Artur Tatxé Datzira, escrivia el seu primer cognom així: Tatxé, i no pas com l'escriuen d'ençà de la dictadura els seus familiars descendents. Aquests ho fan de la següent manera: Tatché. És per això que no s'han d'estranyar si veuen al llarg del treball el cognom del protagonista escrit diferentment al cognom de la família, ja que ell sempre ho havia escrit amb una ix després de la segona té i seria profundament injust no escriure-ho de la mateixa manera que ho escrivia ell.

En tercer lloc, i per acabar, cal també exposar que la finalitat d'aquest treball ha estat sempre, des del primer dia, explicar la vida d'Artur Tatxé des de l'objectivitat. En cap moment la intenció del treball ha estat alinear-nos amb una línia ideològica o moral per lloar Tatxé o desacreditar-lo, sempre s'ha intentat relatar els fets transcorreguts durant la vida del protagonista i sobre ell mateix, amb perspectiva, i paritat. S'ha volgut en tot moment mantenir el cap fred, per escriure, -o intentar fer-ho- amb una visió àmplia dels fets, i el cor calent, per poder entreveure dins una vida tan diferent a la de molts dels que llegeixen aquestes línies, una persona que després de ser alcalde i anar al front a lluitar, hagué de fugir de la seva terra pel que pensava i per defensar un govern democràtic. En definitiva, posar llum també a la part més humana de Tatxé.

4- Artur Tatxé, la vida prèvia

Els darrers temps les coses han canviat molt, i la manera de viure-les podríem afirmar que pràcticament també. No és el mateix haver nascut al 2003 o haver-ho fet el 1910, quasi un segle abans. Tenint ben present aquesta diferència d'anys i el salt generacional que la mateixa comporta, gràcies a l'acta de naixement que guarda al seu arxiu l'Ajuntament de Folgueroles -i que podeu trobar al primer document de l'*Annex Alcaldia*-, sabem que a les sis de la tarda del 27 de maig de 1910 naixia, al Carrer La Rambla número 14 del poble de Folgueroles, Artur Tatxé Datzira, fill del també Artur Tatxé i de la Mercedes (Mercè, com era coneguda) Datzira. Va créixer a Folgueroles i fou el gran de tres germans, dos nois i una noia: l'Artur (el mateix), en Josep i la Ramona. Des de ben jove, començà a treballar amb son pare de bosquerol: anaven a bosc amb carro a buscar feixos de llenya i llavors els venien als forners del poble i dels nuclis veïns. Va seguir amb la professió quan el seu pare deixà d'exercir-la per discapacitats oculars. De ben petits també, com havia explicat Ramona Tatxé a les seves nétes en històries de transmissió oral, els tres germans Tatxé anaven a una font del poble amb galledes a buscar-ne l'aigua que necessitaven per poder viure, i és que aquest record de Ramona Tatxé, ens exhorta a imaginar-nos un Folgueroles ben diferent del que és ara.

Avui dia Folgueroles compta amb dos mil dos-cents habitants, però si ens remuntem al 1920, quan Tatxé tenia uns deu anys, Folgueroles tenia uns vuit-cents vilatans censats, el que vist en perspectiva, porta a imaginar-nos el poble del moment i de retruc, amb les condicions que va créixer el nostre protagonista. La diferència que hi ha del Folgueroles actual al Folgueroles de principis del segle XX, rau, en essència, al creixement demogràfic com comentàvem, però també a un avenç social dels folguerolencs. Mentre l'any 1910 l'economia de Folgueroles es basava bàsicament en l'agricultura, el treball de la pedra i altres oficis del sector primari, avui dia Folgueroles no s'aproxima ni de bon tros al treball de la terra que es duia a terme les primeres dècades del segle XX. En efecte, la modernització i avenç de la societat s'ha traslladat també a Folgueroles, el que ha fet que deixés enrere el que era el poble fa un segle. Amb això, La família Tatxé Datzira, regentava un hostel al Carrer Major del poble, anomenat Cal Turo, nom del qual ve de l'abreviació del popular nom a la família: Arturo. Amb tot plegat, ubiquem doncs la infància de Tatxé en un poble molt diferent a l'actual i en una família que regentava un hostel al vell mig de la vila. De la infància de Tatxé, malauradament se'n saben ben

poques coses, i el poc que sabem és gracies a les històries que va explicar la seva germana als seus descendents molts anys després.

Tatxé anà creixent i quan s'instaurà la República com a sistema a l'estat espanyol, ell, ja tenia 21 anys. Tatxé que esdevindria un home afí a la República en els següents anys, va celebrar aquesta victòria del republicanisme a Espanya però la simpatia amb el nou model de sistema no el va salvar d'haver de fer la Mili. Així doncs, aquell mateix any, fou cridat a presentar-s'hi. Segons exposa el seu expedient de quintes, -que podem trobar al segon document de l'*Annex Alcaldia* i que guarda el mateix Ajuntament de Folgueroles-, Tatxé el quinze de febrer del 1931, quan li feren l'expedient, acceptava, perquè així ho constata la firma, que fos enviat al servei militar.

Com hem expressat anteriorment, segons ens consta per fonts orals de la família, Tatxé des del primer moment va simpatitzar amb la República espanyola, alineant-s'hi ideològicament tot i tenir, com comentava, 21 anys quan s'implementà. Mentre Tatxé visqué a Folgueroles, dugué a terme l'ofici de bosquerol. Els seus pares estaven malalts, i ell com a hereu dels Tatxé havia de dur diners a casa per tirar la família endavant, i els seus germans s'ocupaven de tirar endavant l'hostal Cal Turo.

4.1- Contextualització del moment històric

Mentrestant a l'estat espanyol, des de la implementació de la Segona República, es vivien cada cop més enfrontaments entre els defensors de la democràcia i el govern republicà, i els defensors del règim anterior, una monarquia. Principalment els primers eren ideològicament d'esquerres, i amb això progressistes: alguns anarquistes, altres comunistes, en definitiva, propensos al canvi, com es pot palpar en els estrictes canvis que es duren a terme durant la Segona República, entre els quals, per exemple, la legalització del vot femení, la jornada laboral de vuit hores, entre moltes altres reformes. Els segons, en canvi, eren de vessant més conservadora i tiraven més a postures ideològiques de dretes, és a dir, practicaven una oposició frontal a qualsevol canvi que es pogués dur a terme en favor del progrés, i es remetien a defensar allò tradicional encara que moltes vegades no fos just. Com comentava, els ànims d'uns i d'altres van anar pujant i exaltant-se fins a l'esclat de la Guerra Civil, el 18 de juliol del 1936.

4.2- Tatxé es pronuncia políticament

A partir de l'esclat de la guerra, Tatxé prengué un rol polític i social important al poble de Folgueroles. Fins a l'esclat de la guerra civil espanyola, el 18 de juliol de 1936, Tatxé no es pronuncia amb res que requerís la seva signatura, i per tant, no en tenim constància.

Així doncs, quan va esclatar la guerra el 18 de juliol del 1936, els treballadors que arreglaven la carretera a l'alçada de les Codinoies, una casa de pagès als afores de Folgueroles, van entrar al poble i en van prendre el control. En els primers moments d'eufòria, els milicians celebraven la presa del poder municipal amb trets, un dels quals va ferir a la cama a una jove del poble. Mentrestant, el mossèn del poble, Josep Serra i Molist, era assassinat d'un tret al clatell a una masia de Savassona, on s'hi havia amagat amb el rector del municipi veí, Tavèrnoles.

Segons digué en una entrevista feta pel mateix treball Joan Roma i Sala, fill de Miquel Roma i Rifà, amic de Tatxé, quan els milicians van prendre el poder del poble i estaven esvalotats i contents, Miquel Roma i Rifà, rebé la visita d'Artur Tatxé Datzira, que seria alcalde tres mesos més tard, per tal de que l'ajudés a desarmar aquells milicians revolucionaris tan exaltats. Tatxé i Roma patien per possibles mals majors que poguessin ocasionar aquests milicians al poble, i patien també per no haver de fer-se ells responsables d'aquests possibles danys. Joan Roma, digué a la mateixa entrevista que aquests possibles mals majors podrien haver estat les morts de propietaris o persones de dretes per part d'aquests milicians que feien la carretera, esvalotats i empesos per la situació que es vivia al moment. Cal destacar que anys més tard, un cop acabada la guerra, el cos del mossèn assassinat del poble Josep Serra, va ser exhumat, traslladat i novament enterrat al cementiri municipal de Folgueroles. Un altre acte de revolta anticlerical va ser la crema de la capella fonda de l'església parroquial de Folgueroles, i les ermites de Sant Jordi i de la Damunt, per part de milicians vinguts al poble tot i que, molts folguerolencs afiliats a la CNT els aconsellaren que desistissin d'aquesta acció. Malauradament, no van tenir èxit.

Josep Tordera, mossèn del bisbat de Vic durant els fets esmentats, va afirmar l'any 1939 en una entrevista pel Bisbat de Vic i que va recollir el llibre 'Folgueroles, societat i vida d'un poble', el següent: *la parroquial fue destinada a garaje y depósito de los materiales de los albañiles. Las otras dos capillas quedaron abandonadas.* Les imatges, els retaules i el mobiliari com els bancs, van ser destruïts i cremats i la porta romànica va ser desmuntada perquè hi poguessin aparcar camions. També van fer caure una campana i la van fer fondre per fer-ne material de guerra. Cal destacar que l'arxiu parroquial es va salvar gràcies a la trucada del conseller de cultura de la Generalitat, que va recordar que allà hi havia informació de Jacint Verdager.

Així doncs, en aquest context tan convuls i tan sols tres mesos abans que Artur Tatxé fos nomenat alcalde, els milicians folguerolencs van crear el Comitè Antifeixista Local. En

efecte, cal destacar que Artur Tatxé no en formava part, i segurament, no estava completament d'acord amb part les accions que aquest Comitè executava.

Josep Tatxé, germà d'Artur Tatxé, va afirmar en una entrevista feta per Montserrat Xutglà i Casadevall el 29 de febrer de 1988 al mateix Josep Tatxé, i compresa a fragments dins la tesi doctoral Estudi Etnogràfic de Folgueroles, que el comitè que es formà d'ençà de l'esclat de la guerra a Folgueroles incorporava gent del Sindicat Agrari, Sindicat de Picapedrers, i Societat de balladors.

Amb tot plegat, el divendres 24 de juliol de 1936, sis dies després de l'esclat de la guerra, la Generalitat de Catalunya, llençarà un decret en virtut del qual cessaran en tots els Ajuntaments de Catalunya els Consellers tant els propietaris com a suplents que procedeixin de llistes de partits aliens al Front Popular d'Esquerres de Catalunya. Aquests consellers dels que parlem seran substituïts d'una determinada manera, tal i com s'esmenta al DECRET que podeu trobar a l'*Annex Alcaldia*.

Amb aquest decret, el 5 d'agost de 1936 va quedar constituït el nou Ajuntament, format per l'alcalde Joan Rodríguez, conegut pel nom de Baldiri, del sindicat de Rabassaires i home íntegrament d'esquerres, segons afirmen fonts del Consell Comarcal d'Osona, que varen recollir-ne algunes informacions al seu web.

4.3- Contextualització del moment (2).

Ubiquem-nos ara a mitjans d'agost del 1936. Venim d'un aixecament militar dut a terme el 17 i 18 de juliol i d'un notable avançament dels rebels per territori espanyol. En aquest moments, s'està duent a terme la batalla de Badajoz, a Extremadura. El coronel Yagüe i les seves tropes estan ocupant la ciutat. En aquesta ofensiva, hi està havent una sagnant repressió en contra dels republicans, que surten malparats de les diferents batalles. El 4 de setembre, els rebels prenen Irun, i l'endemà, Largo Caballero, és elegit cap del govern espanyol.

Més endavant, parlarem de l'exili, però cal destacar que durant el transcurs de l'estiu de 1936 es dona el primer èxode de persones, la gran majoria provinents de la zona de Guipúscoa, de Sant Sebastià, presa per les tropes franquistes. Així mateix, abans que Tatxé arribi a l'alcaldia, passa un gran i destacable fet històric pel què fa a l'àmbit estatal: el primer d'octubre Franco és anomenat, a la ciutat de Burgos, cap del govern rebel i *Generalísimo*, de tots els exèrcits.

4.4- Nou decret de Constitució dels Ajuntaments

Pel què fa a la vila de Folgueroles, no es té constància dels fets ocorreguts entre l'agost i l'octubre del 1936. Però una vegada arribats a l'octubre, i veient el descontrol que hi ha als ajuntaments, la Generalitat de Catalunya opta per fer un nou decret, llur objectiu és la recomposició dels ajuntaments. Al nou DECRET, -que podeu trobar al quart document de l'*Annex Alcaldia-*, s'hi dicten les normes per a la constitució i funcionament dels ajuntaments de Catalunya d'acord amb les exigències del moment que s'està vivint. Arribats en aquest moment, entra en joc l'Artur Tatxé polític. Si fins ara havíem vist l'Artur Tatxé més social, preocupant-se pel govern del poble i anant a demanar ajuda a altres vilatans per mantenir el control del poble en mans de folguerolencs, ara és ell mateix el qui s'implica directament amb el domini del poble. Si el decret és firmat pels consellers del govern el dia 9 d'octubre del 1936 i publicat al Bolletí Oficial de la Generalitat de Catalunya el dia 11, a la vila de Folgueroles el posen en pràctica el dia 18 del mateix mes d'octubre.

5- Artur Tatxé, alcalde de Folgueroles

Amb tot plegat, i seguint el decret dictat per la Generalitat de Catalunya, Artur Tatxé va prendre possessió del càrrec d'alcalde de Folgueroles el 18 d'octubre de 1936, exactament tres mesos després de l'esclat de la guerra civil i l'alçament militar per part de les tropes franquistes. Tatxé, prengué possessió del càrrec essent simpatitzant de la Unió de Rabassaires. El dia 18 d'octubre de l'any 1936 Tatxé tenia 26 anys, una edat molt jove i tendre per ficar-se al capdavant d'un ajuntament que promouria expropiacions i atacs simbòlics, però també materials, a l'església de la vila. Per posar-nos en context, la Unió de Rabassaires era un sindicat de viticultors no propietaris, creat a Catalunya durant l'any 1922. A Folgueroles, la Unió de Rabassaires feia també la funció de partit polític, com també passava a molts altres pobles i ciutats d'arreu del territori català. Segons la informació de la qual es disposa gràcies al web PARES del Ministeri de Cultura, l'Ajuntament que es va constituir el dia 18 d'octubre, constava de tres consellers d'Esquerra Republicana de Catalunya, que eren: Josep Teixidó Corominas, Alfred Riera Vilamala i Josep Berga Colomer. N'hi havia tres de la Confederació Nacional del Treball, popularment coneguda com a CNT, que eren: Jacint Dodas Parés, Miquel Massanés Bonay i Josep Roma Rifà. I, n'hi havia un de la Unió de Rabassaires, que era el mateix Artur Tatxé. Ací podeu veure una ampliació del document en què hi consten l'alcalde i regidors, del dia 18 d'octubre, signat per Tatxé. Per veure el document sencer, cal anar al cinquè document de l'*Annex Alcaldia*.

NOMS	CÀRRECS	Filiació política o sindical
Artur Tatxé Rabassaire	Alcalde	Rabassaire
Jacint Dodas Parés	Conseller	C. N. T.
Miquel Massanés Bonay	id	C. N. T.
Jospe Roma Rifà	id	C. N. T.
Jospe Teixidó Corominas	id	E. R. C.
Alfred Riera Vilamala	id	E. R. C.
Jospe Berga Colomer	id	E. R. C.

Figura 1. Font: Arxiu Municipal de Folgueroles.

El document que encapçala els de la constitució de l'Ajuntament, firmat per Tatxé, comença exposant que en compliment al decret de la Generalitat, es fan constar les regidors que integren la Corporació municipal i les seves filiacions. Ací una ampliació del mateix. Sencer al sisè document de l'*Annex Alcaldia*.

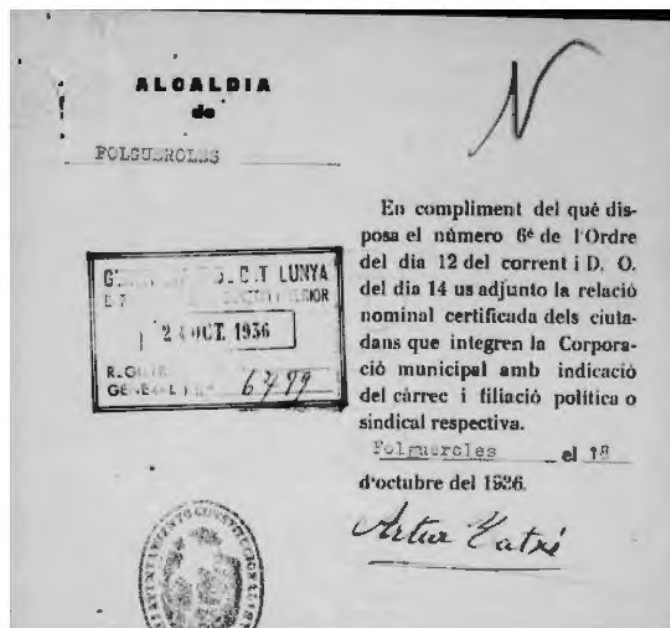

Figura 2. Font: Arxiu Municipal de Folgueroles.

La composició de l'Ajuntament, no va ser en cap cas, escollida democràticament, sinó que fou imposada a través del decret esmentat anteriorment del dia 11 d'octubre, signat per Josep Tarradellas i el Conseller de Seguretat Interior, Artemi Aguadé. A aquest decret, s'hi destaca que cal avisar i notificar al Conseller de Seguretat Interior de la Generalitat de Catalunya de la composició de l'ajuntament, i és per això que l'aleshores Jutge Municipal de Folgueroles, Evarist Dodas, li comunicà això mateix el dia 21 d'octubre, és a dir, tres dies després de la constitució de l'Ajuntament, al Conseller Aguadé. Per poder veure llur document cal anar al setè document de l'*Annex Alcaldia*.

Abans de la presa de possessió del càrrec com a alcalde per part de Tatxé com a conseqüència de la recomposició de l'ajuntament de la vila, el 15 d'octubre del 1936, és a dir, 3 dies abans de l'esmentat anteriorment, es fa el repartiment de regidors pels partits polítics ja exposats més amunt: ERC, CNT i Rabassaires. El document, -que podeu trobar al vuitè document de l'*Annex Alcaldia*-, s'hi apunta que una vegada constituït l'ajuntament, es poden fer comissions on hi participin persones alienes a la Corporació, és a dir a l'ajuntament. Diu també el document que es podria acordar que aquestes comissions tinguessin les mateixes facultats dels consellers, i acaba proposant designar-los de la següent manera: un per la CNT i dos per a Rabassaires. No sabem si tot l'explicat i exposat en aquest document va acabar produint-se o no. El repartiment dels regidors si que fou el que el document ens presenta, però de l'altra part no en tenim constància ja

que no tenim cap document firmat per l'alcalde Tatxé on hi exposi el proposat el dia 15 d'octubre del 1936.

Estem, doncs, a l'octubre del 1936. Tatxé ja ha estat nomenat alcalde i el jutge municipal, el senyor Evarist Dodas, ja ha informat al Conseller de Seguretat Interior, Artemi Aguadé, de la nova composició de la que disposa la Corporació municipal, o altrament dit, l'Ajuntament de Folgueroles. Un cop passat l'octubre, arriba un novembre difícil pel poble de Folgueroles: el dia 20 d'aquest mateix mes, l'alcalde Tatxé firma un document de l'Ajuntament del poble juntament amb el Comitè d'Apropiacions. En aquest document que podeu trobar al novè document de l'*Annex Alcaldia*, Tatxé hi diu el següent:

Plau-me adjuntar relació d'apropiacions fetes per aquest Ajuntament de la meua presidència, pregant sia lliurat i rebut als efectes de poguer acreditar les esmentades apropiacions.

Folgueroles, 20 de novembre de 1936.

L'alcalde,

Artur Tatxé.

Aquest document, segellat per cinc seccions diferents, entre les quals el departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya o el Registre General d'Entrada de la mateixa Generalitat, és el document que encapçala les dues fitxes en les quals hi ha especificades totes les expropiacions que es dugueren a terme. Artur Tatxé, va signar aquestes expropiacions que esmento, i les quals podeu consultar al desè document de l'*Annex Alcaldia*. Tot sembla indicar que és per això que no va poder tornar mai durant el seu exili forçós a l'estat Francès; més endavant, a l'apartat setè d'aquest mateix treball, s'explica minuciosament.

Una vegada dutes a terme les expropiacions, Tatxé no estava molt ben vist pels propietaris del poble i persones oposades al repartiment col·lectiu de les propietats folguerolenques que l'alcalde va dur a terme, però, abans que ningú es pensi que l'alcalde Tatxé va dur a terme aquestes expropiacions sense cap mena de recolzament legal, cal especificar que estava complint un decret llei dictat per la Generalitat de Catalunya. Per ubicar-nos, el govern de la Generalitat estava sota la presidència de Josep Tarradellas, des del 26 de setembre. Es venia del Pla de Transformació Socialista del País, elaborat pel Consell d'Economia, i amb moltes tensions a l'hora de redactar aquest nou decret, però finalment va sortir a la llum el dia 24 d'octubre del 1936 el Decret de Col·lectivitzacions i Control

Obrer d'Indústries i Comerços, el decret el qual Tatxé va dur a la pràctica el dia 20 de novembre del 1936, aproximadament un mes més tard que sortís a la llum.

Més tard, en ple mandat com a alcalde, i dos mesos després de prendre possessió del càrrec, Tatxé signa una ordre que va en la mateixa línia del signat el dia 20 de novembre. El text està escrit en català i està adreçat a la Cooperativa Folguerolenc, formada per un grup de persones del poble representants dels treballadors del mateix. Diu, en paraules literals, el següent:

Per la present s'us posa en coneixement de l'ordre de la Conselleria d'Economia, de dates 21 i 26 de Novembre passat, per la qual queden intervingudes totes les existències i producció de pells. Per això disposat és perquè teniu de presentar relació d'existències de les mateixes, i cada fi de mes, altre relació també jurada de la producció obtinguda durant el seu transcurs, així com el detall de les sortides que s'efectuïn.

Folgueroles, 14 de desembre de 1936

L'alcalde, Artur Tatxé

El text comença dient que *s'us posa en coneixement* és a dir, en cap cas hi pot haver dubte o dissidència. Diu l'alcalde que queden intervingudes totes les existències i produccions de pells, és a dir que, complint ordres de la Conselleria d'Economia, l'Ajuntament intervindrà totes les existències i produccions de pell que depenguin d'ells. Per acabar, l'alcalde obliga a presentar les existències que es tenen i així cada final de mes per poder-ho anar intervenint des de l'Ajuntament. També exposa que s'han de presentar al detall les sortides que s'efectuïn (se sobreentén que es tracta de sortides de materials de pell).

Si sumem aquesta expropiació que fa a les signades el dia 20 de novembre, veurem com no són precisament poques. Segurament, com ja he exposat anteriorment, la firma d'aquests documents d'expropiacions foren el que li impedí tornar ja que, com també he comentat anteriorment, hi havia folguerolencs en contra de la seva alcaldia i de les accions que duïen a terme, la majoria propietaris del poble, i molts d'ells d'alineació ideològica de dretes.

Abans de continuar crec que esdevé totalment oportú especificar en quin moment de la història ens trobem per poder veure la seva correlació amb els fets dictaminats pel nostre protagonista i fer un repàs dels decrets que sortiren a la llum. Així doncs, l'11 d'octubre surt a la llum el Decret de recomposició dels Ajuntaments. El dia 24 del mateix mes surt el Decret de Col·lectivitzacions. Amb tot això, el dia 7 de novembre, el govern republicà

s'instal·la a València. Durant els següents deu dies, es dona la batalla de Madrid, la primera intervenció de les Brigades Internacionals, i finalment, el dia 18 de novembre, Itàlia, Alemanya i Portugal, reconeixen el govern rebel.

Per acabar de contextualitzar la situació en la qual estava sotmesa Folgueroles en aquell moment, cal tenir present que paral·lelament a la revolució social que es vivia al poble a mercè de l'esclat de la guerra, hi havia una revolució urbanística efervescent al poble. Es varen obrir nous carrers i enllosar-ne d'altres. No sembla pas a priori, que aquestes decisions polítiques, siguin res perjudicial pel poble, ans el contrari. El fet és que, mentre es construïa un sistema republicà i progressista a nivell nacional, i en conseqüència, com esmentava, el poble també feia els seus canvis, durant aquesta segona república, les dificultats econòmiques derivades de la depressió internacional i de la falta de confiança dels empresaris es van traduir en el tancament d'establiments comercials i en l'aturada de diverses iniciatives empresarials: a Folgueroles, van plegar dos picapedrers, dos mestres paletes, un fuster, un lloc de venda de carbó al detall, un dels cafès, un pastador de pa, l'adrogueria, el sastre i el molí fariner de Josep Tortadès i es van traspasar dos cellers. Més endavant, durant la guerra, es van tancar deu negocis del poble i d'altres es van mantenir amb moltes dificultats. Així doncs, l'atur havia esdevingut un dels principals problemes del poble. L'any 1936, Artur Tatxé, ja essent l'alcalde de Folgueroles, va comunicar al director d'Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, la necessitat de realitzar un seguit d'obres públiques. Tal i com va escriure el mateix Tatxé al Llibre d'Actes de Plens Municipals de 26 d'octubre de 1936, *A fi d'anar contra l'atur forçós, verdadera calamitat extesa sobre el nostre poble, al ensemps que embellint el mateix; aquest Ajuntament (...) construeix actualment un camí el qual donarà un pas de l'amplada necessària per poguer entrar a nostre poble camions de totes mides, cosa avui impossible.*

5.1- Documents d'alcaldia

Durant el mandat de Tatxé, ell mateix com a ciutadà president de l'Ajuntament de Folgueroles o simplement com a alcalde, rep múltiples cartes i documents per part d'altres Ajuntaments que li ofereixen o demanen ajuda, o per part de la Generalitat de Catalunya. A l'Arxiu municipal del poble de Folgueroles, durant el mandat de Tatxé, que recordem-ho, fou íntegrament durant la guerra, s'hi poden trobar nombrosos documents rebuts pel consistori presidit per Tatxé, on la Generalitat reclama a l'Ajuntament que facin un llistat de les persones del poble que poden ser mobilitzades per anar a lluitar al front. La part

més sorprenent és que molts d'aquests documents no estan ni omplerts, i ni de retruc signats per Tatxé. Per part de l'Ajuntament de Folgueroles, es reberen documents, peticions i cartes a través del Departament d'Agricultura, el Departament de Governació, Departament de Serveis Públics, Conselleria de Defensa, Servei Central d'Estadística, Conselleria d'Economia, Conselleria de Defensa, Conselleria de Proveïments i Secció de Monuments Històrics. Cada departament o conselleria reclamava, anunciava o proposava al consistori presidit per Tatxé diferents aspectes en benefici del poble o *de la causa* com es deien els mateixos actors. Es tracta lògicament de la causa republicana i del combat contra el feixisme.

Tatxé va esser convidat a diferents actes comarcals. El primer que en tenim constància, és datat el dia 2 de desembre del 1936 a l'Hospital de Sang de Tona, un poble de la mateixa comarca d'Osona. El dia 27 de novembre, l'equip de l'alcalde de Tona li fa saber a Tatxé per carta que és convidat al mateix hospital on es farà una assemblea comarcal per assabentar-se del funcionament del mateix hospital.

Una altra petició de reunió de portes enfora, una reunió comarcal, és en la que Tatxé és convidat per part de la UGT a la seu de la mateixa a Vic. És un acte urgent que té lloc el dia 22, però malauradament no s'especifica ni el mes ni l'any. Podeu veure la mateixa notificació tot seguit:

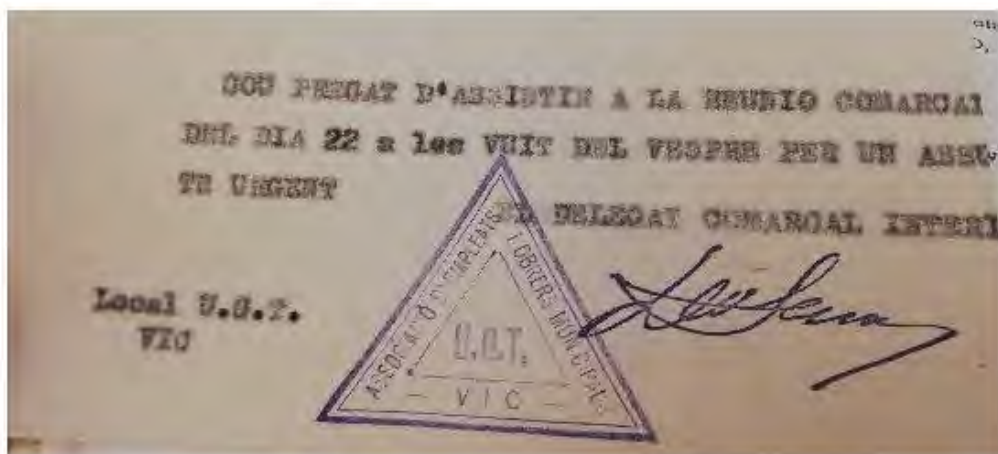

Figura 3. Font: Arxiu Municipal de Folgueroles.

Un altre tipus de carta que rebia molt Tatxé eren cartes enviades per alcaldes d'altres pobles d'arreu del territori català, reclamant a Tatxé que faci tornar al seu poble natal persones que estaven amagades a la vila de Folgueroles. Tatxé com a alcalde, tenia la

obligació de posar a disposició de l'ajuntament que reclamava el seu conciutadà amagat a Folgueroles, el mateix.

Tatxé guardava cartes enviades també al seu ajuntament d'altres consistoris fent-li saber que els seus respectius pobles canviaven de nom, que feien desaparèixer la connotació religiosa i passaven a un nom de la vila renovat. D'aquestes cartes potser n'hi ha una vintena, i m'arriscaria a dir que son de les que més n'abunden.

Seguint en el mateix fil, cartes enviades per part de la UGT com la que hi ha a continuació reclamant que Tatxé com a alcalde retorni algun objecte retingut d'algun veí, abundaren durant el seu mandat. En aquest cas la UGT argumenta que la persona en qüestió és *un antifeixista i un adepte al règim actualment constituït*. Al següent document la persona esmentada per la Unió General de Treballadors és tapada per conservar-ne els drets.

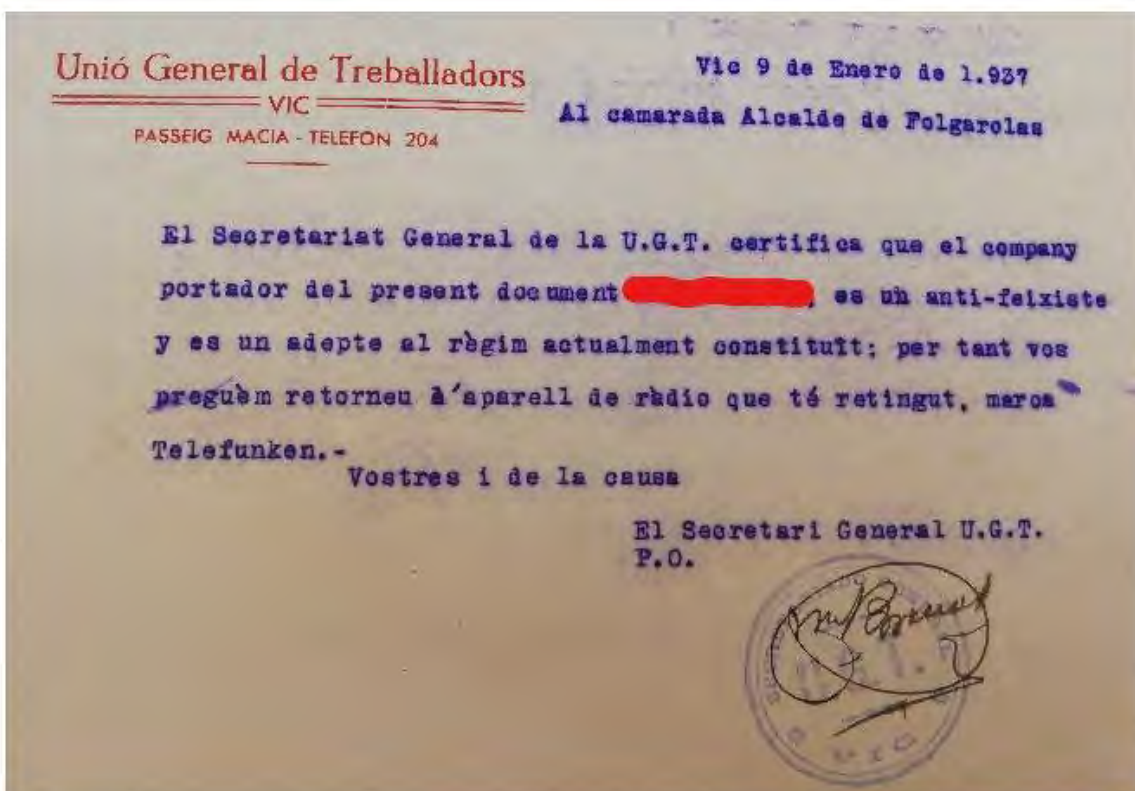

Figura 4. Font: Arxiu Municipal de Folgueroles.

El 22 de gener de 1937, l'Ajuntament envia una carta/notificació a un ciutadà del poble, però no la firma Tatxé com a alcalde, sinó que ho fa una altra persona en lloc seu, i abans de firmar posa les inicials: P.O. que són l'abreviació de la frase, *Per Ordre*, tot indicant que firma una persona en nom de Tatxé, l'alcalde. Normalment, això es feia quan l'alcalde

no podia firmar pel que fos. En aquests casos hi havia una segona persona que firmava per ell quan no podia fer-ho per motius personals o laborals.

5.2- Sindicat Agrícola Cooperatiu de Folgueroles / Unió de Rabassaires

Un document del *Sindicat Agrícola Cooperatiu de Folgueroles-Unió de Rabassaires*, signat per Tatxé com a president el 22 de juliol de 1937, exposa el següent: *Per acord a l'assemblea del Sindicat Agrícola de Folgueroles (Unió de Rabassaires), us lliurem la llista corresponent a fi de concórrer a les eleccions convocades per el proper dia 25.* La carta va adreçada al Ciutadà President de la Junta Municipal Agrària de Folgueroles. Aquí la mateixa:

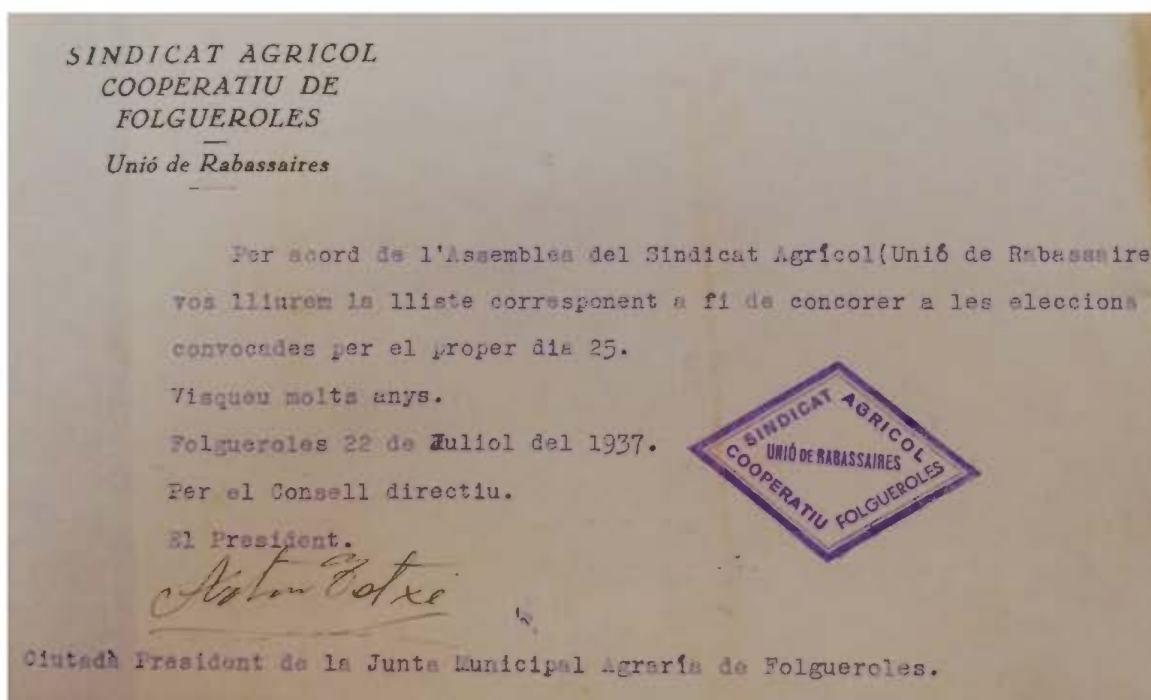

Figura 5. Font: Arxiu Municipal de Folgueroles.

Aquest document és d'una importància cabdal pel què fa a la implicació política de Tatxé. En aquest document, Tatxé, s'adreça al President de la Junta Municipal Agrària de Folgueroles per presentar-li la seva candidatura amb la qual concorrerà a les eleccions dins el Sindicat - Unió de Rabassaires convocades pel dia 25 de juliol del 1937. La llista que presentava Tatxé fou la següent: Artur Tatxé Datzira, Joan Codina Moles, Andreu Alsina Ferrer, Carles Roca Vivet, Joan Vilà Català, Francesc Puigvila Calam, Marcel Prat Vilassis, Josep Roma Pons. Al següent document, el qual anava adjuntat amb el primer

on Tatxé presentava la llista, s'hi pot apreciar la mateixa llista amb el segell del partit dels Rabassaires.

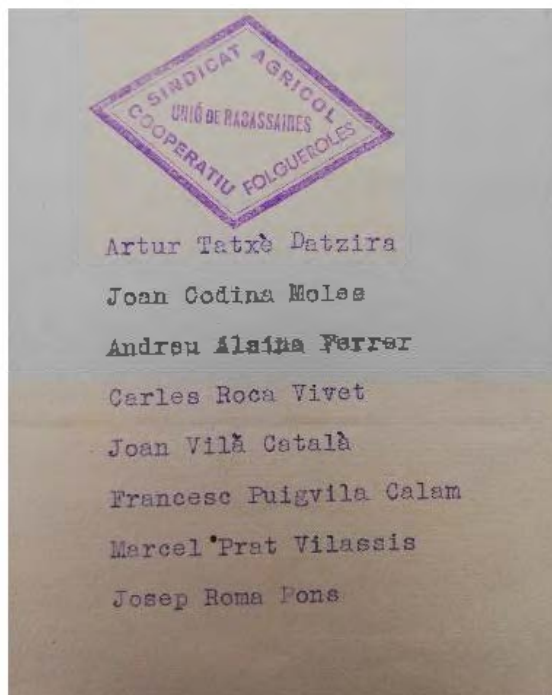

Figura 6. Font: Arxiu Municipal de Folgueroles.

Tot plegat ens ve a dir que Tatxé s'ha reunit amb un grup de persones del Sindicat-Unió de Rabassaires, és a dir el seu partit, i l'han escollit a ell per encapçalar la llista, tal i com diu el document, *Per acord de l'assemblea*. Així doncs, aquest document ens fa concloure que Tatxé fou escollit democràticament dins els seu propi partit.

Inicialment un es pregunta com pot ser possible que el facin alcalde pels Rabassaires a l'octubre del 1936 i l'escullin president del partit el juliol del 1937. Doncs per una simple raó: a l'octubre del 1936, fruit del moment i de la rapidesa en el desencadenament dels fets i del decret de recomposició dels ajuntaments, els Rabassaires de Folgueroles no van tenir massa dies per escollir un representant i van acabar escollint a Tatxé. Llavors, un cop a l'Ajuntament, segons sembla, les coses ja estaven més calmades i el Sindicat Agrícola Cooperatiu de Folgueroles – Unió de Rabassaires va decidir fer unes primàries internes per escollir democràticament el que havia de ser el nou president del partit, i per tant, representant a l'Ajuntament.

Per altra banda, un document escrit a mà i sense data trobat a l'Arxiu de l'Ajuntament de Folgueroles exposa que la Junta del Sindicat nombra com a apoderats de les vendes de

blat del terme municipal del poble de Folgueroles, les persones següents: Frederic Boixadera Vilamala i Artur Tatxé Datzira. Es tracta del *Sindicat Agrícola de la Plana de Vic*, i creiem que és anterior a l'arribada de Tatxé a l'alcaldia, per la manera com està escrit, i la posició que té Tatxé com a apoderat. De totes maneres, la data no hi és i per tant, la ubicació temporal és fruit d'una hipòtesis. El document és el següent:

Figura 7. Font: Arxiu Municipal de Folgueroles.

Finalment, l'últim document que tenim constància en què s'adrecen a Tatxé com a alcalde, és una carta enviada des de la Posada La Montserratina de Figueres el dia 5 d'Agost del 1937 per Ramon Teixidor. A la carta Teixidor li diu a Tatxé que tal i com li havia comentat parlaria amb el Comandament Militar per saber on havia de presentar-se en Pexu, ho ha fet i li han dit que s'hi ha d'acabar presentant tard o d'hora. Teixidor es lamenta per la falta d'humanitat del Comandament i li acaba dient que la setmana següent tornarà i marxarà amb ell. Tatxé com a alcalde rep la carta de Teixidor per estar al corrent de la situació tan d'aquest tal Pexu com de Teixidor.

Hi ha més documents adreçats al ciutadà president del Consell municipal de Folgueroles al llarg del 1937, però no n'hi ha cap que digui explícitament que s'adreça a l'alcalde Tatxé. Per tant, podria ser que Tatxé hagués estat alcalde fins a finals del 1937, quan ja tenim la primera carta enviada per ell des del front, però com que no en tenim constància escrita, no ho podem afirmar amb la contundència i rotunditat que ens agradaria fer-ho. Tampoc s'ha trobat cap acte de renúncia com a alcalde per haver d'anar a la guerra, el que és estrany. La principal hipòtesi en la que ens basem al no tenir l'acta de renúncia com a alcalde de Tatxé, és que, contemplant que a l'arxiu de l'Ajuntament de Folgueroles hi ha un forat important de documents del 1936 al 1941, és probable que el mateix es perdés de retruc en la destrucció d'altres, o que fos destruït expressament per tercers o pel mateix Tatxé. El cas és que de ben segur podem afirmar que Tatxé fou alcalde de l'octubre del 1936 a l'agost del 1937. Si ho fou fins a finals d'any o no, no es pot sostenir completament per la falta d'un document de renúncia, o d'un document signat per ell mateix abans de ser cridat a files pel bàndol republicà. A dia d'avui, cap familiar encara viu, ni cap vilatà de Folgueroles suficientment gran com per poder-se recordar de si Tatxé fou alcalde fins a finals d'any, en saben res. Així doncs, no és fins al desembre del 1937 que recuperem la vida de Tatxé i el recorregut que va seguir el mateix.

6- La vida al front

Situem-nos ara a desembre de 1937. No és té constància de si Tatxé porta molt temps o no lluitant pels republicans, però en tenim una primera carta conservada que ens permet situar-lo ja en línia de combat en aquestes dates prenadalenques.

Abans d'aprofundir en l'estada al front de Tatxé, lluitant pel bàndol republicà, és oportú situar-nos i veure com estava políticament Espanya, però sobretot Catalunya en aquell moment. En essència, pel que fa a la Guerra Civil a Catalunya l'any 1937, que incumbeix directament en Tatxé, podem discernir-ne tres etapes.

6.1- Contextualització de la guerra

La primera és l'etapa revolucionària, que comprèn des del juliol fins al setembre del 1936. A Catalunya es va viure una situació revolucionària diferent a la resta d'Espanya. Es dissolt l'exèrcit, i en conseqüència, la Generalitat es veu desbordada per la població armada. I com a resultat d'això, es donen tres fenòmens simultanis: l'aparició d'un nou poder, creació de les milícies populars i la col·lectivització de l'economia. A Catalunya, aleshores existia una dualitat de poders, d'una banda hi havia la Generalitat que no tenia ni molt menys un poder absolut, i d'altra banda hi havia les organitzacions sindicals més radicals, com la CNT i la FAI. Lluís Companys proposa a la CNT formar un nou organisme de poder amb totes les forces antifeixistes. Així doncs, el 21 de juliol de 1936 es forma el Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya, integrat per les organitzacions catalanes d'esquerra, on hi havia tres representants de la CNT, tres d'Esquerra Republicana, tres de la UGT, dos de la FAI, un del POUM, un del PSUC, un d'Acció Catalana Republicana i un de la Unió de Rabassaires. Posteriorment a la seva creació, aquest comitè organitza columnes militars per anar a lluitar cap a Aragó i cap a Mallorca. També dirigeix l'ocupació de les fàbriques per part dels obrers i permet persecucions contra opositors militants de partits de dretes com La Lliga Regionalista o industrials o propietaris o membres de l'Església. Catalunya, doncs, estava sotmesa en un procés revolucionari. Els partits de dretes pràcticament estaven absents. Tot i que molta burgesia catalana va donar suport al franquisme, molts eren conscients que la Generalitat desapareixeria, i no sempre estaven alineats ideològicament amb els objectius de Franco. Per altra banda, a Catalunya es va fer fort el PSUC, que agrupava alguns socialistes i comunistes. El PSUC tenia el control de la UGT a Catalunya. Tant ells com la Unió de

Rabassaires acceptaven ajornar la revolució i concentrar-se en la guerra, per tal de no perdre el suport de la petita burgesia i dels pagesos autònoms.

Seguidament, es dona la segona etapa, en la que la Generalitat recupera pausadament gran part del poder amb l'ajuda dels comunistes del Partit Socialista Unificat de Catalunya, o altrament anomenat PSUC. Així doncs, les primeres derrotes, l'expansió dels comitès i la dificultat de coordinar-los, motiven la creació, el 26 de setembre del 1936 d'un govern d'unitat presidit per Josep Tarradellas. La CNT, tot i oposar-se a les idees anarquistes de Tarradellas, accepta entrar en el govern, i per tant, el Comitè Central de Milícies Antifeixistes es dissol el dia 1 d'octubre del 1936, aquest mateix comitè dissolt reconeix les institucions republicanes com les úniques legítimes. Amb tot això, la Generalitat es va veure obligada a reorganitzar el país i dur a terme tot allò acomplert: col·lectivitzacions, milícies, ordre públic, entre molts d'altres, als quals van passar a ser legals. Fent això la Generalitat va adquirir competències que no eren presents a l'Estatut, i es va distanciar molt del govern republicà, aquest però va oposar-s'hi. L'11 d'agost de 1936 es va crear el Consell d'Economia de Catalunya, que va haver d'acceptar els fets consumats. El Consell va decretar el 24 d'octubre de 1936 el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer d'Indústries i Comerços que legalitzava la situació revolucionària i establia la normativa per col·lectivitzar. La Generalitat va mantenir, en línies generals, una economia de mercat: la petita burgesia va conservar la propietat privada i no va col·lectivitzar ni les empreses amb capital estranger, ni la banca, ni les caixes d'estalvi. Al camp tampoc es va produir la col·lectivització, tal com havia passat a Aragó. Per mantenir i finançar aquestes empreses la Generalitat va crear una Caixa de Crèdit Industrial i Comercial el novembre de 1937, on es recollia el 50 per cent dels beneficis de les empreses. En resum, es va mantenir una certa organització de la indústria i del comerç, però la producció va baixar molt.

En aquest període segon, també hi tenen lloc els rellevants i coneguts Fets de Maig de 1937. Per entendre i esclarir què són, cal tenir present la pugna a principis del 1937 entre els que volien accelerar la revolució perquè pensaven que els ajudaria a guanyar la guerra, -eren la CNT, la FAI, i el POUM- i els que volien guanyar la guerra amb un govern valent i fort, tot pensant-se que la seva estratègia donaria una imatge de control de l'ordre públic i de l'economia davant les potències europees, -eren Esquerra Republicana, el PSUC, i la UGT-. La lluita per la pugna entre aquestes dues forces esmentades anteriorment i amb objectius oposats tot i pertànyer al bàndol republicà, comença el 3 de maig quan la

Generalitat vol ocupar l'edifici de Telefònica, que estava en mans dels anarquistes. Amb tot això, i amb la primera espurna ja encesa, el govern central, per dominar la situació envia flota i guàrdies d'assalt. Per aturar tot aquest calvari, els líders anarquistes que formaven part del govern central es traslladen a Barcelona per aturar la lluita que havia causat ja 300 morts. Les conseqüències d'aquesta contesa són múltiples, tot i que les més rellevants rauen en la l'abandonament del govern de la Generalitat per part de la CNT a causa de la pèrdua d'influència, l'assassinat d'Andreu Nin i la il·legalització del POUM, i l'embranchida que va agafar el PSUC. El govern de la generalitat va passar a estar format per membres d'Esquerra Republicana i del PSUC.

I finalment, en la tercera etapa, el govern central de la República, comandat per Manuel Azaña i Juan Negrín, es trasllada a Barcelona i fa ombra al govern de la Generalitat de Catalunya. Mentrestant, a Barcelona augmenta la tensió entre els dos governs, ja que el de la Generalitat queda en segon terme, i el govern central controla tot el poder militar, judicial i la indústria armamentística. En aquest moment, la guerra arriba a Catalunya. L'abril del 1938 les tropes nacionals arriben al Segre, Lleida, Tortosa i Amposta. El 5 d'abril del mateix any, Franco deroga l'Estatut de Catalunya, i de juliol a novembre es dona la batalla de l'Ebre. Els republicans la perden i durant la retirada dels republicans, es conquereix Catalunya a principis del 1939 i el govern de la República, es trasllada a l'exili, a França.

6.2- Tató al front

Després de contextualitzar la situació política i social que es vivia tant a Catalunya com a Espanya, fixem-nos en el que sabem de Tató, que és bàsicament gràcies a les cartes que va escriure, la majoria de les quals anaven adreçades a la seva germana, Ramona Tató. Les quatre les quals es conserven a l'arxiu familiar, sí que van adreçades totes a la seva germana, però tenim constància gràcies a les mateixes que també n'hi envià al seu germà Josep i a altres companys i amics, però que es perderen amb el temps. Malauradament, com comentàvem, del període en el qual Tató va estar al front, en conservem quatre cartes, enviades i respostes per ell mateix, però no es conserven les cartes que la seva germana li havia enviat com a resposta. Tenint en compte que estava sotmès a la dinàmica d'una guerra, el més lògic és imaginar-se que les devia llençar per algun marge o deixar-les tirades a algun lloc. La qüestió és que guardem quatre cartes de la guerra, l'última del febrer del 1938, és a dir, d'un any abans de la fi de la guerra

aproximadament. Com comentava anteriorment, no sabem estrictament quant de temps portava Tatxé lluitant al front. És potser una de les èpoques més borroses, documentalment parlant, de la seva vida. Com s'explica a l'apartat anterior, a l'arxiu de l'Ajuntament de Folgueroles hi ha documents adreçats al ciutadà alcalde de Folgueroles fins a finals del 1937, el que ens pot portar a pensar com també havíem esmentat anteriorment, que o bé Tatxé seguia essent alcalde, o bé que n'hi havia un altre, o bé que hi havia un alcalde accidental que supliria les funcions de Tatxé mentre aquest estava a la guerra. No s'ha trobat cap document que especifiqui l'arribada de Tatxé al front, o la renúncia com a alcalde de Folgueroles. Sigui com sigui, tenim cartes de Tatxé des del front, que cal explicar minuciosament de la millor manera possible perquè ens permeten entreveure el Tatxé més personal i humà, aparcant el Tatxé polític, vist en l'apartat anterior.

Així doncs, el 10 de desembre del 1937, la Ramona Tatxé rep la primera carta conservada avui dia de l'Artur. Aquest li diu a la seva germana que li ha agradat molt rebre la carta enviada per ella, ja que es constata que tots estan bons i ell afegeix que també ho està. Com deia, li diu que està bé de salut, i que ha rebut correctament el paquet que ella li havia enviat, i que hi ha trobat tot el que bonament s'esperava. Tatxé adverteix a la seva germana que han d'estar ben amagades les botifarres que li envia, ja que en el cas que no ho fossin i les hi trobessin, se les quedarien (ho hem d'entendre dins el context de gana creixent que es passava al front, que el mateix Tatxé relata en alguna carta més endavant). Tatxé li demana a la seva germana que tant aviat com puguin, li enviïn uns pantalons de vellut i venes, ja que al estar a la vora de la neu i patir tramuntana, tenen molt de fred.- Recordem que estem a desembre de 1937-. Tatxé li expressa a Ramona que la gorra que li ha enviat li ha anat molt bé, igual que els mitjons que segons diu, escalfen molt. Tatxé demana també, sobres i paper, ja que diu que fa moltes cartes. (Indici que ens exhorta a pensar que devia escriure moltes cartes més de les que guardem, i que ja n'havia escrit unes quantes abans de la present). Altrament, expressa que li agradaria escriure més, però a falta de paper, no ho pot fer. Demana dues espelmes, ja que diu que han d'estar moltes hores a les fosques i fa de molt mal fer. El plat fort de la carta, i el més colpidor és que suplica dues taules de torrons de Xixona, ja que té la intenció de celebrar el Nadal juntament amb tres o quatre companys més al front. La força que transmeten les paraules en aquesta carta et fa entendre encara que sigui per uns instants la misèria a la que estaven sotmesos soldats com ell. Finalment demana, a poder ser, una ampolla de conyac i diu

que li posin tot en un paquet i li enviïn. Acaba donant records als seus pares i a la Montserrat Mir, la seva xicoteta i promesa. Una jove de Folgueroles de la mateixa quinta que ell, que vivia just davant de casa seva i festejaven sortint cadascú a la seva respectiva finestra. Tot una història d'amor que Tatxé no vol passar per alt en la seva carta. Com és habitual en ell, acaba amb un *Salut i República*, i amb la seva firma. La primera carta de la que tenim constància de que Tatxé ja estava al front, és enviada des del Front d'Aragó, on lluitava, amb la brigada en la que estava a la riba esquerra del riu Ebre. En aquesta primera carta, l'Artur estava a la brigada 142, a la divisió 32, al batalló 567 i a la primera companyia. D'aquesta carta no se'n conserva el sobre, però per veure la carta original cal anar a la Carta 1 de l'*Annex Front*.

El 16 de desembre del 1937, sis dies després de la primera carta, Tatxé envia la segona carta de la qual en tenim constància. Aquesta vegada està al Front d'Osca. Amb un to cordial i distès, li diu a la seva germana, la Ramona Tatxé, que li ha agradat molt rebre la carta enviada per ella, com a l'anterior, ja que es constata que tots estan bons i afegeix que ell també ho està. Li expressa que ha rebut el paquet i hi ha trobat tot el que es va deixar a casa i li havia demanat a la seva germana: venes, pantalons, xocolata, fuet. Tatxé diu que al front passa molta gana, tot i que hi ha ranxo (menjar dels combatents a la guerra), i diu que tot això li va bé d'entremig. Li diu que els hi fa un *giro postal* (tipus de préstec en format monetari) de 400 pessetes. L'Artur li explica que han canviat de punt en el front, i que, com ja sabia la seva germana Ramona, que li havia dit la Caterina de Can Tranquil, una casa de Folgueroles, el seu xicot es va trobar amb ell al front. Tatxé explica que des de llavors ja han canviat dos cops més, i que ara es pensen tornar a canviar, però la direcció és diferent a la primera: batalló 557, primera companyia, brigada mixta 140, Sarinyena, província d'Osca. Els hi expressa que si l'haguessin de canviar ja els hi diria. Acaba parlant del giro postal, afirmant que se n'havia descuidat, i diu que va per la seva xicoteta, la Montserrat Mir Solé. Els diners que Tatxé dona en el giro postal, vol que ella se'ls gastí. Acaba donant records per a tothom i molts d'ànims, i com és ja habitual en ell, firma amb un *Salut i República*. Aquesta carta, és enviada des de la vila de Sarinyena, un municipi de la província d'Osca, on hi està lluitant a sant dels republicans. Per veure la carta i sobre originals anar a la Carta 2 de l'*Annex Front*.

El 29 de desembre del 1937, a la Ramona Tatxé, li és enviada la tercera carta, aquest cop des del Front d'Osca, segons consta en la mateixa carta, i en la qual diu que la present és per dir-los que està bé, i que va rebre les dues cartes, una al 19 (suposem que és la resposta

de la carta del 10 del mateix més), i l'altra al 24 (suposem que és la resposta de la carta enviada per ell el 16 del mateix mes, és a dir, desembre). A la carta explica que li estranya molt que aquesta vegada no ha rebut el paquet, en comparació a les altres dues vegades que el rebia de seguida. Dona les gràcies pel conyac, ja que diu que la fred se fa sentir molt al front. Tatxé llança a mitja carta, una mena de pregunta retòrica, en la que es qüestiona si fa llàstima veure com tanta gent va de Barcelona cap al front a lluitar, i de manera que tanta gent es desplaça cap al front, Tatxé creu que els encarregats dels aliments deuen estar apurats per mantenir el poble del que ell en va ser alcalde just uns mesos abans. A Tatxé li estranya molt que el seu germà, de nom Josep, però conegut com a Pepet, el barber de Folgueroles, no li enviï cap carta de resposta a la seva, tot i ell haver-lo advertit que canviaven de direcció. Tot seguit, Tatxé diu una cosa rellevant: li enviarà una carta al seu germà tot preguntant-li si havia anat, tal i com li semblava a ell, a la presa de Terol. El vol veure i si la resposta fos positiva ho tindrien no tant complicat com si es trobés a una altra destinació més llunyana. Diu que ara vol fer un altre giro, però aquesta vegada no pas postal, es tracta d'una foto que ha d'enviar a una noia que va conèixer, ella li havia enviat una de seva, i li havia demanat que ell li'n enviés una també. Al no poder-ho fer per falta de foto, per això la demana. Aquí diu a la seva germana que es quedí els diners donats en un giro postal en una carta anterior, ja que ell no els necessita. Acaba donant molts records a tots, i aquesta vegada no acaba amb un Salut i República, però sí amb una forma molt semblant: Salut i Ànims fins al final. Aquesta carta sabem que fou enviada des de la divisió 32, el batalló 557, la brigada de correus mixta, i la primera companyia, és a dir, tal i com diu al sobre, des de Sarinyena, a la província d'Osca. Per veure la carta i sobre originals anar a la Carta 3 de l'*Annex Front*.

I finalment, el 10 de febrer del 1938, justament dos mesos després de la primera carta enviada des del front que es conserva, Tatxé escriu des del Front d'Aragó, adreçant-se a la seva germana. Li diu que està bé de salut i que desitja que sigui així mateix la seva. Expressa que ja ha rebut el paquet on hi havia les espardenyas, uns mitjons i mitja tauleta de xocolata, pasta de dents i un cinturó que diu que està molt bé. Tatxé diu que va rebre una carta del seu germà Pepet, on li deia que estava bé, però que els han traslladat de front, a un lloc molt més lluny, diu que estan a l'extrem de la província de Cuenca i que li deia que era molt fàcil que tornés aviat amb un permís, però com que estava tan lluny, diu Tatxé, que creu que es passarà la meitat del trajecte pel camí. Retòricament Tatxé es diu que li estranya molt que hagi rebut el paquet de la seva germana però sense la carta, i

ho acaba reduint dient que al haver canviat de brigada, és possible que s'hagin equivocat. Conclou expressant que la direcció nova és la brigada 142, divisió 32, batalló 567, primera companyia, base vuitena i cos de l'exèrcit número 11. Acaba donant molts records per a tots, juntament amb un *Sort i Salut*. Aquesta vegada tampoc firma amb un Salut i República, però com es pot veure, amb una expressió semblant. D'aquesta carta no se'n conserva el sobre, però per veure la carta original anar a la Carta 4 de l'*Annex Front*.

La primera i la última carta conservades, la del 10 de desembre del 1937 i la del 10 de febrer del 1938, són enviades per Tatxé des de la brigada mixta 142, la divisió 32, el batalló 567 i la primera companyia. Després de consultar en diferents fonts, he arribat a la conclusió que Tatxé estava a la brigada mixta 142 i la divisió 32, i que durant les dues cartes de finals de desembre del 1937, una del 16 i l'altra del 29, Tatxé va seguir estant amb la divisió 32, però va deixar temporalment la brigada 142 per anar a la 140, i també va canviar de batalló, inicialment estava al 567, i va passar al 557. Al febrer del 1938, després d'haver lluitat temporalment amb una altra brigada, ja tornava a ser a la brigada 142, des de la que va partir, i al batalló 567. És important destacar que la primera companyia i la divisió 32 no les va deixar mai.

6.3- Brigada Mixta 142, la brigada de Tatxé

Durant el maig i el juny del 1937 es va promoure a Catalunya la 142 Brigada Mixta, la qual estava comandada pel tinent coronel d'infanteria José García-Miranda Esteban. Aquesta unitat s'havia pensat originalment com una brigada basc-pirenaica, amb un batalló basc, la columna Pi-Sunyer, i el Batalló de la Mort, compost per anarquistes italians. L'entrenament d'aquesta brigada es va fer a Casp. El comissari de la brigada en la que es trobaria Artur Tatxé més endavant, es deia Guillermo García, i treballava colze a colze amb el cap del Batalló de la Mort, l'italià Alessandro Contini. Oficialment, la brigada mixta 142 va ser dissolta l'octubre del 1937, però tenint en compte que Tatxé envia la primera i última carta des d'aquesta brigada, sabem que la mateixa va seguir existint, reinventant-se al comandament del major de milícies Celestino Uriarte Badia, antic cap del batalló basc. Com comentàvem anteriorment, Tatxé va enviar la primera carta que conservem de la guerra des de la brigada 142, però era a la nova versió de la brigada. Es va reformular l'octubre del mateix 1937. Qui sap des que tenim l'últim document que l'acredita com a alcalde l'agost del 1937 fins el desembre, en quin moment

va arribar Tatxé a la brigada 142. Malauradament, no podem afirmar del cert que Tatxé estigués a la brigada 142 abans de desembre.

Així doncs, l'anterior brigada, com dèiem, s'havia dissolt l'octubre del mateix 1937. Al reformular-se, els seus efectius van ser incorporats a la 32ena divisió de l'XI Cos d'Exèrcit, i la nova brigada mixta va adoptar els batallons del 565è al 568è, perdent aquests el seu caràcter original, és a dir, l'anterior al que adoptaren. La unitat, un cop refundada, va aparèixer al Front d'Aragó, cobrint la riba esquerra del riu Ebre.

Arribats a aquest punt, totes les peces encaixen amb les cartes de Tatxé: Artur Tatxé envia la primera carta que conservem el dia 10 de desembre del 1937 des de la brigada 142, la divisió 32ena, el batalló 567 i la primera companyia. Va entrar, en principi, ja que potser fou abans però no en tenim proves, a la brigada 142 al desembre, quan ja estava renovada i reformulada, i quan mateixa ja havia incorporat nous efectius. La última carta que es conserva de Tatxé al front, fou enviada també des d'on s'envià la primera, des de la mateixa brigada, batalló, divisió i companyia.

Durant la retirada, sabem que la brigada mixta 142, on es trobava Tatxé l'últim cop que en tenim una carta seva, va passar per Bujaraloz, un municipi aragonès de la província de Saragossa el 25 de març del 1938. Seguidament va passar per Campdàsens, a la província d'Osca el dia 27 del mateix mes de març del 1938, i van acabar marcant la línia a Balaguer, on van aguantar força temps. Per aguantar la forta embranzida que havien adoptat els franquistes, la brigada mixta 142 i la divisió 32, on en principi es trobava Tatxé, es van integrar en la reserva de l'Exèrcit de l'Est. El 8 de setembre del mateix 1938 van rellevar-se amb la 55ena divisió en el sector d'Agramunt, Artesa de Segre i Tornabous. El desembre del 1938, la brigada mixta 142 es trobava defensant un sector al Noguera Pallaresa, on el dia 23 del mateix mes, va patir l'embat del Cos de l'Exèrcit d'Urgell, que eren del bàndol nacional.

Arribats a la vigília de Sants Innocents, el dia 27 de desembre, la brigada 142 es va retirar de la Serra del Cucut i San Salvador de Toló per ubicar-se a la carretera de Tremp a Isona. El 2 de gener de 1939, la 32a divisió, reduïts els seus efectius sols a les brigades mixtes 137a i 142a, s'afegí al X Cos de l'Exèrcit, però sense poder fer una altra cosa que retirar-se cap a Puigcerdà i Camprodon, passant per aquesta última població el 12 de febrer. Amb tot plegat, a mitjan febrer de 1939 la brigada mixta 142 havia deixat d'existir. Que la

brigada mixta 142 vagi travessar la frontera per Camprodon, no vol dir que Tatxé ho fes. Ell, com explicarem més endavant, va passar a acomiadar-se a Folgueroles i va travessar pel Pertús, lluny dels seus excompanys. Suposem que Tatxé va lluitar des que en tenim l'última carta seva conservada, el 10 de febrer del 1938 fins a principis del 1939, amb la brigada mixta 142, amb la divisió 32, amb el batalló 567 i la primera companyia, ja que així ens ho indiquen tots els passos que va fer aquesta brigada. Amb tot plegat, no podem afirmar-ho rotundament, ja que es tracta d'una hipòtesi.

6.4- Brigada Mixta 140

Des del 16 de desembre del 1937 a finals del mateix mes, Tatxé va enviar dues cartes, una el mateix 16 i l'altra el 29 i van ser enviades des d'una altra direcció a la primera que es conserva des que ell estava al front. El 16 i el 29 de desembre Tatxé va enviar les cartes des de la brigada mixta 140, des de la 32ena divisió (mateixa divisió que a la carat del 10 de desembre), i des del batalló 557, dirigit pel capità de milícies Julio Moreno Hernández. Tot sembla indicar que oficialment Tatxé estava a la brigada mixta 142, però que temporalment va lluitar per la brigada mixta 140, però dins la mateixa divisió, la número 32. De fet, Tatxé, a la carta del 29 de desembre del 1937, s'estranya, com s'ha pogut veure unes línies més amunt, de que el seu germà no li enviï cap resposta tot i advertir-lo de que canviava de direcció. A la carta del 16 de desembre també adverteix a la seva germana de que han canviat un parell de vegades de direcció. Així doncs, a les mateixes cartes, Tatxé ja exposava que havien canviat de direcció. Amb tot però, no deixa mai la divisió 32, i per tant, això ens exhorta a creure que, tot i l'absència de proves, Tatxé va lluitar amb la brigada 142 i la divisió 32 fins a retirar-se, ja que tant la brigada 142 com la divisió 32 anaven de la mà.

6.5- Rumb a l'exili

Amb aquestes quatre cartes explicades anteriorment, veiem que de la primera a la última que conservem passen exactament dos mesos. La primera és del 10 de desembre del 1936, i, la segona, del 10 de febrer del 1937. La informació que tenim del front, és tan escassa que amb només les quatre cartes ens permet fer una imatge poc acotada del Tatxé soldat. Però, tot i que la informació sigui escassa, en tenim informació, i podem ubicar-lo al mapa. La gran incògnita, el gran forat, la gran desaparició arriba just després de l'última carta, la del 10 de febrer del 1937. A partir d'aquesta, no es té rastre de Tatxé fins a principis del 1939. Un any de foscor documental que no ens permet entendre on estava i

amb quina brigada va lluitar fins a la retirada. Tot indica, segons intuïm, que Tatxé seguí lluitant a la guerra, i que va seguir amb la brigada mixta 142 fins a retirar-se de Catalunya a principis del 1939. Com diem, si que sabem que a principis del 1939 va seguir el camí de la retirada i va anar a parar al camp d'Argelers passant pel Pertús, com han explicat per aquest treball fonts familiars.

7- Camí a França, camí a l'exili

Situem-nos ara a principis del 1939. Els republicans estan perdent la guerra i Barcelona és a punt de caure. Caurà el 29 de gener. Durant el mateix mes de gener i el mes de febrer, s'efectua la retirada, un èxode republicà que duu a milers de persones entre les quals hi ha famílies senceres, a creuar la frontera amb França, a deixar la seva terra per intentar sobreviure en un estat diferent. Per qüestions geogràfiques, la gran majoria fan rumb a França, el país veí. Hi ha diferents llocs per creuar els Pirineus, però un dels més transitats és el pas pel Pertús, per on, segons fonts familiars, va passar l'Artur Tatxé. Nati Soler, neboda del mateix Artur Tatxé, va afirmar en una entrevista per aquest treball que la seva mare li havia contat que Tatxé, durant la retirada, va passar per casa seva, a Folgueroles, es va acomiadar de la seva germana Ramona, amb qui havien mantingut el contacte mentre ell estava a la guerra, i llavors va emprendre el camí de l'exili. Sabem que Tatxé, al passar per la seva casa natal i acomiadar-se de la seva germana, pronuncià les següents paraules:

-Ramona, no pateixis que d'aquí quatre dies, tornaré, tornaré a ser aquí.

Nati Soler afirma en la mateixa entrevista que Tatxé tenia plena confiança amb els *russos*, pel què entem que es refereix a la Unió Soviètica. Creia Tatxé que els *russos* salvarien els republicans espanyols i capgirarien la situació. Tanmateix, no sabem com va arribar fins el Pertús, però tot indica que va fer gran part del trajecte fins la frontera a peu.

Un cop allà i ja en un altre país, no es tenia rastre de la vida de Tatxé en l'arxiu familiar fins que a mercè d'una sol·licitud feta als arxius departamentals dels Pirineus Orientals, com comentava, per tal de poder traçar la vida de Tatxé, vaig rebre dues informacions crucials pel que fa a l'estada del nostre protagonista a França, durant els seus primers anys d'exili. En una carta firmada per Christine Langé, el Consell General dels Pirineus Orientals, afirma haver trobat en un arxiu que Artur Tatxé Datzira va estar reclòs al camp d'Argelers. A la fitxa que m'adjunten s'hi pot apreciar molt poca informació. Està en francès, el que fa que a l'hora d'escriure el seu nom s'hi denotin petits errors. A la fitxa

s'hi apunta el cognom, el qual diu: *Fatche o Tatche Dalsina*, és a dir, a causa de la pronunciació diversa que tenen les dues llengües (francès i català), fa que la persona que el va registrar no entengués del tot el seu nom i fiqués *Fatche o Tatche*, com a primer cognom, i *Dalsina*, també mal escrit ja que és Datzira, com a segon cognom. També hi posa que el prenom és Arturo, i que va néixer el 27 de maig de 1910 a *Folguerdes* (Folgueroles), a la província de Barcelona. La seva professió era *Canmpesino-Paysan*, és a dir, pagès. I en acabat, la traca final i que fa rellevant l'arxiu. Es tracta del lloc d'internament, el qual hi posa Argelers. És òptim destacar que just al final de la mateixa fitxa, a l'apartat d'observacions, hi posa que era solter, i que no es tenien notícies de la seva família. Així doncs, ara ja sabem que Tatxé va restar internat durant un temps al Camp d'Argelers, però abans, és oportú situar-nos i esclarir què era el Camp d'Argelers.

7.1- Argelers, camp de concentració

El Camp d'Argelers fou un camp d'internament situat a la platja de la població francesa d'Argelers, a la comarca del Vallespir. El Camp fou promogut pel govern francès el febrer de 1939. Estava pensat per a situar-hi les tropes defensores de la República durant la Guerra Civil que arribaven a territori francès, durant la retirada i evacuació de Catalunya, a principis de 1939. El Camp consistia en una superfície sorrenca envoltada de filat on s'hi varen construir unes petites casetes. Cap a mitjan febrer de l'any 1939 hi havia reclosos al Camp unes setanta mil persones que van ser ateses com a presoneres de guerra. Uns mesos més tard, molts dels internats van ser traslladats al Camp del Bacarès, a la comarca del Rosselló, que era un altre camp d'internament de republicans espanyols. Finalment, és oportú destacar que l'any 1999 es va portar a on hi havia l'entrada del Camp d'Argelers un Monòlit commemoratiu en record a tots aquells homes i dones, nens i nenes que van haver de conviure amb les nefastes condicions que hi havia en aquell camp. En definitiva, de record a l'exili republicà. L'any 2002 es va fundar el Centre d'Interprétation et Documentation sur l'Exil et la Retirada (CIDER), el qual fa recerca sobre el Camp, i és gràcies a ells que treballen conjuntament amb el Consell general dels Pirineus Orientals, que he pogut saber que l'Artur Tatxé Datzira va restar internat al mateix Camp d'Argelers.

Per trepitjar el terreny dels fets i posar-me més en situació, vaig desplaçar-me fins a la Platja d'Argelers de la Marena el passat 26 de juliol de 2020. Vaig arribar-me fins el Monòlit del qual parlava, vaig visitar-ne la platja, el cementiri dels espanyols ubicat a la

mateixa vila d'Argelers i també el Memorial del Camp d'Argelers com es pot veure en les següents fotografies.

Figura 8. Monòlit del Memorial del Camp d'Argelers de la Marenda. Font: elaboració pròpia.

Figura 9. Vistes de la platja d'Argelers des del Monòlit estant. Font: elaboració pròpia.

7.2- Situació en la que França estava sotmesa

Situem-nos abans de continuar. Estem en plena Segona Guerra Mundial. Aquesta havia començat l'1 de setembre del 1939, i ja es porta més de mig any en combat. El 10 de maig del 1940 comença la batalla de França, i s'acaba al 25 de juny del mateix any. Com a resultat de la desfeta militar dels exèrcits aliats a llur batalla, el govern francès va a buscar en el Tercer Reich un acord per aturar el foc i mantenir la pau, almenys per uns dies. Així doncs, s'aconsegueix firmar un armistici, que és la suspensió de la batalla per part dels dos grups oposats en la lluita armada, el 22 de juny del 1940 a Compiègne. Els aliats foren derrotats, doncs, a la batalla de França, altrament coneguda com la caiguda de França, i amb aquestes condicions, el nord i l'oest del país francès, fou ocupat per l'exèrcit alemany, conegut com la Wehrmach. L'altra part de territori restant del país va restar sota control governamental d'un govern francès amb seu a Vichy, d'aquí ve, que d'aquesta part no ocupada pels alemanys, es digués la França de Vichy. Com he dit, no fou ocupada

pels alemanys, però sí que era col·laboracionista amb el règim nazi. En aquest moment Alsàcia i Lorena van ser annexades al Tercer Reich, com ja ho havien estat anteriorment, entre els anys 1871 i 1918.

Tornant a la trajectòria que va seguir Artur Tatxé, i reculant fins a inicis del 1939, el govern francès va posar la obligació per als refugiats estrangers d'entre 20 i 48 anys de fer serveis equivalents a el temps que els ciutadans francesos es passaven complint amb el servei militar. Aquesta idea va donar origen a les Companyies de Treballadors Estrangers, unitats militaritzades compostes per uns 250 homes i capitanejades per oficials francesos que estaven en reserva. Van dur a terme tasques relacionades amb obres defensives en les fronteres i de campaments militars. Al voltant d'uns vint mil republicans van integrar aquesta força, entre ells, Artur Tatxé.

La primera carta que tenim de Tatxé des de l'exili és des de fora del camp d'Argelers. Així doncs, el 5 de desembre del 1940, Tatxé ja no es trobava reclòs a Argelers. El 5 de desembre del 1940, Artur Tatxé escriu una carta des de Chambaret, una vila francesa situada a la regió de Nova Aquitània, al sud est de la ciutat francesa de Llemotges. És la primera carta conservada que tenim de l'Artur ja exiliat. En la mateixa hi predomina el seu desig de salut cap a la família a Catalunya, i exposa que s'ha fet bosquerol i que amb cosa d'un mes, ha fet molts metres de llenya per fer carbó (i és que, Chambaret, està situat al mig del Parc natural Regional de Millevaches en Limousin). Exposava també que tot i que els primers dies van trobar la feina una mica pesada, ja s'hi han anat acostumant (s'entén que està parlant d'ell i els seus companys). Diu també que treballa en un terreny on hi ha molts castanyers i que sempre que volen poden fer una castanyada. Afegeix que en comptes de beure cervesa veu sidra, que és més dolça, i acaba la carta desitjant altra vegada, molta sort i salut als seus familiars catalans i en especial a la seva germana Ramona. En resum, la primera aparició a l'exili de Tatxé, és fora del camp, però està treballant. Per veure la carta original anar a la Carta 5 de l'*Annex Exili*.

Hi havia tres maneres per sortir del camp d'Argelers: o es tornava a Espanya, o es marxava a la Divisió Blava, o entraves a treballar a una Companyia de Treballadors. Així doncs, Tatxé ha sortit del camp per anar a treballar amb la Companyia de Treballadors Estrangers (CTE). Abans de continuar, cal saber què eren les CTE, la diferència amb les Agrupacions de Treballadors Estrangers (GTE), promogudes pel govern de Vichy més tard, i quan es van promoure.

Figura 10. Tatxé a la part central superior de la fotografia, juntament amb els seus companys de la Companyia de Treballadors. Font: Arxiu familiar.

7.3- Les CTE i les GTE

Tot comença a partir de setembre de 1939, quan el govern francès ordena, mitjançant les Companyies de Treballadors Estrangers, les CTE, que els estrangers han de ser distribuïts arreu del territori francès com a força de treball. Amb això, els exiliats espanyols, d'aquests estrangers, en van ser el grup més nombrós. Aquests van fer, a partir de llavors, tasques agrícoles i industrials, tot reemplaçant la mà d'obra francesa mobilitzada a la instrucció militar, o a la Segona Guerra Mundial. El 27 de setembre del 1940 però, van arribar les GTE, les Agrupacions de Treballadors Estrangers, en francès: *Groupements de Travailleurs Étrangers (GTE)* que foren creats per llei, com dèiem, el setembre del 1940 a l'estat francès pel govern de Vichy a partir de les *Compagnies de Travailleurs Étrangers (CTE)*. El seu principal objectiu era mantenir el control dels exiliats habituats a França i aprofitar la seva mà d'obra en les tasques de reconstrucció, un objectiu molt semblant al que tenien les CTE. Estaven obligats a pertànyer als GTE, els homes exiliats a França d'entre divuit i cinquanta-cinc anys que no podien tornar al seu país. Tatxé complia aquests requisits plenament, i és per això que en va formar part. Els GTE, eren integrats majoritàriament per refugiats catalans de la guerra civil espanyola, i rebien un vint-i-cinc per cent menys de sou que un altre treballador que feia la mateix feina.

Figura 11. Tatxé al mig de dos companys seus de la companyia de treballadors. Font: Arxiu familiar.

7.4- Companyia de Treballadors 122

Gràcies al Consell General dels Pirineus Orientals, sabem, com hem afirmat anteriorment, que Tatxé va treballar en una Companyia de Treballadors, exactament, com també hem dit, la número 122. A la fitxa de registre de la companyia hi havia les mateixes dades que en la fitxa del camp d'Argelers, però remarcant i especificant que la persona en qüestió, per nosaltres, Tatxé, formava part de la Companyia de Treballadors número 122. Seguidament, una foto del document cedida pel mateix Departament dels Pirineus Orientals francès que ho acredita.

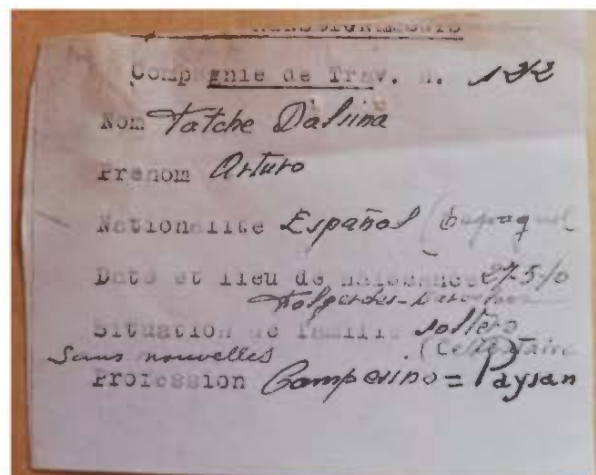

Figura 12. Font: Arxiu històric del Consell General dels Pirineus Orientals.

La segona carta és del 13 de gener de 1941. Tatxé escriu des de Miramont. Li diu a sa germana Ramona que el motiu de la carta és per advertir-la que ha canviat d'ubicació.

Diu que el viatge ha sigut molt divertit ja que ha estat nevant durant tot el trajecte amb tren. Diu que per anar a buscar el tren van haver de caminar vint quilòmetres mentre nevava, i que en acabar el trajecte van haver de caminar-ne vint més amb dos pams de neu al terra. Afegeix que mentre escriu la carta estan a vint-i-un graus sota zero.

-Tuvimos que andar 13 kilómetros con dos palmos de nieve, a si es que puedes figurarte que viaje más bonito hicimos. Hoy mismo estamos a 21 grados bajo cero, y fijate, estamos a un metro de la estufa y se me hiela la tinta de la pluma.

Exposa que estan tant congelats que tirant d'ironia diu que fins i tot se li gela la tinta de la ploma estan a tan sols un metre de la estufa. Afegeix que s'ha trobat un home que vivia a la Casanova del Puig, a Can Pa Negre, i que ell (Tatxé) li ha donat un paper, ja que li ha dit que li faria molta il·lusió poder contactar amb la seva família. Acaba donant records i desitjant salut a tota la família. Per veure la carta original anar a la Carta 6 de l'*Annex Exili*.

Figura 13. Tatxé al centre de la fotografia i amb una cigarreta a la mà celebrant quelcom amb companys seus. Font: Arxiu familiar.

Ubiquem la tercera carta el 7 de febrer de 1941, i l'Artur escriu altre cop des de Miramont. Comença dient-li a la seva germana que està molt content que li hagi enviat dues cartes i que tots estiguin bé de salut, com és la seva. Estem situats a principis de febrer, i l'Artur relata a la carta que estan passant un hivern molt fred, que fins i tot han arribat a 22 sota zero (a la carta anterior estava a 21 sota zero). Afegeix que ell i els seus companys han

hagut de netejar la carretera perquè els coreus hi poguessin circular, i diu que hi havia llocs de fins a dos metres de neu. Expressa que tenen molt menjar i roba per anar fent, però el que més hi escasseja és la carn, i fa la comparació que no menja tant bona carn com quan mataven el porc a casa seva, a Folgueroles. Acaba com sempre donant records i abraçades per a tota la família, que diu que els té ben presents. Per veure la carta original anar a la Carta 7 de l' *Annex Exili*.

Segueix amb la quarta el 2 de març de 1941, on l'Artur escriu des de Landogne, un municipi francès, situat al departament de Puy-de-Dôme i a la regió d'Alvèrnia-Roine-Alps. Diu que està molt content que la seva família de Folgueroles estigui bé de salut. Explica que li ha passat una cosa que no li havia passat mai, que és que li retornessin la carta que enviava. Espera que la pugui reenviar i que no hi hagi cap problema. L'Artur exposa a la carta que tot i tenir el pare malalt, li agradaria molt que la seva germana li fes dir alguna cosa de la seva part i que la poses a la carta, ja que segons diu, li agradaria veure si son pare manté l'humor que tenia abans que ell s'hagués d'exiliar. (Hem de tenir present que en aquest moment, l'Artur té 31 anys, i que necessita, segons exposa ell mateix, mantenir un contacte mínim amb son pare). Acaba donant records a l' *Arturito*, a la seva germana, i als seus nebots. Firmat: Artur Tatxé. Per veure la carta original anar a la Carta 8 de l' *Annex Exili*.

Figura 14. Tatxé amb barret, treballant. Font: Arxiu familiar.

El 25 d'abril de 1941, Tatxé torna a escriure des de Landogne a la seva germana. Li diu que està molt content d'haver rebut una carta seva, i que de fet, és el que més li agrada. Explica que a fora està nevant molt, i que ja hi ha mig pam de neu acumulada. L'Artur

diu que després d'acabar de treballar, van a una casa de pagès a fer hores extres, i diu que ja han plantat el blat. Demana a la seva germana que li envii calçotets, ja que treballant se li fan malbé i no troba cap botiga que n'hi vulguin vendre. Creu ell que potser li haurien d'enviar dins la carta per tal que els pugui tenir el màxim aviat possible. Acaba donant records i abraçades a l'*Arturito*, i a tota la família. Firma, però hi afegeix tres ratlles més, en les que hi diu, adreçant-se a la seva germana Ramona, que li digui al seu pare -que es troba en un greu estat de salut-, que mengi fort i que estigui tranquil. Li diu a sa germana que li faci una abraçada de part seva, tot i que espera poder-lo abraçar algun dia. Per veure la carta original anar a la Carta 9 de l'*Annex Exili*.

El dia de la Mare de Déu d'Agost de l'any 41, és a dir, el 15 d'agost del 1941, escriu des de Miramont. Comença alegrant-se que hagin recollit el blat i l'ordi d'enguany, ja que així tenen alguna cosa per menjar en temps d'escassetat, segons relata el mateix Artur. Explica que ell i els seus companys, pel que fa al menjar, no han de patir gaire, ja que al viure a la muntanya hi ha molts ous i molt formatge, tot i que troben a faltar menjar més pa, ja que sols tenen 275 grams del mateix al dia. I en el que queda de carta, l'Artur explica una cosa no molt agradable per ell, però rellevant en la seva vida personal. Situem-nos. L'Artur Tatxé ja de ben petit dormia en una habitació en la qual a l'altra banda del carrer i a la mateixa alçada, hi havia la habitació d'una noia de la seva generació anomenada Montserrat Mir Solé. Arrel que es veiessin tantes vegades de finestra a finestra, es van acabar enamorant, i segons explica la família avui dia, ho estaven tant que semblava que s'haguessin de fer matrimoni. Però va arribar la guerra i l'exili i ho va destrossar tot. Una relació forjada durant molts anys va quedar estroncada per la guerra i posteriorment per l'exili. I us preguntareu per què. Doncs la resposta és senzilla, la Montserrat Mir, al veure que el seu promès no tornava, es va cansar d'esperar-lo i va refer la seva vida deixant l'Artur al marge. En la carta, enviada el 15 d'agost del 1941 per l'Artur, quan ja fa quatre anys que és fora del seu hàbitat natural, de la seva vila, dels seus germans, pares i amics, rep aquesta carta on sa germana li insinua que la Montserrat va per una altra banda. L'Artur ho capta a l'acta i diu que ja ho havia notat amb les cartes que li enviava, i que creu que cadascú ha d'anar per lliure i refer la seva vida com pugui. Acaba donant records i abraçades per a tota la família. Firmat: Artur Tatxé. Per veure la carta original anar a la Carta 10 de l'*Annex Exili*.

El dia 11 d'octubre del 1941, Tatxé escriu a la seva germana Ramona des de Miramont. Aquesta carta, al llarg dels anys quedarà molt malmesa. A dia d'avui és la que es troba en més mal estat de l'arxiu familiar. A la carta, Tatxé li diu a la seva germana que li ha sorprès que no li hagués escrit en tants dies, i que s'havia arribat a fer alguna paranoia de que alguna cosa no anava bé. Agraeix que la seva germana i la seva família, s'interessin per ell, i li escriguin, ja que segons afirma, no havia passat mai un temps tan avorrit, i diu que encara que no li falti diners, tot plegat és força avorrit. Pregunta per les festes de Sant Julià de Vilatorrada, el poble veí. Diu que li faria molta il·lusió que li enviessin fotos d'aquesta, ja que fa temps que no les recorda i les té oblidades. Parlen unes línies més de temes familiars i d'índole personal i s'acaben acomiadant. Ell li dona una abraçada a la seva germana dient que l'estima molt i li diu també que li'n faci una al seu pare de la seva part. Firma, com sempre. Per veure la carta original anar a la Carta 11 de l'*Annex Exili*.

El 20 de novembre del 1941, Tatxé escriu altre vegada des de Miramont. Com sempre, adreçant-se a la seva germana, transmet el seu bon estat de salut i li desitja que ella i la seva família mantinguin el mateix. La seva germana, segons s'intueix en aquesta carta, a la carta anterior li ha demanat a Tatxé si li pot comparar unes injeccions per al seu fill que és petit. Suposem que a Espanya no es troben llurs injeccions pel context de postguerra i s'han d'anar a buscar a l'estranger. Tatxé en demana la recepta i el nom de les mateixes injeccions, i tal i com les tingui, les enviarà. Creu que les podran creuar per la frontera perquè té altres companys que han enviat altres coses i no han tingut problema. Afirma que té suficients diners i que no es preocupi. Llavors Tatxé, parla d'un tal Pere Castells, amic seu del poble, que segons li ha dit sa germana, estava molt delicat i s'ha mort. Tatxé diu que si mai torna, veient la situació del moment segons les cartes, veurà el poble molt canviat. Com sempre, acaba acomiadant-se amb abraçades per tothom però especialment per a la seva germana Ramona. Firma també, com sempre. Per veure la carta original anar a la Carta 12 de l'*Annex Exili*.

El 3 de febrer del 1942 Tatxé escriu des de Combrailles, un municipi francès, situat al departament de Puy-de-Dôme i a la regió d'Alvènia-Roine-Alps. S'expressa a la seva germana desitjant-li salut i afirmant que la seva és bona. Tatxé diu a sa germana que amb la malaltia de son pare no s'hi apurin, que a mesura que s'acosti el bon temps millorarà. Se'n alegra molt de que a la seva família catalana, de Folgueroles, li vagin bé les coses i tirin endavant tan bé com puguin, perquè diu que té companys que les seves famílies ho estan passant molt malament. Diu que el menjar comença a ser escàs, però al estar a la

muntanya ho porta molt més bé que si s'estigués a la capital. Almenys a la muntanya té els aliments que la natura els proporciona. Referent a les injeccions, de les quals han parlat en cartes anteriors, li diu que ell no ha rebut ni la recepta, ni el nom de els mateixes, i es pregunta on deu haver anat a parar. Diu que li sabria molt greu si la carta s'hagués perdut per culpa de la censura. Es refereix als controls fronterers de correspondència, que potser han obert la carta i n'han retirat la recepta. La intenció de Tatxé és, en tot moment, fer alguna cosa per la seva família catalana, tal i com relata ell mateix a la carta. Acaba acomiadant-se amb petons i abraçades i firmant. Per veure la carta original anar a la Carta 13 de l'*Annex Exili*.

El 8 de març del 1942, Tatxé escriu des de Pontaumur, un municipi francès, situat al departament de Puy-de-Dôme i a la regió d'Alvèrnia-Roine-Alps. Com ja és habitual, desitja salut d'arrencada a la seva germana, com relata que la seva és bona. Li diu que no ha rebut la foto de la seva germana juntament amb el seu fill, l'*Arturito*, tal i com ella li diu a la carta anterior. Si li anés bé, li proposa que ho torni a intentar. Aquí s'intueix que la foto va ser separada de la carta al travessar la frontera. Estem a març i Tatxé relata a la seva germana que han estat dos mesos i escaig sense veure el terra a causa del mig metre de neu que hi ha hagut acumulada. I amb tot plegat, arriba el punt fort de la carta. Diu Tatxé que fa una temporada que ha canviat de feina i està transportant fusta amb una mula, cosa que és molt més divertida que estar talant arbres constantment. No sabem si ha canviat de feina o si dins la mateixa d'abans, ha canviat de rol. El que sí que és important és que està fent feines agrícoles i forestals, i que per tant, evidencia que encara està a la Companyia de Treballadors Estrangers. Acaba acomiadant-se amb petons i abraçades per a tothom i firmant amb el seu nom. Per veure la carta original anar a la Carta 14 de l'*Annex Exili*.

La carta que escriu el 26 de maig del 1942 és enviada des de Tralaigues, municipi veí dels anteriors on ha enviat les cartes. Tralaigues és també un municipi francès, situat al departament de Puy-de-Dôme i a la regió d'Alvèrnia-Roine-Alps. Com sempre desitja bona salut a la seva germana, com diu que és bona la seva. Tatxé està content que la seva germana hagi rebut les injeccions que li va demanar fa més de mig any, i diu que se'n alegra molt de que no les hagin interromput. La seva germana, a la carta anterior li ha tret el tema diners. Ell diu que no es preocupi, que va bé de diners, i no és pas que n'hi faltin, sinó que diu que més aviat n'hi sobren, i per tenir-los a la butxaca, no hi ha cap necessitat. N'hi sobren ja que al viure a pagès, no li falten ni ous, ni pa, ni patates, ni llet, ni formatge,

i que amb tot això es pot anar passant molt bé. En aquesta carta, s'esplaiava més que a les altres i li demana a la seva germana que li enviï roba. La seva germana temps enrere ja s'havia ofert per fer-ho, però ell deia que no ho necessitava. Ara que ho necessita, li diu que li enviï dues camises per la feina. Diu que abans a la Companyia que està li donaven ells la roba, però que ara, tot i seguir a la mateixa companyia, li diuen que s'espavili. També demana que li enviïn dos parells de calçotets i dues corbates si les troba per l'armari de casa seva. Li acaba afegint que, si al paquet no li mesuren el pes i li vol afegir unes quantes taronges, que li agrairia molt, perquè ell i els seus companys fa molt que no en mengen. S'acomiada de tots, però especialment, li diu a la seva germana Ramona que li faci una abraçada de part seva a son pare i que li digui que no s'espanti, que encara pot viure molts anys tot i la debilitat en la que es troba corporalment. Acaba, també com sempre, firmant. Per veure la carta original anar a la Carta 15 de l'*Annex Exili*.

El 16 de juny del 1942, Tatxé rep una carta de l'Ajuntament de Tralauques, exactament de l'alcalde. La carta està escrita en francès, però l'he traduït al català. Per veure la original anar a l'*Annex Exili*.

L'alcalde del municipi de Tralauques (Puy-de-Dôme) certifica que l'anomenat Tatxé Datzira Arturo, espanyol, està contractat com a obrer agrícola a casa de la senyora vídua Dublanquet al gran Tralauques, situat al meu municipi, i aquest obrer té necessitat de roba interior i roba per vestir-se.

Ajuntament de Tralauques

16 de juny del 1942

L'alcalde

Aquesta carta de l'Ajuntament de Tralauques, molt probablement feta a petició del mateix Tatxé, ens deixa clares unes quantes coses. En primer lloc, ens diu taxativament que al juny del 1942 Tatxé està contractat *com a obrer agrícola* a una casa de Tralauques. Ho està dient l'autoritat del poble, i per moltes cartes que en tinguéssim, ara sabem a mercè de l'autoritat local de Tralauques, que Tatxé treballava com a pagès a casa d'una senyora vídua de nom Dublanquet. El perquè d'aquest document no el sabem, però segurament Tatxé va anar a buscar suport per part de les autoritats locals perquè li avalessin que estava treballant i vivint al camp, i no el destinessin a fer alguna altra cosa dins la seva condició d'exiliat.

El 17 de juny de 1942 Tatxé torna a escriure des de Tralalgues. Li diu com és a habitual a la seva germana que està bé de salut, com desitja que sigui la de tota la família. En aquesta carta, Tatxé li envia a la seva germana el certificat que aquesta li ha demanat. Se suposa que és un certificat per a poder passar paquets mitjanament grans per la frontera. Tatxé li diu que a la que ho tingui a punt, que ho enviï, que les camises és el que li fa més falta. Explica que a la casa en la que està han hagut de deixar-n'hi una per què es pugui canviar. Diu que son una gent molt neta i al veure que ell havia d'anar sempre amb la mateixa, i a vegades sense, de seguida li han tret una de les que la dona tenia guardades del seu marit. Diu que com pot veure la seva germana, la situació de camises que té és pèssima. Tatxé diu que al paquet, pensi sobretot la seva germana en posar-hi mitjons i calçotets que també li fan molta falta. Si li anés bé afegir-li una camisa d'estiu i unes botes que potser podria tenir el seu germà, seria perfecte. Li remarca sobretot que li enviï el que tingui, i que si no hi fos tot, que no deixi d'enviar-ho. Si troba uns pantalons de pana que els posi també al paquet. Acaba acomiadant-se i donant records per a tots. I, com sempre, firmant. Per veure la carta original anar a la Carta 16 de l'*Annex Exili*.

El 3 d'agost del 1942, Tatxé li envia una carta a sa germana, altre cop des de Tralalgues. Desitja, com sempre, salut i relata que la seva és bona. Diu Tatxé que ha parlat amb un seu company i que li ha dit que va rebre un paquet sense haver d'emplenar cap tipus de certificat. Tatxé prossegueix donant a la seva germana la direcció de l'agència amb què aquest seu company va enviar el paquet. Es tracta d'una agència situada a la Rambla Santa Mònica de Barcelona. Tatxé confia en que aquesta agència segur que li passarà el paquet i així li transmet a la seva germana. Li prega que l'enviï tan ràpid com pugui per la falta que li fa el que conté el paquet a dins. Com sempre, acaba donant abraçades i records per tota la família, i acaba també, firmant. *Direcció: Chez Peny / Tralalgues / 9er Montel de Gelat / Puy de Dome*. Per veure la carta original anar a la Carta 17 de l'*Annex Exili*.

El 12 d'agost del 1942, Tatxé escriu des de Tralalgues altra vegada. Està bé de salut i desitja que la família també ho estigui. Tatxé expressa que li ha enviat a sa germana, juntament amb la carta, el full que havia d'omplir amb la seva direcció i les seves dades. És una carta molt curta en la que parlen un poc de persones del poble. La germana de Tatxé el posa al dia de la situació que viu el poble, i Tatxé ho agraeix molt sincerament. S'acomiada de la seva germana i dona records i abraçades per a tothom. Acaba, com sempre, firmant. Per veure la carta original anar a la Carta 18 de l'*Annex Exili*.

Altre cop des de Tralalgues, el 3 d'octubre de 1942, Tatxé li escriu a sa germana tot iniciant-se, com fa sempre, en el desig de que la família tingui salut, com afirma que és la seva. Li diu a la seva germana Ramona que ha tardat tant en contestar perquè esperava que li arribés el paquet. Un cop li ha arribat, no ha tardat gens en contestar-li per agrair-li tot el que s'hi ha trobat dins: tres camises, una camisa de punt, uns pantalons, unes botes, quatre parells de mitjons i dues corbates. Li agreix altra cop tot el que ha trobat al paquet, i li diu que sort n'ha tingut que a la casa que està són molt bona gent i li han deixat dues camises que malauradament, treballant ha fet malbé. Diu que no eren molt bones, però que si no n'hagués tingut, hagués hagut d'anar sense. Li diu a la seva germana que està en una casa de pagès i que a la casa no hi ha cap més home que ell. Diu que son dues dones soles. La mare que té uns 45 anys, i la filla que en té uns 22. Tatxé explica que la mare va quedar viuda fa cosa d'un any enrere, i fou per això que van demanar un home per treballar amb elles. Diu que estan molt contentes amb ell i que ell també està molt content amb elles, ja que el tracten com si fos un més de la família. De la roba d'hivern Tatxé no en vol parlar de moment, ja que creu que d'aquesta si que la companyia se'n farà responsable, i que si no fos així, ja es ho parlarien. S'acomiada i dona records a la família de la seva germana, però també a la del seu germà Josep. Acaba firmant com és habitual. Per veure la carta original anar a la Carta 19 de l'*Annex Exili*.

En aquesta carta datada de l'1 de novembre del 1942 a Tralalgues, Tatxé comença com sempre, desitjant salut a la família, com explicita que la seva és bona. Tatxé li diu a la seva germana que no es preocupi dels ports, que ell els pot pagar i que no li costen gaire. Diu que guanya bastants diners per cobrir totes les despeses que pugui tenir. Diu explícitament a la carta que cobra cinc-cents francs dels quals no en gasta ni una dècima part, perquè no té amb què gastar-se'ls. Li diu a la seva germana que amb tema menjar segurament està més ben alimentat que ella i la seva família, perquè en una casa de pagès, per molta escassetat que hi hagi, mai falta de res. I pel què fa a la feina, tot i que diu que s'ha de treballar, fa bastant al seu aire i al seu ritme. Parlen de les plagues de cucs que es fiquen a les patates i les fan malbé, i del difícil que és tirar endavant amb tanta escassetat segons explica la seva germana a la carta que ha enviat. Li expressa que cuidin molt al seu pare, i que si ell fos allí amb la seva germana, faria el que fos per cuidar-lo tan bé com sabés. S'acomiada i dona moltes abraçades i molts records a tota la família. Acaba amb la firma. Per veure la carta original anar a la Carta 20 de l'*Annex Exili*.

A 24 de novembre del 1942, des de Tralalgues, Tatxé expressa el seu bon estat de salut com espera que sigui el de tota la família. Li diu que per les terres en les que està, ha començat a glaçar, i que hi ha dies que fa nevades força importants. Li explica que ja han acabat de sembrar, que és la feina més dura. Diu que la feina que els queda ja no corre pressa ja que a la casa on s'està sols planten patates i blat, i per tant, la feina que els queda fins el següent estiu ja no s'ha de fer a corre cuita. Parlen amb la seva germana de persones del poble que han pogut anar tornant de l'exili, i d'altres que encara hi són, però que havien perdut el contacte amb la seva família, i que l'estan recuperant. S'acomiaden amb abraçades i petons per carta i finalment, Tatxé firma la carta. Per veure la carta original anar a la Carta 21 de l'*Annex Exili*.

El 17 de desembre de 1942 des de Tralalgues, Tatxé escriu a la seva germana i com sempre li desitja salut a ella i a tota la família. Tatxé li expressa a la seva germana que ha rebut la carta que ella li havia enviat i li fa saber que ha canviat de direcció. Abans Tatxé volia que li enviessin a la casa veïna d'on treballava que també és on dormia, però com que ara treballa i dorm a la mateixa casa, no tindria sentit que li enviessin les cartes a la casa veïna, així que és bàsicament un tema pràctic. Diu que el dissabte passat van matar un porc de 120 quilos i que amb això creuen que podran passar bé l'hivern i que no se'ls farà molt dur. Pel moment diu que no fa molt fred, però que quan arribi el fred vindran dies dolents perquè és un país on el fred es fa sentir molt quan arriba. S'acomiada i dona ànims i records a tota la família. I acaba amb la seva firma. *Direcció: Chez Dublanquet / Tralalgues / Per Montel de Gelat / Puy de Dome*. Per veure la carta original anar a la Carta 22 de l'*Annex Exili*.

El 12 de març del 1943 des de Tralalgues, Tatxé escriu a la seva germana desitjant-li inicialment salut, com explicita la seva és bona. Diu Tatxé que fa molt de temps que no té notícies de la seva família, i diu que li estranya molt, perquè molts dels seus companys han tingut notícies de les seves cases. Es pregunta si és a causa de que no li han enviat res per part de la seva família, o si les cartes es perden. El més feixuc és, segons diu, que ja fa més de tres mesos que no en sap res de la seva família. Fa exactament, des de la primera quinzena de desembre. Canvia de tema dient que ell està ben alimentat i que a la feina va fent, i expressa que no es pot queixar. Diu que s'avorreix força i que pensa molt en els de casa seva, i sobretot en el seu pare, i al no saber com estar, es posa de mal humor. S'acomiada donant records i petons per tota la família.

A títol personal, penso que és una carta molt dura, perquè tenint el pare tant delicat com el tenia, no tenir notícies de la seva família durant més de tres mesos és quelcom molt dur. Aquest aïllament forçós de l'exili es veu palpat en cartes com la present i provoca un sentiment difícil de classificar al lector que mentre segueix la història, hi troba les parts més punyents, com aquesta carta. Per veure la carta original anar a la Carta 23 de l'*Annex Exili*.

El 4 d'abril del 1943, des de Tralauques, Tatxé s'adreça com sempre a la seva germana. Fa el mateix ritual desitjant salut a tota la família, al mateix temps que expressa que la seva és bona. Tatxé li comenta a sa germana que té previst escriure a un altre exiliat de Folgueroles, ara que ja en sap la direcció. Diu la seva germana a la carta que li ha enviat prèviament, que l'hivern que fa a Catalunya és força bo. I Tatxé a la mateixa carta, li assegura que l'hivern que fa a França també és bo, ja que diu que ha nevat algun dia, però que en cap cas s'assembla a l'any anterior, quan tingueren durant tres mesos la neu acumulada pertot arreu. Tatxé li afirma a la seva germana que se n'alegra molt de que hagin pogut llogar un hort als Horts de la Sala, el que, segons diu, els ajudarà molt a tirar endavant i s'asseguraran un mínim d'aliments a casa. S'acomiada com és habitual donant records per a tota la família. I firma, com sempre, ell mateix. Per veure la carta original anar a la Carta 24 de l'*Annex Exili*.

Figura 15. Fotografia sens data en la qual hi apareix Tatxé, la senyora Dublanquet i la seva filla, a Tralauques. Font: Arxiu familiar.

A 21 d'abril del 1943, des de Tralaignes, Tatxé s'adreça a la seva germana desitjant-li salut a ella i a tota la família, com afirma que la seva també és bona. Tatxé li diu a la seva germana que segueix vivint a la mateixa casa, i diu que si no fora perquè pensa massa, ja s'ho sentiria com a casa. Li diu que estan en plena sembra, que la setmana passada van sembrar l'ordi, i que aquesta setmana ho faran amb la civada. Com a curiositat, diu Tatxé que allà on està no es coneixen ni el fals, ni la trepadella. Com sempre, s'acomia amb abraçades i records per a tota la família. I firma. Per veure la carta original anar a la Carta 25 de l'*Annex Exili*.

A 25 d'abril del 1943, des de Tralaignes, Tatxé li diu a la seva germana que està bé de salut, com desitja que sigui bona la de tota la família. Es preocupa per la situació del seu pare, que com li ha dit la seva germana en una carta enviada el dia 6 d'abril està molt malament. Tatxé no ho sap, però al escriure la carta, el seu pare ja és mort. Va morir 12 dies abans d'escriure la carta. La distància, i la comunicació per carta, dificulten la rapidesa comunicativa en situacions com aquesta. La germana de Tatxé li havia demanat la direcció en la que estava, i Tatxé li respon dins el mateix text de la carta. Direcció: *Viuda de Silvestre (no es refereix a un carrer, es refereix a una persona, la mestressa de la casa on viu) / Dublanchet / Tralaignes per Montel de Gelat / Puy de Dome*. Tatxé s'acomia i dona records i abraçades per a tota la família. I acaba amb la seva firma. Per veure la carta original anar a la Carta 26 de l'*Annex Exili*.

Figura 16. Amb mare i filla llaurant el camp a les rodalies de Tralaignes. Font: Arxiu familiar.

El 9 de juny del 1943, des de Tralaignes, Tatxé li escriu a la seva germana desitjant-li salut a ella i a tota la família, com expressa que la seva és bona. En aquesta carta, Tatxé

es lamenta de no haver pogut acompanyar el seu pare en la seva mort, i de no haver pogut acomiadar-se. Aquesta duresa que s'afegeix a l'exili, no és humana. No poder acomiadar-se del teu propi pare per raons polítiques ha de ser molt dur. La impotència de veure com a les cartes anteriors et van explicant el deteriorament de salut del teu pare, i no hi pots fer res és dels pitjors moments que es poden viure a l'exili segons han afirmat molts exiliats que els ha passat el mateix que a Tatxé: perdre un ésser estimat estant a l'exili. Tatxé acaba la carta acomiadant-se i firma, com sempre, amb el seu nom. Per veure la carta original anar a la Carta 27 de l'*Annex Exili*.

El 12 de novembre del 1943, gairebé mig any després de l'última carta, Tatxé li escriu a la seva germana des de Tralaigues per dir-li que com sempre està bé de salut, i desitja que sigui bona la de tota la família. Tatxé explica que ha rebut l'acte de naixement, però que no la va acabar necessitant per treure's la nacionalitat al consolat. Diu que hi va anar i que tan sols amb la cèdula personal del 1937 li van dir que ja estava i que no calia cap més document. Amb tot però, li dona gràcies a la seva germana per haver-li enviat l'acte de naixement. En moltes de les cartes anteriors parlen de les collites i del temps que fa. I aquesta no n'és una excepció. Pel que fa a les collites Tatxé diu que amb patates i el porc no cal que es preocupin que podran passar més o menys bé l'hivern. I pel què fa al temps, Tatxé augura un hivern molt fred, i un hivern en el que necessitaran molta llenya per escalfar-se. S'acomiada de la seva germana Ramona i envia abraçades i petons per a tothom. Acaba firmant. Per veure la carta original anar a la Carta 28 de l'*Annex Exili*.

El 5 de març del 1944 escriu des de Bourneville, un municipi francès situat al departament de l'Eure i a la regió de Normandia. Des d'aquí, Tatxé escriu al seu cunyat Josep Soler, i a la seva germana Ramona Tatxé. Com sempre els hi desitja salut, com afirma que la seva és bona. Tatxé, ja amb la idea de poder tornar algun dia diu que quan això passi trobarà una gran família molt unida, i que pocs seran els que reconeixerà. Tatxé li diu al seu cunyat que se n'alegra que s'hagi fet un constructor de renom al poble i que almenys això els ajudarà pel que pugui ser, a tirar endavant. Parla Tatxé de la matança del porc, que li agradaria molt poder tastar les salsitxes de porc que fan ells, ja que diu que a França no tenen gust. Els hi informa que s'ha canviat de lloc, però els hi diu que no canviïn la direcció que tenien, que els de la casa ja li enviaran a on ell estigui, i els hi diu que no per haver canviat de direcció ha deixat d'estar bé. Acaba acomiadant-se amb records per a tota la família. I conclou amb la firma. Per veure la carta original anar a la Carta 29 de l'*Annex Exili*.

Aquesta carta anterior ens fa despertar un reguitzell de preguntes. La primera és què hi feia Tatxé després d'un any i mig a Tralagues a una població de la regió de Normandia, i la segona és com hi havia anat a parar, i per què. La resposta a aquestes preguntes la detallem a continuació, però abans cal recordar que Tatxé era un nouvingut a l'estat francès, i que era considerat immigrant fins que no tingués els papers oficials de la nacionalitat francesa. Així doncs, Tatxé estava a la regió de Normandia, sense haver-ne parlat en cap moment a la carta adreçada al seu cunyat Josep Soler i a la seva germana Ramona Tatxé, treballant pel Reich de Hitler per obligació, dins el marc de l'Organització Todt. Per explicar què era aquesta organització, cal situar-nos. Així doncs, ubicant-nos en el marc de la Segona Guerra Mundial, sabem que les tropes alemanyes van donar èxits satisfactoris en aquesta guerra durant els primers anys. Aquestes victòries els van permetre a les tropes dirigides per Hitler poder controlar gran part del territori europeu. Per tal de no deixar perdre aquesta embranzida adoptada els primers anys de guerra, i haver de mantenir una maquinaria armamentística potent per defensar, de retruc, els nous territoris conquerits per part del Reich, les tropes alemanyes necessitaven gran quantitat de mà d'obra barata. L'Organització Todt, va ser una de les organitzacions que s'impulsaren per augmentar la indústria de guerra i per vestir fortificacions en diversos espais. La majoria d'aquests treballs van ser assumits per republicans exiliats a França, els quals eren obligats a fer qualsevol tipus de feina que els ordenessin des d'aquesta organització.

7.5- L'Organització Todt i el servei laboral obligatori.

L'Organització Todt (OT) fou un dels enginys amb més èxit del govern de Hitler. Es tractava d'una gran empresa pública que va aplegar milions de persones en construccions d'obra, i en indústries de guerra, tant a l'Alemanya Nazi, com als territoris ocupats per les tropes nazis durant la Segona Guerra Mundial. Inicialment, l'Organització Todt, va mobilitzar treballadors voluntaris, però després d'haver esclatat la guerra, i amb nous territoris ocupats pel Reich, l'OT va esdevenir una organització de reclutament de treballadors forçats, que eren definits com els esclaus de Hitler. Els exiliats de la Guerra Civil Espanyola que es trobaven vivint a territoris sota control alemany no van quedar-ne al marge. És el cas de Tatxé. Es trobava vivint a Tralagues, que formava part de la França de Vichy, però estava relativament a prop de la frontera amb la França ocupada pels nazis. La França de Vichy, era col·laboracionista amb la França ocupada pels alemanys, el que ens indueix a pensar que Tatxé fou reclutat per les tropes alemanyes tot i per poc, no

formar part de la França ocupada per les tropes de Hitler, fou carn de canó fàcil per la seva condició d'exiliat republicà. Atès que els exiliats republicans espanyols no gaudien de l'estatus de refugiats polítics per l'administració francesa, eren considerats immigrants. La immensa majoria d'ells, no tenien documentació de residència o treball que els avalessin les seves estades a territori francès. En aquest sentit, eren la presa més fàcil per a l'Organització Todt.

Els exiliats espanyols que van ser sotmesos a aquesta organització foren molts, per precisar una mica, sabem que van ser entre quaranta-cinc mil i cinquanta mil persones. Tatxé però, formava part de l'Organització Todt, ja que hi fou introduït a principis del 1944 pel servei laboral obligatori, que en llengua francesa és: service du travail obligatoire (STO), promogut pel govern de Vichy, és a dir, el govern del territori on es trobava Tatxé aleshores. Així doncs, l'STO fou, durant l'ocupació nazi a l'estat Francès, el reclutament i transferiment al govern alemany de desenes de milers de treballadors francesos contra la seva pròpia voluntat. Foren reclutats per treballar com a braç executor de l'Alemanya nazi en fàbriques, agricultura, ferrocarrils, entre d'altres. Aquells qui foren recaptats pel govern nazi es van instal·lar en campaments per a treballadors situats en terres alemanyes.

La STO va funcionar per primer cop el 16 de febrer de 1943. Cal destacar que l'Alemanya nazi obligà al govern de Vichy, govern d'on es trobava Tatxé, a l'instaurament de l'STO per compensar la pèrdua de soldats alemanys, ja que eren enviats al Front Oriental. Els treballadors de l'STO, son els únics a Europa que van ser obligats per lleis del seu propi estat, i no per ordres del govern nazi. Hem de recordar novament que el govern de Vichy era un govern col·laboracionista amb l'Alemanya Nazi, però mantenia les seves pròpies lleis, i podia dictar ordres pròpies, com la del servei laboral obligatori. Cal destacar que entre 600.000 i 650.000 treballadors francesos varen ser portats a Alemanya entre el juny del 1942 i el juliol del 1944. França va aportar al Reich els treballadors més qualificats, passant davant dels de Polònia i dels de la URSS.

7.6- El Mur de l'Atlàntic

Un dels treballs que més persones va aglutinar i que va dur a terme l'Organització Todt, fou la construcció del Mur de l'Atlàntic, i amb aquest, la defensa total de les bases militars submarines. A aquest gran projecte de construcció militar s'hi van desplaçar un bon nombre d'exiliats espanyols com Tatxé de la guerra civil.

Els mateixos van fer també altres treballs forçats però la construcció d'aquest mur va aplegar un gran nombre de persones. La base submarina de Brest fou un dels punts militars alemanys més potents. Segons el Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, ja a l'octubre de 1940 el govern de la França de Vichy proporcionà un elevat nombre d'exiliats espanyols a l'Organització Todt, com a mà d'obra per aixecar la fortificació de Brest. El mateix Memorial Democràtic afirma que 700 espanyols que eren al camp d'Argelers, entre els quals hi podria haver Tatxé, van ser enviats a l'Organització Todt i repartits en diferents camps de treball.

La reflexió i conclusió que en podem extreure és que, Tatxé, va poder sortir del camp d'Argelers anant a treballar a una Companyia de Treballadors Estrangers, i durant els primers anys, tal i com expressen les cartes, treballava al bosc i al camp, i uns anys a la casa de la senyora Dublanquet, per la zona de Tralalgues, però a l'any 1943 l'Organització Todt el va cridar en la seva condició d'immigrant i exiliat espanyol per anar a la regió de Normandia (Bricquebec, la Manche) a treballar com a *esclau de Hitler*, en la fortificació d'aquest Mur de l'Atlàntic per contenir-se del futur desembarcament dels aliats a aquesta mateixa regió.

Figura 17. Un treballador forçat rep ordres del seu cap de l'OT durant la construcció del Mur de l'Atlàntic. Font: Memorial Democràtic. Autor: desconegut.

7.7- Tornem a les cartes

La següent carta enviada per Tatxé, parteix de Bricquebec, un municipi francès, situat al departament de la Manche i a la regió de Normandia. Aquesta vegada, sols en tenim el sobre. La carta que anava a dins s'ha perdut al llarg dels anys. Gràcies als tampons que hi ha gravats al sobre podem saber quan va partir de Bricquebec, i altres detalls del seu

transcurs cap a Catalunya. Així doncs, la carta va sortir de Bricquebec el 9 de maig del 1944. Allí s'hi marcà el primer tampó. Va passar per Sant Sebastià el 23 de maig del mateix any, frontera amb Espanya, molt probablement la devien obrir per fer la censura governamental a la frontera, i finalment, va arribar a Barcelona el 27 de maig del 1944, tal i com ho indica l'últim tampó gravat al sobre. Tot seguit, unes imatges de la carta, llurs tampons es veuen prou clars.

Figura 18. Font: Arxiu familiar.

D'aquesta imatge podem discernir-ne pràcticament dues parts. La primera a destacar és la superior, on es pot veure clarament l'adreça a on s'envia la carta. Hi desxifrem el següent: *A Ramona Tatxé / Por Vich / Folgueroles n° 20 / Barcelona / España*. A la part inferior, tot i que desordenat i mig entrelaçat amb les dades de l'adreça on s'envia la carta, hi trobem fins a cinc tampons comptables, però no tots desxifrables. Veiem clarament el que diu *Bricquebec / Manche 9-5-44*, però la resta ens són pràcticament impossibles de treure'n l'entrellat. Hi veiem dos segells dels *Postes Françaises*, i tinta d'altres tampons que taca els racons d'aquest costat del sobre.

Figura 19. Font: Arxiu familiar.

En aquesta segona imatge del mateix sobre, però de just l'altre costat, hi veiem com abans dues clares parts. La primera a destacar és, com abans, la superior, on s'especificuen les dades del remitent, les del mateix Tatzé. Unes dades molt escuetes, ja que sols en diu el seu nom, el poble en el que està, que com hem dit és Bricquebec, i el departament en el que es troba aquest poble, el Departament de la Manche. Amb tot, la segona part d'aquesta cara del sobre, és la inferior, on hi podem distingir clarament dos tampons, però tot sembla indicar que n'hi ha d'haver uns quatre o cinc. Els tres tampons desxifrables exposen el camí per on va passar la carta. S'hi veu, com he explicat, que va partir de Bricquebec el 9 de maig del 1944, va passar per Sant Sebastià el 23 de maig del 1944, i que va arribar per Barcelona el 27 de maig del 1944.

Un element de la part superior del sobre que he volgut passar per alt per explicar-ho amb detall a continuació, és el de l'empresa *Sager und Woerner*. A la part superior a la dreta del sobre es pot observar que hi ha aquest nom alemany. Es tracta d'una empresa que participà en l'Organització Todt, la qual va ensenyar, al cervell de l'Organització Todt en acabar la carrera, els aspectes pràctics més elementals. Fritz Todt, en acabar la carrera, l'any 1921, es va posar a treballar a aquesta empresa d'enginyeria, especialitzant-se en la construcció de carreteres i túnels fins l'any 1933. Amb tot plegat, arribem a la conclusió

que Tatxé el maig del 1944 estava treballant a Bricquebec dins el marc de l'Organització Todt, per l'empresa *Sager und Woerner*.

Recapitulant, tenim la primera carta de Tatxé a la regió de Normandia el 5 de març del 1944, una carta en la qual en cap moment es parla de què està fent Tatxé a aquesta regió tan llunyana de França, sols es parla de les collites, i del temps. En aquesta primera carta enviada des de Bourneville, és de fàcil intuïció interpretar que Tatxé ja estava treballant per l'Organització Todt. La següent carta des d'aquesta llunyana regió de França que és Normandia, la tenim del 9 de maig del 1944, però no en tenim la carta, sols el sobre que ens indica que la carta va partir d'aquesta ubicació el 9 de maig.

La carta del 5 de març del 1944 la tenim conservada amb el sobre que es va enviar, i hi ha una aspecte de caire important a rellevar. Tot seguit es pot veure una foto de la part davantera del sobre amb l'explicació del mateix aspecte a sota.

Figura 20. Font: Arxiu familiar.

En aquesta imatge, hi podem veure un tampó marcat a Barcelona el 29 de març del 1944, per tant, si la carta va ser enviada el 5 de març, sabem que ja era a la capital catalana el 29 del mateix mes. Aquest tampó gravat al sobre, va acompanyat d'una tira de cinta amb unes lletres de color morat que diu *Geöffnet*, que vol dir, *obert* en alemany. Al mig de la cinta amb les paraules en lila, hi ha un cercle, i una àguila imperial aguantant una esvàstica, és l'àguila *Reichsadler*. A dins el cercle i encerclant l'àguila imperial, hi ha

unes paraules en alemany: *Oberkommando der Wehrmacht*, que en català volen dir: Alt Comandament de les Forces Armades.

I us preguntareu, què hi té a veure aquest alt comandament amb Tatxé. Doncs hi té molt a veure. Situem-nos novament. Tatxé està treballant en el marc de l'Organització Todt a la regió de Normandia. Per tant, Tatxé està dins la França ocupada per l'Alemanya nazi. I és per això, que tota carta que enviï a l'estranger, li obriran per censura governamental, i li repassaran que no digui coses que no hagi de dir. En aquest cas, qui farà aquesta feina, és l'Alt Comandament de les Forces Armades, que era una branca de les forces armades de l'Alemanya Nazi durant la Segona Guerra Mundial.

7.8- Després de Normandia

Arribats en aquest punt, un es pregunta on havia anat a parar el que havia sigut alcalde de Folgueroles després d'enviar les cartes explicades anteriorment des del nord de França. Amb tot plegat, obtenim la resposta als Arxius Departamentals de Puy de Dôme. Aquests ens certifiquen a través de l'enquesta que li va fer l'Estat francès del cens d'estrangers a Tatxé, que el mateix, el 20 d'abril del 1945 estava censat a la població de Tralaigues. Es tracta d'un document oficial del Departament de l'Interior de la República Francesa i de la Direcció General de la Seguretat Nacional. Així doncs, a la regió francesa de Puy de Dôme i al municipi de Tralaigues s'hi efectuà aquesta enquesta la qual acreditava a *Arthur Tatxé Datsira* (com diu literalment el document), de sexe masculí, i nascut el 10 de maig de 1910 a Folgueroles, a Espanya. Continua especificant que Tatxé era de nacionalitat espanyola de naixement i de situació familiar solter. El domicili en el que s'estava hi consta Grand Tralaigues, a la vila de Tralaigues i a la regió de Puy de Dôme. No s'especifica el domicili on Tatxé s'estava anteriorment. Seguidament, s'apunta que la data en què Tatxé va entrar a França fou el febrer del 1939, en el context de l'èxode republicà d'ençà de la guerra. La professió que va exercir Tatxé al arribar a l'estat francès fou d'obrer forestal, i la professió en el moment que li feren llur enquesta era d'obrer agrícola. El nom i l'adreça d'on s'estava Tatxé són els següents: Maria Dublanchet (que era la vídua mestressa de la casa de pagès on Tatxé vivia) i com a adreça hi apareix directament la població de Tralaigues i la regió de Puy de Dôme. S'especifica per segona vegada que el negoci que Tatxé practicava era el d'agrícola. El permís de residència que tenia Tatxé, diu el document, fou adjuntat al document d'identitat. I el temps de validesa de llur permís és el que marquï la prefectura, segons s'apunta. S'acaba l'enquesta

exposant: Fet a Tralauques, el dia 20 d'abril del 1945. I amb la firma d'Artur Tatxé. Per veure el document original anar a l'*Annex Exili*.

El dia 29 de maig del 1945, rebem la primera carta de Tatxé altre cop des de Tralauques. Adreçant-se a la seva germana li desitja salut a ella i a tota la família, com afirma que la seva és bona. Tatxé li transmet a la seva germana que se n'alegra molt de que tots estiguin bé de salut. Diu que treballa com un gran pagès i li explica que ja han acabat de fer les patates. Tatxé explica que a França pot ploure 15 dies seguits tot i ser estiu. Tatxé acaba dient que quan la seva germana li escrigui ja li explicarà alguna cosa del poble, que, segons diu, fa molt que ella no li escriu. Podria molt ben ser que la última carta que hagués rebut fos la del maig de l'any anterior, la del maig del 1944, però al no poder-ho verificar, no ho podem afirmar rotundament. S'acomiada i acaba amb la firma. Aquesta carta va arribar a Barcelona el 15 de juny del 1945, com mostra el tampó gravat a la mateixa. Per veure la carta original anar a la Carta 30 de l'*Annex Exili*.

El 2 de setembre del 1945, Tatxé des de Tralauques li envia una carta a la seva germana, tot desitjant-li a ella i a tota la família, salut, com afirma que la seva és bona. Li expressa que la festa que sa germana li havia explicat que van fer al poble, li va fer enveja ja que li hagués agradat molt ser-hi. Parla de la sequera que hi ha i diu a sa germana que al poble, per comprar-se una camisa ha de pagar cinc-cents francs, el que avui serien 76 euros segons el web *Cambioeuro*, el qual fa el canvi de francs a euros. Explica que sort en té de la casa on s'està, ja que li deixen roba vella, i que si no hauria d'anar despulalat, i no tindria res per a vestir. Acaba la carta dient que creu que el seu exili ja s'acaba, tot veient la situació que hi ha a Europa. Se sobreentén que Tatxé pensa que els aliats faran fora el feixisme de Franco del poder espanyol. Espera poder tornar, i estar a prop dels seus, ja que diu que se li ha fet molt llarg. Aquesta frase ens dona a entendre que Tatxé ja donava el seu exili pràcticament per acabat. S'acomiada de la seva germana i dona molts records per a tota la família. S'acaba amb la firma. Per veure la carta original anar a la Carta 31 de l'*Annex Exili*.

El 27 de novembre del 1947 Tatxé envia a la seva germana l'última carta seva conservada enviada des de Tralauques. Així doncs, podem afirmar que almenys Tatxé s'estigué per segona vegada a Tralauques, després d'haver tornat de la Normandia, des del 29 de maig del 1945, al 27 de novembre del 1947. A la present carta, Tatxé com sempre desitja salut, tal i com afirma que la seva és bona. Comença disculpant-se a la seva germana per no haver-li escrit abans, i s'excusa dient-li que amb això d'escriure cartes és molt gandul.

No volia que es pensessin que li havia passat res, només, -segons diu-, no escrivia per pura ganduleria. Li diu que com ja deu saber, treballa amb en Jaume Xutglà, conegut pel nom de Paugròs. Explica Tatxé que en aquesta nova feina, que a més fa amb en Paugròs, no li va malament, ja que es treballen moltes menys hores, i molt més ben pagades que al camp. Diu que els primers dies, li costava molt acostumar-se a la nova feina, ja que ho trobava tot molt diferent. Diu que estava tan acostumat a viure amb la família de la senyora Dublanchet a pagès que el tractaven com si fos de la família, que al canviar de feina, es trobava com si estigués desubicat, fora de lloc. Li diu que aquesta carta l'està escrivint des de la casa de pagès on vivia i treballava abans, ja que quan no treballa o els diumenges, els va a passar allí. Tatxé també comenta a la carta que un home que treballava a Vic, ha passat per allà on ell treballa i li ha explicat que a Sau fan una presa, i que hi ha molt de moviment. Tatxé s'ho imagina palpant-ho al paper. S'acomiada amb records, petons i abraçades per a tota la família, i firma. Interrompen la carta 5 línies més, on Tatxé li recorda a la seva germana que li continuï enviant les cartes a Tralagues a la direcció de la casa de pagès de la senyora Dublanchet, que com li diu, és on hi passa els diumenges. Per veure la carta original anar a la Carta 32 de l'*Annex Exili*.

Josep Tatxé afirma a l'entrevista que li feu Montserrat Xutglà i Casadevall el 29 de febrer de 1988, compresa a fragments dins la tesi doctoral: Estudi Etnogràfic de Folgueroles, que el seu germà, l'Artur Tatxé, estava molt còmode i mantenia una molt bona sintonia amb la mare i la filla que vivien a la casa de pagès de Tralagues. Josep Tatxé afirma fins i tot que potser s'hi hagués pogut casar, però que algú el va advertir que anés amb compte, que algun francès de la zona potser s'hi voldria *embolicar*. Això fou, segons el seu germà Josep, el que va fer que cap a finals de la dècada dels anys quaranta deixés Tralagues i la casa de pagès. Josep Tatxé –que també va estar internat a Argelers- remarca a l'entrevista que a França eren immigrants estrangers, i que no els hi semblava que fossin considerats ciutadans de primera, i en conseqüència tenien menys poder social que qualsevol altre francès.

Arribats a finals del 1947, i amb tota la història que Tatxé porta al darrere, ens trobem amb un buit de cartes fins el 1961. No tenim notícies escrites de Tatxé fins al 1961, per tant, 14 anys de foscor que ens impedeixen resseguir-li la trajectòria que va seguir fins llavors. Tenim però, la següent fotografia feta el 10 d'agost del 1952 a la Guingueta d'Ix, en francès, Bourg-Madame, d'una visita que li varen fer tots els familiars de Tatxé. Sabem doncs, que Tatxé es va reunir l'estiu del 1952 a la frontera, a l'actual Guingueta d'Ix amb

els seus familiars. Aquesta fotografia doncs, és l'únic indicatiu de Tatxé durant aquests anys, la dècada dels cinquanta.

Figura 21. A la fotografia, hi apareixen a primera fila i d'esquerre a dreta: Assumpta Soler (neboda), Josep Tatxé (nebot), Nati Soler (neboda), Artur Soler (nebot), Artur Tatxé, Mercè Tatxé (neboda). I a la segona fila i d'esquerre a dreta: Assunción Tatxé (neboda), Ramona Tatxé (germana), Montserrat Solé (cunyada), Josep Tatxé (germà) i Josep Soler (cunyat). Font: Arxiu familiar.

Abans de continuar, cal destacar una informació que no ha pogut ser contrastada, però que fou explicada per una font molt propera a Artur Tatxé. Es tracta de l'entrevista que Montserrat Xutglà i Casadevall li feu a Josep Tatxé el 29 de febrer de 1988, la qual està compresa a fragments a la tesi doctoral: *Estudi Etnogràfic de Folgueroles*, on es va parlar del possible enviament de Tatxé i un company seu d'exili i d'ideals anomenat José Arroyo, de qui també era amic, a un Camp d'Extermini alemany:

J. TATXÉ - I el meu germà s'hi va trobar, que els van agafar presoners. I els van posar amb un tren i, és clar, el tren anava a parar a una estació i hi havia bombardeig. Al haver-hi aquest sarau del bombardeig i això, van poder fugir i es van tornar a escapar. Si no, potser hagués anat cap als forns.

- Ah, voleu dir que era un tren alemany?

J. TATXÉ - Un tren, que els duien cap a Alemanya! Vol dir que, si no hi hagués hagut aquest bombardeig, (no s'haguessin pogut escapar) ell i un seu company –aquell, l'Arroyo. Ell ens ho va explicar.

- L'Arroyo us ho va explicar?

J. TATXÉ - L'Arroyo, sí. És clar, nosaltres com que no parlàvem el francès, doncs... veien que eren estrangers i ja se'ls enduien. Al millor els foten al forn, vés a saber! Però com que es van poder tornar a escapar, es van salvar.

Després de llegir aquest diàleg, és fàcil preguntar-se qui era aquest Arroyo, i què tenia a veure amb Artur Tatxé. Així doncs, José Arroyo fou una persona molt important i influent durant els últims anys d'exili de Tatxé abans de morir, durant el temps que es va estar a Usèrcha. José Arroyo fou un republicà espanyol que va lluitar a la guerra civil i que degut a les seves responsabilitats públiques es va haver d'exiliar, com li passà a Tatxé. Arroyo exercí de militar del bàndol republicà durant la guerra civil. Anys després de que l'exili el dugués a un lloc lluny de la seva terra, va conèixer Artur Tatxé, amb qui van mantenir una relació d'amistat durant molt de temps, interrompuda sobtadament per la mort de Tatxé. Arroyo era una persona formada, tenia estudis universitaris, i segons expliquen familiars de Tatxé que el van conèixer, tenia unes conviccions tan fermes com Tatxé. Potser per aquesta raó, van entaular una amistat que va durar tan de temps. Arroyo, a part de ser bon amic de Tatxé, com comentava, era company de trinxera, és a dir, company de lluita i de principis. Cal destacar també que una vegada Tatxé va morir, José Arroyo ajudà molt a la família a liquidar l'herència. José Arroyo parlava francès, i va fer d'intermediari entre la família de Tatxé, i les administracions franceses.

Figura 22. En aquesta fotografia, extreta de l'arxiu familiar veiem un José Arroyo mudat a l'esquerra i Artur Tatxé a la dreta. Font: Arxiu familiar.

Tancant el parèntesi, situem-nos de nou. Sabem on era Tatxé l'agost del 1961, per una foto-postal que tenim a l'arxiu familiar, on surt el mateix Tatxé, reconeixible fàcilment per la boina que sempre duia posada, el seu cunyat Josep Soler, la seva germana Ramona Tatxé, el seu nebot, Artur Soler, i una cinquena persona, Assumpta Soler, filla del matrimoni Soler Tatxé, i neboda del mateix Tatxé. Així doncs, la foto-postal ens diu que Tatxé era a Briva, un municipi del sud-oest de França, la ciutat més poblada del departament de la Corresa i la segona més gran de la regió del Llemosí, després de Llemotges. Tot seguit, la fotografia feta l'agost del 1961.

Figura 23. Font: Arxiu familiar.

El 3 de setembre del 1961, des d'Usèrcha, Tatxé escriu a la seva germana dient-li que ha tingut un bon viatge de retorn a casa. Sabem que s'han trobat a Tolosa de Llenguadoc el mateix Tatxé, i la família de la seva germana. Diu que està cansat, i que suposa que la família Soler Tatxé, que l'han vingut a veure, també ho estan. En aquesta carta, Tatxé diu que envia unes fotos juntament amb la carta, del dia que es van trobar a la capital de Llenguadoc. Tatxé n'ha fet revelar unes quantes, i les enviat a la seva germana. Ell, però, també en guardarà alguna per quedar-se-la de record. S'acomiada de la seva germana i també dels de Cal Turo, la casa pairal dels Tatxé, on hi resideixen en el moment de la carta, la família de Josep Tatxé, germà d'Artur Tatxé, i de Ramona Tatxé. Per veure la carta original anar a la Carta 33 de l'*Annex Exili*.

Un mes després, l'1 d'octubre del 1961, Tatxé escriu de nou a la seva germana, preocupat, perquè una tal Rosa, una noia que va acompanyar als Soler Tatxé a França, i que també anava a veure uns familiars, no els ha enviat cap carta als seus tiets, que són els familiars que anava a veure. Tatxé, que sembla que coneix als tiets, pregunta a la seva germana, si en sap res, i li prega una resposta. Diu que els carrets ja estan a punt, -suposem que parla

de carrets amb fotos familiars-, i acaba acomiadant-se amb abraçades per tothom. I clou amb la firma. Per veure la carta original anar a la Carta 34 de l'*Annex Exili*.

Des d'Usèrcha, Tatxé escriu l'1 de juliol del 1962, adreçant-se aquesta vegada a la Nati Soler, la seva neboda, filla de la seva germana Ramona Tatxé. Parla, en essència, de temes banals i irrellevants pel què fa a la vida de Tatxé. Cal destacar la bona sintonia que es transmeten mútuament a la carta, i la bona entesa que, anys més tard, encara és palpable al paper. Per veure la carta original anar a la Carta 35 de l'*Annex Exili*.

Figura 24. Tatxé llegint el diari des del seu llit a casa seva, a Usèrcha. Font: Arxiu familiar.

La següent carta que Tatxé envia en direcció Catalunya, és quatre anys més tard que l'anterior, exactament del 2 d'agost de 1966. És enviada des d'Ajac, un municipi francès, situat al departament de la Corresa i a la regió de la Nova Aquitània. Aquesta vegada si que s'adreça a la seva germana. Convida a la seva família a casa seva el dia 21 d'agost. Tot aprofitant les vacances d'agost, els Soler Tatxé, la família de la seva germana Ramona, es traslladaran fins a Usèrcha, per visitar el tiet Artur, *Turo* com era conegut al poble. No sabem en exactitud perquè la carta fou enviada des d'Ajac, però el més probable és que estigués treballant en aquesta vila, situada a 30 quilometres per carretera d'Usèrcha, i per aquest motiu enviés la carta des d'allí. Tatxé s'acomiada com sempre, entusiasta, i amb ganes de veure la família ben aviat. Acaba firmant. Per veure la carta original anar a la Carta 36 de l'*Annex Exili*.

Un mes i mig després, el 18 de setembre del 1966, des dels seu domicili de l'Avinguda de la Justícia, Tatxé escriu una carta resposta a la seva neboda Assumpta Soler, filla de Ramona Tatxé i germana de Nati Soler. Soler li havia enviat una carta de com havia anat el viatge, i el seu oncle, li ha volgut respondre molt amablement, i distesa i entusiastament, també. Parlen, com deia, del viatge de tornada dels Soler Tatxé a casa i de la loteria. Tatxé n'ha comprat i ho informa a la seva neboda. Li diu que si li toqués li enviaria una carta. Tatxé s'acomiada de la seva neboda, i dona records per a tota la família. Clou amb la firma. Per veure la carta original anar a la Carta 37 de l'*Annex Exili*.

L'arxiu familiar guarda una postal amb els desig d'un feliç i pròsper any 1967 que Tatxé va enviar a la seva germana i a la seva família, entenem que a finals de desembre del 1966. No està datada, però el segell de correus diu que va passar per el departament de correus de la Corresa el 29 de desembre del 1966. Fou enviada des del seu domicili d'Usèrcha, amb l'afany, com diu la mateixa postal, de desitjar un bon any nou. Per veure la postal original anar a la Carta 38 de l'*Annex Exili*.

El 1967, envia dues cartes a la seva neboda Nati Soler. La primera el 10 de gener, i la segona, el 13 d'agost. Les dues cartes són enviades des del seu domicili d'Usèrcha, l'Avinguda de la Justícia, número 4. Parlen de qüestions familiars, i de temes d'una importància menor, com per exemple el temps i aspectes quotidians entre d'altres. Com he comentat anteriorment, cal destacar la bona sintonia, i l'ambient distès que s'entreveu en les dues cartes, el to és molt amable. Al final de cada carta, Tatxé, com sempre dona records, i firma. Per veure les cartes originals anar a la Carta 39 i Carta 40 de l'*Annex Exili*.

A l'entrevista que Montserrat Xutglà i Casadevall li feu a Josep Tatxé el 29 de febrer de 1988, la qual està compresa a fragments a la tesi doctoral: Estudi Etnogràfic de Folgueroles, es va parlar de les conseqüències de tornar de l'exili:

- *El vostre germà (l'Artur Tatxé) tenia por de tornar aquí? Li hauria passat alguna cosa si hagués tornat?*

J. TATXÉ - Home! Potser ara, més tard, no que li hagués passat res, però al principi, com que havia tingut un càrrec...

- *Ell què havia sigut?*

J. TATXÉ - Havia estat del comitè, havia estat alcalde, i encara que no passés res, se l'hagués carregat. Perquè llavors, pel sol fet de ser el comitè, se l'hagués carregat.

Aquesta visió de Josep Tatxé, germà del protagonista, és absolutament necessària i imprescindible per entendre el moment, ja que, com que també fou exiliat, encara que per poc temps, i vivia al poble, sabia perfectament els aires que s'hi respiraven, i per tant, el que afirma en aquest retall d'entrevista agafa molta contundència i quasi bé podríem afirmar que s'ajusta a una realitat molt propera a la del protagonista, i a una visió molt realista de les coses.

Amb tot plegat, arriba la última carta de Tatxé que es conserva. L'envia des del seu domicili d'Usèrcha. No està datada, però el segell sembla indicar que fou enviada des del departament de correus de la Corresa, el 14 de desembre del 1967. Aquesta vegada, Tatxé s'adreça a la seva germana, però també a tota la família. Desitja salut d'arrencada. Explica que els està fent una setmana de fred i neu, i que els costa molt poder treballar. Es pregunta si a Espanya fa el mateix temps. Explica que ha mantingut una conversa per carta amb la seva neboda Nati Soler, i n'explica alguns detalls irrellevants. I conclou desitjant un bon Nadal i un pròsper any 1968. S'acomia amb abraçades per a tota la família. Desitja salut, i firma. Per veure la carta original anar a la Carta 41 de l'*Annex Exili*.

Figura 25. Artur Tatxé amb la seva germana Ramona, amb qui mantenia el contacte per carta, en una visita a França. Font: Arxiu familiar.

7.9- Morir a l'exili

Malauradament, l'any pròsper que Tatxé va desitjar als seus familiars, no va ser-ho en el seu cas. La mort el va sorprendre inesperadament, el 23 d'agost del mateix 1969. Treballava en una construcció fent d'encofrador, i una placa de l'obra, va esclavissar-se i va matar-lo a l'instant. La seva germana en especial, va saber la trista notícia, rebent la trucada d'un treballador de l'empresa on Tatxé treballava, tot informant-li dels greus fets ocorreguts al seu germà. La família va desplaçar-se fins al poble on havia viscut els últims anys de la seva vida Tatxé, Usèrcha, per dur-hi una figura de marbre en forma de llibre on hi havia el seu nom, la data en què va néixer i morir, i els següents versos de Jacint Verdaguer, poeta natal de Folgueroles:

Les llàgrimes qu'es ploren s'esvaeixen,

Tot lo de la terra és breu!...

Les flors sobre la tomba es marceixen:

Sols l'oració va a Déu!...

I amb llavis freds encara, sembla dir-nos:

No ploreu pas ma mort;

per què en tan curt viatge despedir-nos,

si jo us espero a port?

Per les fotos sabem que a la tomba de Tatxé, hi havia tres làpides. Una de l'empresa en la que treballava, en francès, una del seu amic José Arroyo, en francès i on a part del seu nom i dels anys de naixement i mort hi havia: *A notre camarade*. I finalment la que va fer la família, on hi ha els versos de Verdaguer. Amb tot plegat, una vida tan densa històricament, va acabar per accident un 13 d'agost de 1968.

Figura 26. Tomba d'Artur Tatxé a Tula, regió de Nova Aquitània. Font: Arxiu familiar.

Figura 27. Familiars de Tatxé durant el seu enterrament. Font: Arxiu familiar.

A Tatxé li quedaven dos anys per jubilar-se. I son moltes les preguntes que se'ns acudeixen després de la seva mort. No sabem si hagués tornat després de la mort del dictador Franco, però més val que no tirem de suposicions, i ens quedem amb el seu llegat, que encara que més bo per alguns, o més dolent per altres, sempre, segons relaten les seves nebodes ara ja grans, va actuar amb bondat i sense la intenció de fer mal a ningú. Els familiars de Tatxé que queden vius, coincideixen tots, unànimement a recordar-lo, com una bona persona.

A l'entrevista que Montserrat Xutglà i Casadevall li feu a Josep Tatxé el 29 de febrer de 1988, la qual està compresa a fragments a la tesi doctoral: Estudi Etnogràfic de Folgueroles, es va parlar de l'enterrament i mort de Tatxé:

J. TATXÉ – Ens el volíem emportar (a Tatxé), però valia una porrada de pessetes. (...) I vam decidir al final no portar-lo. I llavors vàrem fer fer un llibre de pedra i això és la tomba d'ell, i li vam posar un llibre fet de marbre (un altre) amb la inscripció: “A LA MEMOIRE DE ARTHUR TATXÉ DATSIRA”. Encara ara, si volguéssim, el podríem anar a buscar, perquè ens van dir: “durant trenta anys és propietat vostra això, que aquí no hi enterraran ningú durant trenta anys. Ara llavors, quan passi dels trenta anys, si el volen treure, el trauran. Però mentrestant el podríem anar a buscar i seria aquí (a aquesta tomba) encara.

Parlen, també, de les causes de la mort accidental d'Artur Tatxé:

J. TATXÉ - El meu germà es va situar amb una companyia que el tractaven molt bé, perquè estava encarregat d'aquests pilars que pugen d'encofrats de ferro. Representava que era el tècnic, encarregat. Això el va matar, precisament això el va matar. Allà feien uns encofrats d'unes parets (...), i per fer aquest encofrat, doncs, tenien unes planxes de ferro i es veu que es va desapuntalar i s'anava a tombar i, és clar,...

-Ah, així va morir d'accident?

J. TATXÉ - Va morir d'accident, sí. Va quedar xafat allà. Però precisament aquesta companyia n'estava molt. Home n'havien d'estar perquè li donessin la medalla de plata del treball. Però llavors ja els tractaven bé, guanyaven cèntims i estaven ben situats.

La medalla de plata del treball de què parla Josep Tatxé en aquesta entrevista es tracta d'una medalla que li va donar l'estat francès a Tatxé el 1965, i en la qual hi posa: *Syndicat Des Entre Preneurs de Travaux Publics. TATXÉ ARTHUR. 1965. LONGS ET LOYAUX SERVICES DE FRANCE ET D'OUTRE-MER. El que vol dir: Unió de Contractistes d'Obres Públiques. ARTUR TATXÉ. 1965. SERVEIS LLARGS I JUSOS DE FRANÇA I D'ULTRAMAR.*

A la cara frontal de la medalla, com es pot observar en la primera fotografia, hi ha un dibuix d'un pagès que treballa la terra, símbol del sindicat que li donà la medalla a Tatxé. A la cara del darrere de la medalla, hi apareix el text mencionat anteriorment. Aquesta medalla que França va atorgar a Tatxé serví per agrair d'alguna manera a Tatxé els serveis prestats a l'estat francès.

Figures 28 i 29. Fotografies de la medalla de plata del treball. 1: vista frontal. 2: vista posterior. Font: Arxiu familiar.

7.10- Recapitulant per on va passar Tatxé durant el seu exili

El 5 de desembre del 1940, Tatxé es troba a Chambaret, un municipi francès, situat al departament de la Corresa i a la regió de la Nova Aquitània. Des del 13 de gener del 1941, el dia en què Tatxé envia la segona carta que guarda l'arxiu familiar, fins el 12 de novembre de 1943, Tatxé envia cartes des de diferents pobles del mateix departament, el de Puy de Dôme, a la regió d'Alvèrnia-Roine-Alps. Aquests pobles estan molt junts, a uns deu minuts en cotxe entre tots i cadascun d'ells. Es tracta, com es pot veure en les explicacions de les cartes unes línies més amunt, dels següents pobles: Miramont (dues cartes), Landogne (dues cartes), Miramont (dues cartes més), Combrailles (una sola carta), Pontaumuir (una sola carta), i Tralaigues (catorze cartes fins al novembre del 1943, i tres més, després de tornar de la regió de Normandia i treballar per l'Organització Todt, del maig del 1945, al novembre del 1947). El següent mapa mostra els següents pobles, per ordre d'enviament de les cartes i en els colors següents: taronja, groc, taronja, verd, blau, fúcsia.

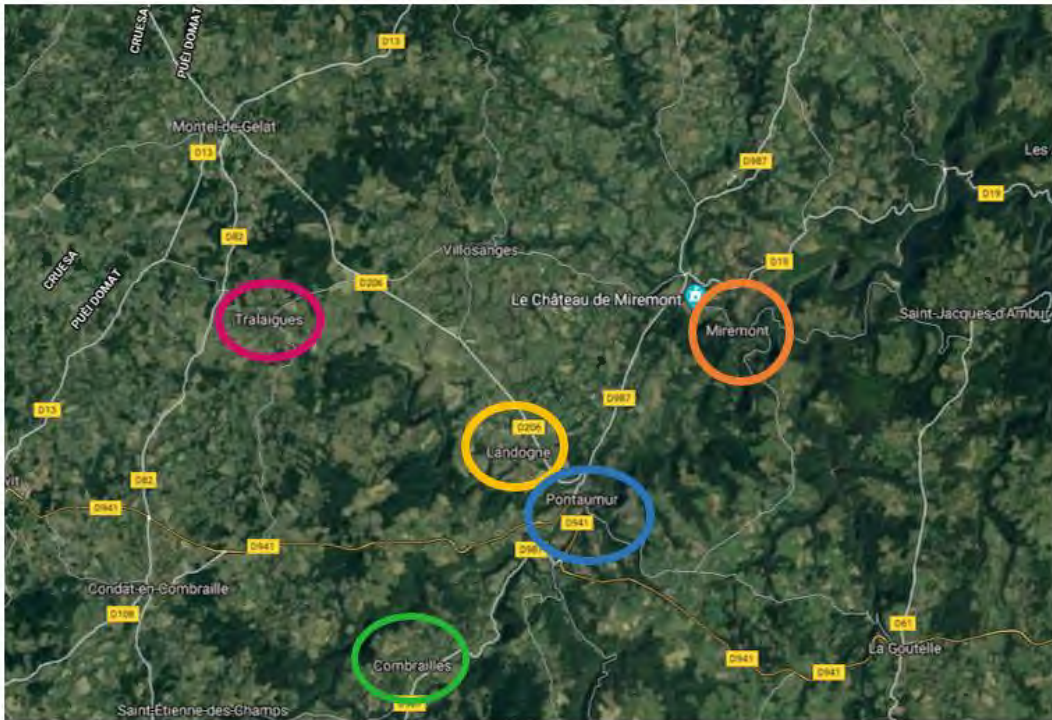

Figura 29. Font: Elaboració pròpia.

Almenys entre el 5 de març del 1940 i el 9 de maig del mateix any, perquè així ho acrediten les cartes, Tatxé es troba, primer a Bourneville, un municipi francès, situat al departament de l'Eure i a la regió de Normandia, i llavors a Bricquebec, un municipi francès, situat al departament de la Manche i a la regió de Normandia. Per tant, està a dos municipis de departaments diferents però a la mateixa regió, a la de Normandia, on es produirà el desembarcament de Normandia quasi un mes després de que Tatxé enviés l'última carta des d'aquesta regió. Quan va tornar de treballar per l'Organització Todt, com deia abans, encara va enviar tres cartes des de Tralaigues, departament de Puy de Dôme, que és on havia treballat a pagès, a casa de la senyora Dublanchet. I, finalment, Tatxé es va traslladar, durant la dècada dels cinquanta, a Usèrcha, un municipi francès, situat al departament de la Corresa i a la regió de la Nova Aquitània, prop de Chambaret, el municipi des d'on va enviar la primera carta, que conserva l'arxiu familiar, des de l'exili. A Usèrcha s'hi va estar fins morir l'agost del 1968.

No deixa de ser curiós que Tatxé enviés la primera carta des d'un poble del departament de la Corresa, s'estigués dues dècades voltant per diferents pobles francesos, i acabés assentant-se a un poble de la mateixa regió d'on va enviar la primera carta conservada per l'arxiu familiar des de l'exili, la regió de la Corresa.

7.11- Com recorden el Tatxé exiliat els seus familiars?

Nati Soler, neboda del protagonista i entrevistada per aquest treball, explicà una anècdota de poc temps després de l'esclat de la guerra civil per mostrar-nos com era Tatxé. Diu Soler que un exemple de les profundes conviccions de Tatxé, fou que, al poc temps d'esclatar la guerra i quan l'Artur era alcalde de Folgueroles, davant l'allau de refugiats que arribaren a Folgueroles, es necessitaven molts matalassos per poder donar allotjament a aquestes persones, i explica que la primera persona que va anar a buscar el matalàs de casa seva per oferir als nouvinguts fou Artur Tatxé, l'alcalde. Cal puntualitzar que aquests refugiats arribats a la vila de Folgueroles, s'escapaven dels territoris ja dominats per les tropes franquistes. Així mateix, un altre bon exemple de les profundes i fermes conviccions de Tatxé és la seva negativa, segons Nati Soler, de tornar a la seva vila natal mentre el govern de Franco estigués en actiu. I és que Artur Tatxé fou una persona molt convençuda del que pensava, tant, que fins i tot els darrers anys de vida, vivia en unes precàries condicions en un petit pis d'Usèrcha, el qual tenia lavabo compartit. Portava una vida austera, reafirmant-se així amb els seus ideals, conviccions i principis.

En acabat, cal destacar que Nati Soler, però també les altres persones que conegueren l'Artur Tatxé, coincideixen en recordar-lo com un polític de base republicana convençut, i com un home de bé i de bondat immensa. I el descriuen com un anticlerical absolut, que s'oposava a entrar a qualsevol tipus d'espai religiós, i com un pagès que lluïa txapela basca a tothora que va procurar sempre fer el bé per ell i per tothom, que gastava ben poc en el seu dia a dia i una persona que mantenia i cuidava tan bé com sabia els seus amics, companys i familiars.

8- Les cartes de Tatxé

Totes les cartes que guardem d'Artur Tatxé són diferents tant pel què fa a qüestions formals com a qüestions de contingut. Cadascuna és única i diferent de les altres. Al llarg de l'apartat que exposa l'exili de Tatxé s'ha anat exposant el contingut de les cartes, però penso que és oportú emfatitzar també en els seus aspectes més formals.

En primer lloc, les cartes foren escrites durant un període de trenta anys de la vida de Tatxé, i per tant, el paper i la manera d'escriure van anar oscil·lant. Pel què fa al paper, tenim constància de que Tatxé va escriure amb el que li enviava la seva germana -com és el cas les cartes del front-, o emprava qualsevol retall de llibreta, fulletó o quaderns que arplegava. Tatxé va estar sotmès durant molts anys a una situació de precarietat, el que li impedia poder disposar de bon paper per escriure. Les poques cartes que es conserven, es veu clarament que son comprades de baixa qualitat. Cal tenir ben present que Tatxé havia de pagar també els segells per enviar cada carta, el quals li costaven 1,20 francs. En segon lloc, la tinta que emprava era tinta de bolígraf en la immensa majoria de les cartes, ja que en alguna va fer ús del llapis entenem que per falta del bolígraf. En tercer lloc, pel què fa a l'escriptura, cal destacar que Tatxé tenia una lletra lliga molt ben acabada, i és que era la que s'ensenyava a fer a la majoria d'estudiants de la seva generació, i per tant, Tatxé tenia una cal·ligrafia entenedible si no fos per què escrivint feia moltes faltes tant ortogràfiques com gramaticals. Cal aturar-nos un moment aquí. Tatxé havia rebut una educació íntegrament en castellà, i sols sabia escriure en aquesta llengua. Era catalanoparlant però no sabia escriure la seva pròpia llengua per falta d'educació, i és per això que durant la seva estada al front, les cartes que enviava -que eren en català per raons que explicaré més endavant-, estaven carregades de faltes i són avui de difícil traducció. En canvi, quan es trobava exiliat, les cartes disposaven d'un nombre inferior de faltes ja que estaven escrites en la llengua castellana, la qual havia estudiat de jove.

Un fet que esbiaixa el treball i que incideix directament en les cartes és la repressió contra els vençuts. Artur Tatxé, quan es trobava al front, tenia la llibertat d'enviar les cartes en l'idioma que volgués i amb el contingut ideològic que més preferís, ja que s'estava produint la guerra civil i encara no hi havia vencedors ni vençuts i teòricament governava el govern republicà de caire progressista i que permetia la llibertat de comunicació en tots els sentits. Contràriament, quan Tatxé anà a l'exili hagué d'escriure totes les cartes en castellà i lliurar-se de cap tipus de biaix ideològic, ja que a causa de la Censura Governamental, li podien intervenir la carta i retirar-la de circulació. Un clar exemple de

la repressió als vençuts que enviaven cartes des de França sotmesos a un feixuc exili, fou que per exemple, Tatxé va haver de deixar de signar amb el *Salut i República* que acompanyava el seu nom per la possible intervenció de la Censura Governamental, la qual quedava impresa en un tampó damunt el sobre de la carta, per mostrar als remitents que la censura era allà, i que no es podien passar ni un pèl amb el que escrivien i en com ho deien. El nivell d'humiliació era tant, com he explicat, que el govern franquista no deixava expressar als seus ciutadans amb la llengua que més còmodes es sentissin, sinó que eren obligats a escriure en castellà, per imposició i perquè així ho adoptaren les lleis franquistes. Si no es seguien, la carta desapareixia del mapa.

Tot seguit, podeu veure un fris cronològic que exposa les cartes de Tatxé classificades per esdeveniments personals del mateix protagonista i per esdeveniments de caire històric en l'àmbit internacional.

1937 - 1939		1939 - 1945		1945 - 1956	1956 - 1967
Guerra Civil Espanyola	Segona Guerra Mundial	Segona Guerra Mundial	Segona Guerra Mundial	Guerra Freda	Guerra del Vietnam
Cartes 1, 2, 3 i 4	Cartes 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 i 14	Cartes 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 i 28	Carta 29	Cartes 30, 31 i 32	Cartes 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40 i 41
Lluita al Front d'Aragó i Sarinyena	Argelers, Companyia de Treballadors i estada a Chambaret, Miramont, Landogne, Combrailles i Pontaumur	A Tralaigues, vivint a pagès a casa de la senyora Dublanchet i la seva filla	A la regió de Normandia, treballant en el marc de l'Organització Todt	A Tralaigues, treballant de pagès i vivint fora de casa la senyora Dublanchet	Usèrcha, assentament de l'exili i mort l'any 1968
1937 - 1939	1939 - 1942	1942 - 1944	1944 - 1944	1944 - 1947	1947 - 1968

Figura 30. Font: Elaboració pròpia.

9- Conclusions

Sembla quelcom comú i normal afirmar que, després de la guerra civil, la part perdedora en la mateixa va haver de reenfocar les seves vides i buscar nous camins on poder viure amb tranquil·litat i sobretot, lliurement. De fet, aquest treball de recerca va d'això, de l'explicació minuciosa de la vida d'una persona que va haver de repensar-se el seu futur a causa de la derrota republicana en la guerra civil i de les seves conviccions, que el duren a fer d'alcalde durant aquest període tan aspre de la història més recent del nostre país. Artur Tatxé, i el que representa un cop finalitzat el treball, té, per mi, un pes històric molt important, tant a la vila de Folgueroles, com en la història d'aquest país. Es tracta d'un gra més de sorra que ens ajuda a construir un passat no tant llunyà de la nostra societat actual. Un passat eixorc, però que, tanmateix, va veure passar grans persones i grans històries, com és el cas de la d'Artur Tatxé.

Però, comencem pel principi. Aquest treball va tenir des del primer moment l'objectiu de traçar la trajectòria tant política com personal d'Artur Tatxé Datzira. Així doncs, la intenció principal era basar-me en aquest únic objectiu desglossat, òbviament, a la introducció i al cos de la memòria. Així mateix, inicialment, basant-me en aquest objectiu em preguntava per on em duria la recerca i si l'assoliria plenament. Humilment penso que ho he aconseguit prou bé, tot i trobar-me diversos entrebancs. Només d'arrencar el treball, vaig haver de fer un exercici d'ordenació i sintetització del que voldria que fos el meu futur treball. Podia haver-lo enfocat de diferents maneres. Des de parlar sols de l'exili del protagonista, com apostar clarament per fer un treball d'amplitud més general, en el que s'hi plasmessin els tres grans fets que van marcar, a parer meu, la vida del nostre protagonista. Amb això, si heu arribat fins aquí ja sabreu que vaig escollir la segona opció, i voldria matisar que ho vaig fer, en essència, per un parell de raons. En primer lloc, volia deixar constància del transcurs de la vida de Tatxé des de l'inici el qual en tenim constància fins a la seva mort, evitant centrar-me sols en una part de la seva vida, ja que des del primer dia penso que l'exili de Tatxé, aquests trenta anys de la seva vida, no s'entenen sense les altres dues parts tan importants com l'exili al qual es va veure sotmès: l'alcaldia i la lluita al front. Aquestes dues divises he intentat tenir-les ben presents durant el període de recerca i de redactat.

Aquest treball que acabeu de llegir, dividit en tres apartats que ocupen tres èpoques vitals diferents de Tatxé, com deia abans, ha tingut alguns inconvenients o problemes al desenvolupar-se. Voldria destacar que, com és normal, hi ha qui té temps i interès per

facilitar la feina en un treball com aquest, i llavors hi ha qui, des de la bona voluntat, no ha sabut o pogut ajudar-me. Per exemple, l'arxiver de l'ajuntament de Folgueroles, el senyor David Guitart, m'ha facilitat molt la consulta dels arxius i documents que fan referència a Tatxé durant el seu mandat com a alcalde. El treball se'n nodreix altament d'aquests documents del consistori de Folgueroles i vull que quedi constància que ha estat fàcil i senzill poder-los consultar gràcies al David. Pel contrari, la comunicació amb els ajuntaments de Tralagunes i d'Usèrcha, municipis francesos on va viure Tatxé, ha estat més difícil. Malauradament, no n'hem pogut aconseguir massa res, almenys, fins la data d'entrega d'aquest treball. Tanmateix, vull destacar que tant els Arxius departamentals de Puy de Dôme, com els Arxius departamentals dels Pirineus Orientals, m'han facilitat informació de Tatxé ràpidament i sense gaires impediments pel mig. Haig de confessar que al principi de l'encarregament del treball no pensava que amb institucions franceses m'hi pogués comunicar i que de retruc en pogués treure quelcom. He intentat treure també informació dels arxius de Guadalajara, Àvila, i Salamanca, que són els tres grans arxius espanyols amb informació de la guerra civil, puix després de molts correus, n'he tret ben poca cosa i sols alguns detalls. He enviat correus a diferents institucions espanyoles relacionades amb el Ministeri de Cultura i Esports per intentar treure més informació de la que tenim per cartes, d'algun document referent a Tatxé durant la guerra, i d'on es trobava en la mateixa, és a dir, quins moviments feia, si estava sotmès a persecucions, entre d'altres. I no sempre hi ha hagut sort.

D'altra banda, vaig tenir la sort de parlar amb Joan Roma, veí de Folgueroles, que em va explicar la relació personal de Tatxé amb el seu oncle i amb el seu pare, amb qui es va aliar després de l'esclat de la guerra civil per aturar la presa del control de l'Ajuntament de Folgueroles per part d'uns forans. La història explicada a paraula viva, és punyent i dura, però alhora et permet llavors fer una comesa on hi pots explicar directament el que t'han narrat, i això és, des del meu punt de vista, de les coses més interessants del treball. Plasmar històries i anècdotes que expliquen els que més n'han viscut, a paraula viva, és tant apassionant com engrescador des d'un punt de vista vocacional del treball.

Cal destacar que també he pogut entrevistar la historiadora Assumpta Montellà, qui ha estudiat la vida a camps de refugiats com el d'Argelers i qui va escriure un llibre titulat: La Maternitat d'Elna, el qual narra la vida de la maternitat que la suïssa Elisabeth Eidenbenz va engegar a Elna, a la Catalunya Nord, per tal que mares exiliades i embarassades, poguessin parir dignament. Així doncs, aquest llibre ha estat molt profitós

per situar-me en el context de l'exili com també en el patiment que aquest comportava i per tants altres aspectes relacionats amb el mateix.

El 26 de juliol, després d'acabar-me de llegir el llibre d'Assumpta Montellà, i per posar-me en el context de l'exili i començar a redactar-ne la part del mateix al treball, vaig visitar la platja d'Argelers de la Marenda, el Memorial del camp de refugiats d'Argelers, el cementiri dels espanyols, el Museu de l'exili d'Argelers, la Maternitat d'Elna, el Camp de Rivesaltes, i el Museu de l'exili de la Jonquera. Vaig poder fer una ruta per aquests set punts històrics els quals van ser de gran ajuda per la redacció del treball. D'alguns vaig poder-ne extreure contextualitzacions directes del treball i d'altres, en tan sols trepitjar-los, em vaig poder transportar, encara que fos imaginativament, al què suposà tot allò. Vaig connectar-ho també amb el patiment als camps i la visió que tenia aleshores -molt més ampliada en acabar el treball- del Tatxé exiliat. Volia aprofundir més en el concepte d'exili i la historiadora Assumpta Montellà, -de qui havia llegit el seu llibre *La Maternitat d'Elna-*, em va concedir l'entrevista que podeu trobar al final de l'*Annex Exili*.

A més a més, des del començament del treball fins al seu últim moment amb de l'entrega, he anat fent recerca i redacció alhora, ja que les dues s'havien d'anar entrelaçant i cap de les dues podia solapar l'altra. Per ficar-ne un exemple, el dia que, com he exposat, vaig visitar els punts d'interès de l'exili d'Artur Tatxé a la Catalunya Nord, vaig absorbir tanta informació pel treball, que vaig haver d'apuntar-la tota i fer un redactat del que havia après aquell dia en terres franceses abans no perdés de la memòria cap particularitat. Al que em refereixo, és que, després de la recerca hi ha hagut sempre, tant ràpid com he pogut, un treball de redacció del que he descobert. I és que, pensava, i encara penso avui, que si m'hagués posat a escriure el treball al setembre, després de tot l'estiu fent recerca, no hagués pogut plasmar al paper les troballes i descobriments amb els mateixos detalls, a banda que m'hagués quedat un treball molt més escuet i sobri, i molt menys fidedigne a la realitat, ja que amb la transcripció simultània de la recerca al paper, s'hi poden expressar també moltes premisses que haguessin pogut passar desapercebudes si hagués redactat més endavant.

Finalment, vull deixar clar que les expectatives de la obtenció d'informacions sobre la vida de Tatxé, al principi del treball, no eren pas molt altes, però, com diu l'expressió: *si busques busques, trobes trobes*. I després de buscar, sempre se n'extreu quelcom, per poc que sigui. Amb això, vull anar a parar a la idea que els objectius d'aquest treball estan assolits des d'un punt de vista satisfactori personal i des del punt de vista de la recerca

també, perquè penso que, com que aquest no és un treball matemàtic, en el que o et surt el resultat, o està malament, et dona la llibertat d'enfocar-lo cap on vols i deixar-lo obert, tal i com és la meua intenció. M'explico. El treball està tancat i recull la recerca que he fet els mesos d'abril, maig i durant l'estiu, però explico que el deixo obert, ja que, si mai algú vol continuar investigant sobre la vida de Tatxé, ho podrà fer tenint el meu treball com a fonament interpretatiu.

Per poder fer aquest treball, la recerca del qual és un eix vertebrador del mateix, he hagut de picar molta pedra. M'esperava que podria extreure informació de poques fonts, ja sigui per una qüestió de distància temporal, com per què es tractava d'un tema tabú per molta gent i que ho seguí sent a la darreria del segle XX, però haig de reconèixer subtilment, que he obtingut més informació de la que em pensava. Des del primer dia sabia que aquest treball es basaria en la recerca en primera mà, a peu de carrer, i que les informacions de contextualització servien per amanir-lo. Amb això, doncs, tenia clar que el més important del treball i pel què m'havia decidit a fer-lo era la recerca d'informació relacionada amb Artur Tatxé Datzira durant la seva vida. El que no volia de cap de les maneres era fer un treball teòric i al qual hi pesés més la teoria que la pràctica. Dit en altres paraules, volia desviar-me de fer un treball que tan és possible fer-lo avui, com d'aquí vuitanta anys. La intenció era fer una recerca exhaustiva que em permetés traçar, encara que sigui, més breument del que m'hauria agradat, la vida d'Artur Tatxé. El resultat és molt satisfactori, ja que poder ordenar i classificar la vida d'una persona és quelcom interessant i et fa prendre consciència d'uns moviments polítics, socials i històrics al·lucinants. D'altra banda, volia fer un treball netament objectiu, però que evidenciés el patiment i el que li comportà a Tatxé fer d'alcalde de la vila de Folgueroles en uns anys tan convulsos, el fet d'anar a la guerra i d'acabar-se exiliant.

Aquest treball, com comentava al seu inici, ha tingut la intenció en tot moment de servir també com a exercici de memòria de la vida d'una persona que s'ho va jugar tot per defensar uns principis i a qui la vida li va donar moltes voltes. Ha estat una feina dura, en la que en molts moments he tingut la sensació de picar ferro fred i de dedicar-hi hores per ben pocs detalls, però penso, un cop acabat, que ha valgut molt la pena. Per altra banda, des que vaig decidir-me a fer aquest treball i a investigar sobre la vida d'Artur Tatxé, fins a dia d'avui, sento que algú havia de fer aquest exercici de protecció urgent d'una vida que, per bé o per mal, s'havia de conservar. Malauradament, la meua és de les últimes o la última generació en la que encara som a temps a guardar tal com toca una vida com la

d'Artur Tatxé. Tanmateix, la trajectòria de Tatxé segueix tenint molts claroscurs, però aquests, que passen a restar ordenats, no son comparables amb les múltiples troballes i descobriments del passat tant polític com personal del mateix Artur Tatxé. I és que això, no és un tractat de política, ni d'història, ni un monument a segons quines creences. Es tracta d'una recerca vital, que ordena i resguarda la memòria d'una de tantes persones que visqueren convulsos aquells anys. Es tracta, doncs, d'un relat fet a través d'arxius i a paraula viva de familiars, a vegades descarnat i punyent, a vegades prudent. Com la vida.

10- Bibliografia

10.1- Bibliografia citada

MONTELLÀ, Assumpta. La Maternitat d'Elna, bressol dels exiliats. Barcelona. Ara Llibres. 2005.

PONCE, Santi. Folgueroles, societat i vida d'un poble. Folgueroles. Eumo Editorial. 2000.

EDITORIAL Vicens Vives. Història Contemporània. Barcelona. Vicens Vives. 2016.

10.2- Fonts consultades

ARXIU MUNICIPAL DE FOLGUEROLES. Documentació període alcalde Tatxé.

ARXIU FAMILIAR. Cartes enviades per Artur Tatxé a la seva família entre els anys 1937 i 1968

PARES, MINISTERI DE CULTURA I ESPORTS. Documentació període alcalde Tatxé.

CONSELL GENERAL DELS PIRINEUS ORIENTALS. Documentació camp d'Argelers i Companyia de Treball

MUSEU DE L'EXILI DELA JONQUERA. Informació genèrica exili, funció contextualitzadora

MEMORIAL D'ARGELERS. Informació contextualitzadora camp d'Argelers.

CARDONA, Gabriel. Una Societat en guerra. Barcelona. Edicions 62 i La Vanguardia. 2006.

CARDONA, Gabriel. Les forces polítiques i sindicals, el Comissariat de propaganda. Barcelona. Edicions 62 i La Vanguardia. 2006.

BUTLLETÍ OFICIAL GENERALITAT DE CATALUNYA. Decrets impulsats pel govern l'any 1936.

10.3- Webgrafia

ENGEL, Carlos. 142a Brigada Mixta.

<https://www.combatientes.es/142BrigadaMixta.htm>

SENSE AUTORIA. Camp d'Argelers.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Camp_d%27Argelers

MORALES, Mercè. L'organització TODT i els exiliats de la Guerra Civil espanyola.

http://memoria.gencat.cat/ca/que-fem/publicacions_md/revista-temps-i-espais-de-memoria/temps-i-espais-de-memoria.-num.-04/passat-i-present/lorganitzacio-todt-i-els-exiliats-de-la-guerra-civil-espanyola/

11- Anexos

11.1- Annex Alcaldia

Acta de Naixement d'Artur Tatxé. Font: Arxiu Municipal de Folguerols.

N.º 0144578 /08

ESPAÑA
MINISTERIO DE JUSTICIA
REGISTROS CIVILES

Certificación Gratuita
(Ley 25/1986, de 24 de Julio)

ACTA DE NACIMIENTO.

NÚMERO 11

NOMBRES.
Artur Tatxé
Tatxé

ANOTACIONES.

En el pueblo de FOLGAROLÁS, á las veis de
la tarde del día veinte y siete del mes
de Mayo de mil novecientos diez Ante los
infrascritos SS. Juez municipal y Secretario, compareció D. Arturo
Tatxé de edad 45 años, ocupación Perchero
natural de San Pedro término municipal
de Luisena provincia de Navarra domiciliado
en este calle de la Rambla número 14
cuarto _____; presentando con objeto de que se inscriba en el Registro
civil un niño; y al efecto como Padre Declaró:
Que dicho niño nació en la casa del declarante
el día de hoy, á las veis de la tarde
Que es hijo de D. Arturo Tatxé
natural de San Pedro
y de D.ª Marcelas Tatxé de edad 34 años
natural de Barra término municipal de Luisena
provincia de Guipúzcoa y domiciliada en del declarante
Que es nieto, por línea paterna de D. Juan Tatxé natural
de San Pedro
y de D.ª María Udo natural de San Pedro
por línea materna, de D. José Tatxé natural de San Pedro
y de D.ª María Oria natural de San Pedro
Y que el expresado niño se le han puesto los nombres de Arturo
Juan y José
Todo lo cual presenciaron como testigos D. _____
y D. _____
Leída íntegramente esta acta, é invitadas las personas que deben suscri-

birla á que la leyera por si mismas, si así lo creían conveniente, se estampó en ella el sello del Juzgado municipal, y la firmaron el Sr. Juez, el declarante y los testigos, haciéndolo.....

y de todo ello como Secretario certifico.....

El Juez municipal,

Josep Marcé Bover

El Declarante,

Arturo Tatxé

Los testigos,

Josep Gual

Juan Ripà

El Secretario,

Josep Gual

REGISTRE CIVIL DE FOLGUEROLES (Barcelona)

CERTIFICO: Que la present certificació literal, expedida amb l'autorització prevista a l'art. 26 del Reglament del Registre Civil conté la producció íntegra de la inscripció corresponent que figura en el Tom: **VII** pág.: **300** secció: **1^a** d'aquest Registre Civil.

CERTIFICA: Josep Marcé Bover, Juge de Pau
M. Teresa Fructuoso Mas, Secretària
Folgueroles, **16 OCT. 2009**

Ayuntamiento de Folgueroles Reemplazo de 1931

Clasificación del mozo Arturo Tatxé Datzira n.º 5

FILIACIÓN

Nombre de Arturo y de Asunción natural de Folgueroles
 parroquia o juzgado de _____ provincia de Barcelona domiciliado en este
 nació en 22 de Mayo del año 1910, profesión formalero estado Calleja
 sus señas estas: pelo negro; cejas al pelo; ojos pardos; nariz regular; barba clara;
 boca regular; color caro; frente bucana; su aire despejado; su producción bucana;
 señas particulares Ninguna; manifestó sabe leer y escribir.

El Secretario,
José Godínez

TALLA

El tallador infrascrito:
 Certifica: Que tallado el mozo que antecede,
 alcanzó la de un metro 25 milímetros.
 Y para que conste firma la presente en Folgueroles
a quince de Febrero de
mil novecientos treinta y uno
 El Tallador,
Ramon e Nabramon

RECONOCIMIENTO

El Médico que suscribe,
 Certifica: Que el perímetro torácico del citado
 mozo es el de 85 centímetros y del recono-
 cimiento, después de vacunado y de tener en cuenta
 que dijo ni tenía defecto físico, resulta heavie
insignia

por lo que lo conceptúa útil para servicios auxiliares
 del servicio militar
 Y para que conste firma la presente en Fol-
gueroles a quince de Febrero, d:
 mil novecientos treinta y uno
 El Médico,
J. B.

DILIGENCIA

Seguientemente y después de haber sido invitado conforme previene el artículo 157 del Reglamento para la aplicación del vigente R. D. Ley de Bases para el Reclutamiento y Reemplazo del Ejército y leída que le ha sido la regla 3.ª del artículo 303 del mismo para que alegue las causas que motivan la prórroga o exclusión que le asistan y advertido de que no le será atendido la que, siéndole conocida, no alegue en este acto, dijo:
Se cumple una heavie insignia

de todo lo que yo el Secretario; certifico

FALLO

Acto seguido el Ayuntamiento, en vista del anterior informe y de la diligencia que le sigue, de los cuales queda enterado el interesado, se le declara útil para servicios auxiliares
 con cuyo fallo _____ se conforma.
 El Interesado,
Arturo Tatxé
 El Alcalde,
José Godínez

<p style="text-align: center;">PRESIDÈNCIA</p> <p style="text-align: center;">D E C R E T</p> <p>El Govern de la Generalitat necessita, des d'ara, comptar amb la seguretat que tot el personal a les seves ordres sigui absolutament fidel als ideals del poble;</p> <p>Per tant, d'acord amb el Consell Executiu,</p> <p>Decreto:</p> <p>Article únic. Cessen, a partir d'aquesta data, tots els funcionaris de la Generalitat, sigui del Departament que siguin, que hagin participat en el moviment insurreccional contra el règim,</p>	<p>gim, així com tots els que siguin declaradament desafectes a la República.</p> <p>Barcelona, 23 de juliol del 1936.</p> <p style="text-align: center;">LLUIS COMPANYS</p> <hr/> <p style="text-align: center;">GOVERNACIÓ</p> <hr/> <p style="text-align: center;">D E C R E T</p> <p>Per tal de normalitzar, en aquestes circumstàncies, la vida dels Ajuntaments que amb llur ferma i decidida actuació a favor del Govern de la Generalitat de Catalunya, han d'ésser el més fort suport de la llibertat democrà-</p>	<p>tica, a proposta del Conseller de Governació i d'acord amb el Consell Executiu,</p> <p>Decreto:</p> <p>Art. 1.º Cessaran en tots els Ajuntaments de Catalunya els Consellers, propietaris o suplents, que procedeixin de lletes dels partits no afectes al Front Popular d'Esquerres de Catalunya.</p> <p>Art. 2.º En aquella Ajuntament on existeixi una minoria o minories de l'expressat Front Popular, els Consellers d'aquestes minories constituïran l'Ajuntament junt amb els suplents que figurin a la llista respectiva.</p> <p>Art. 3.º En defecte de suplents, el nombre de Consellers que correspon a cada Ajuntament serà completat amb la</p>
--	--	---

representació proporcionada dels partits integrants del Front Popular.

Art. 4.º Els Comitès dels partits del Front Popular que estiguin constituïts o es constitueixin, procediran a fer la designació dels Consellers que els hagin de representar, els quals, amb la credencial lliurada a aquest objecte prendran possessió dels càrrecs i comunicaran la constitució del nou Ajuntament a la Direcció General d'Administració Local d'aquesta Conselleria de Governació.

Art. 5.º Totes les incidències, dubtes o dificultats que sorgeixin en la constitució dels nous Ajuntaments hauran d'ésser comunicats urgentment a la Conselleria de Governació, la qual resoldrà el que sigui pertinent en cada cas.

Art. 6.º Els Ajuntaments constituïts d'acord amb el present Decret tindran la plenitud d'atribucions que els reconeix la legislació municipal vigent i llur funcionament s'acomodarà a la mateixa legislació.

Art. 7.º D'aquest Decret es donarà compte al Parlament de Catalunya.

Barcelona, 23 de juliol del 1936.

LLUIS COMPANYS

El Conseller de Governació,
JOSEP Me HERNANDEZ

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. –Núm. 285- Diumenge 11 d'octubre de 1936. Font: Butlletí oficial de la Generalitat de Catalunya.

Decret de Seguretat Interior (pàgina 140)

Les circumstàncies extraordinàries que travessa el país, conseqüència de la commoció produïda per la guerra contra el feixisme, aconsellen d'emmotllar l'estructuració de la vida local, de manera que la conjunció de tots els partits i col·lectivitats que lluiten en el front i en la rereguarda pugui aportar amb llur participació aquelles activitats que millor serveixin per la consecució dels que son ideals del poble. La forma com es desenvolupen els esdeveniments; la persistència de la lluita que afecta els Municipis, i també la necessitat de canalitzar els impulsos del nou ordre revolucionari, exigeixen l'adopció de normes precises que responguin sobretot a què, reflectint l'acció solidària del front de La rereguarda, , tinguin representació en els Ajuntaments els sectors que fins ara n'han estat allunyats i que la realitat porta a compartir en tots els organismes la responsabilitat del comandament. Cal, doncs, posar la Llei Municipal Catalana en consonància amb les exigències excepcionals del moment, i fixar les normes que en l'actual període harmonitzin la vida municipal. Per tant, a proposta del conseller de Seguretat Interior, i d'acord amb el Consell,

Decreto:

Article 1r.

Els ajuntaments acomodaran el nombre de llurs components a les exigències de la representació dels partits polítics i organitzacions sindicals en la mateixa proporció que integren el Consell de la Generalitat de Catalunya. Serà incompatible per ésser Conseller municipal d'haver exercit algun càrrec de nomenament governatiu durant el període del Directori militar i practicat funcions del propi caràcter, com a gestors, en els Ajuntament del 7 d'octubre del 1934 al 14 de febrer del 1936.

El nombre de Consellers serà el següent:

Poblacions fins a 5.000 habitants; 11 Consellers.

Poblacions de 5.001 habitants a 20.000; 22 Consellers.

Poblacions de més de 20.000 habitants; 33 Consellers.

Article 2n.

Els Consellers municipals seran elegits per la reunió oficial dels representants dels partits polítics i sectors sindicals expressats en l'article anterior. Els Consellers electes seran convocats per a constituir els nous Ajuntaments pel Jutge Popular o el qui exerceixi les seves funcions.

Article 3r.

Els Municipis podran designar un Comitè Permanent, que assumirà les funcions que la llei Municipal determina.

Article 4rt.

Els Ajuntaments podran adoptar una organització que s'acomodi a les característiques de cada Municipi, i, si ho creuen convenient, podran acollir-se al règim de Carta municipal. Una vegada constituts els Ajuntaments, donaran compte del règim adoptat al Conseller de Seguretat Interior, als efectes de la seva aprovació pel Consell de la Generalitat. Tots els acords es prendran pel vot favorable de la majoria dels seus components.

Article 5è.

Els Ajuntaments atendran, per mitjà de Comissions que es creïn, al front de les quals hi haurà Consellers, totes les necessitats que sent un poble, i que poden ésser satisfetes en el pla local: administració, cultura, obres públiques, defensa i altres. Les funcions comentades podran ésser desenvolupades amb plena autonomia i d'acord amb els organismes superiors, acoblant-se a les característiques de cada Municipi.

Article 6è.

Per canviar el nom d'un poble caldrà que ho acordi l'Ajuntament, sometent l'acord a l'aprovació del Consell de la Generalitat.

Article 7è.

Tots els acords que impliquin modificació en la composició dels Ajuntaments hauran d'ésser comunicats al Conseller de Seguretat Interior.

Article 8è.

És autoritat el Conseller de Seguretat Interior per dictar les disposicions complementàries del present Decret.

Barcelona, 9 d'octubre de 1936

El Conseller Primer, Josep Tarradellas

El Conseller de Seguretat Interior, A. Aguadé i Miró

Ajuntament de Folgueroles Barcelona

Relació nominal certificada dels ciutadans que integren aquest Ajuntament, amb indicació dels respectius càrrecs i afiliació política o sindical com a conseqüència de la seva constitució que ha tingut lloc avui:

Imp. "El Secretariat Central" de E. Romà

NOMS	CARRECS	Afilació política o sindical
Artur Tatxé Datsira	Alcalde	Rabassaire
Jacint Dodas Parés	Conseller	C. N. T.
Miquel Massanés Bonay	id	C. N. T.
Josep Rome Rifà	id	C. N. T.
Josep Teixidó Corominas	id	E. R. C.
Alfred Riera Vilamala	id	E. R. C.
Josep Berga Colomer	id	E. R. C.

Folgueroles el 18 d'octubre del 1936.

V. I. P.
L'Alcalde,
Artur Tatxé

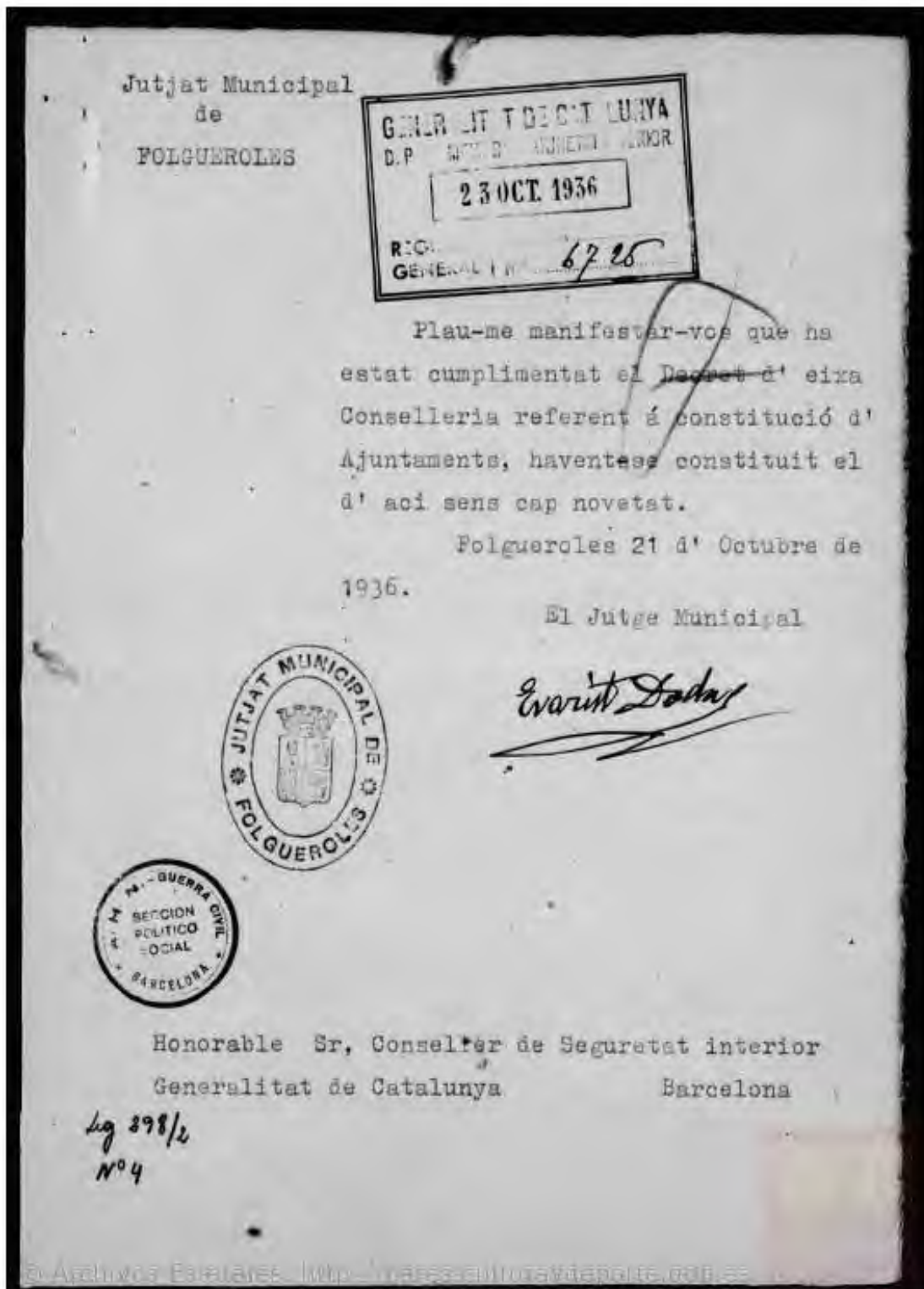
El Secretari,
[Signatura]

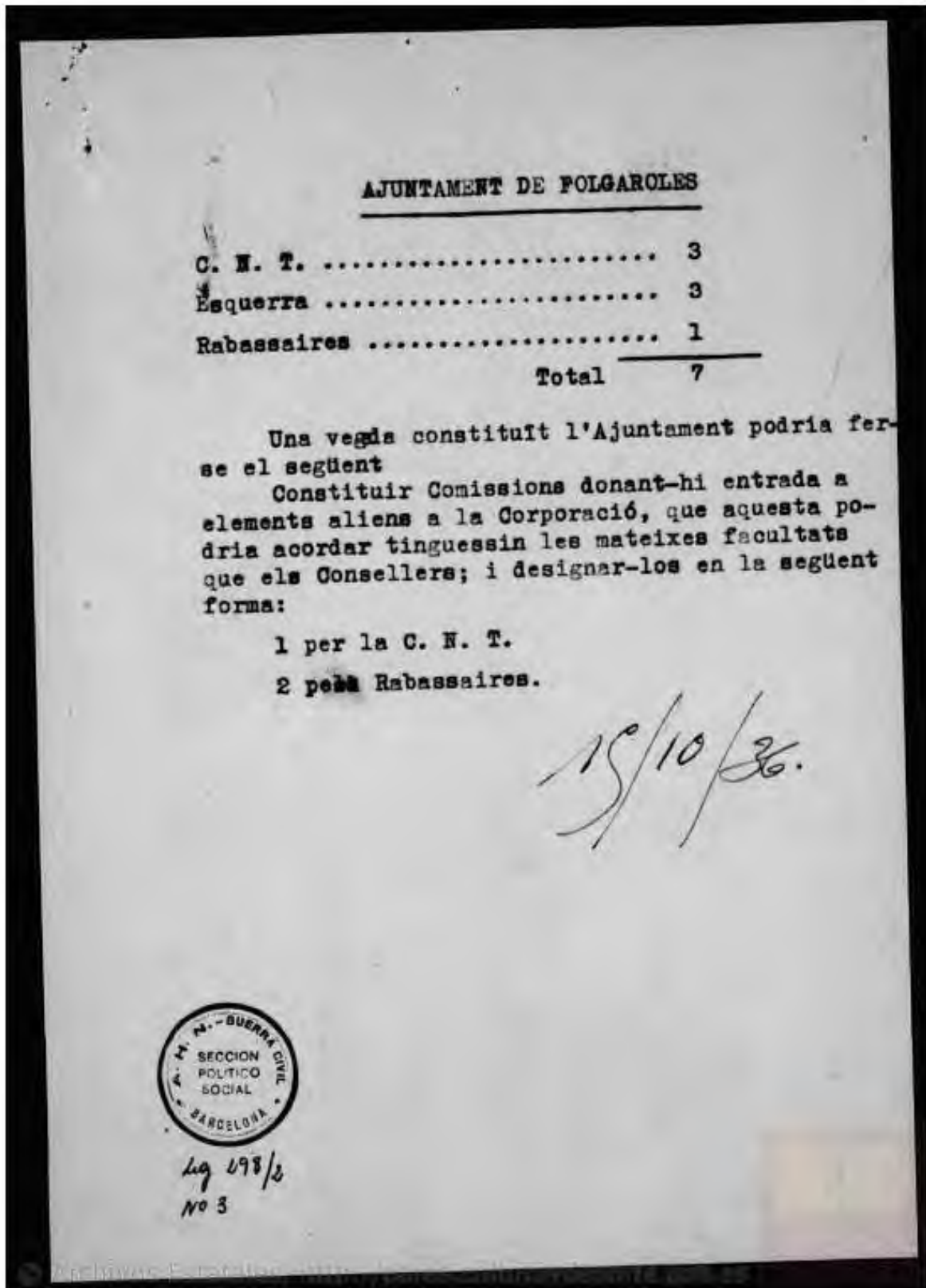
Leg 598/a
nº 2

© Archivos Estatales, <http://pares.culturaydeporte.gob.es>

Document presentador de la constitució de l'Ajuntament de Folgueroles el 18 d'octubre del 1936.
Font: PARES. Ministeri de Cultura.

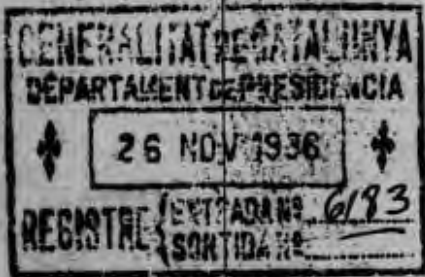

**AJUNTAMENT
DE
FOLGAROLLES**

N.º 78 *Folgarolles*

A Presidencia

*68 1936/11
nº 34*

Plau-me adjuntar relació d' expropiacions fetes per aquest Ajuntament de la meua presidència, preguntant sia lliure rebut als efectes de poder acreditar les esmentades apropiacions.

Folgueroles 20 de novembre 1936
L' Alcalde

Artur Tatxé

Comité d' Apropiacions

GENERALITAT DE CATALUNYA
CONTRA D'APROPRIACIONS

Ajuntament de *Tolquaró*

Nom del propietari	Casa i finca	ENLLAÇAMENT Carrer, plaça o terme	Tipus d'apropiació	Valor aproximatiu el 25 de juliol del 1936		Serveis a què és destinada	Observacions
				Quants	Reals		
Jac. Bask	casa i finca	Finca "Vinyes"	Per utilitat pública	10.000		Per utilitat pública i de promoció i organització de les obres de sanejament de la ciutat.	
Miquel Sabarç	casa i barri	barri Major 15	Per utilitat pública	3.000		Per utilitat pública	
Jacq. M. de S.	casa i finca	Finca de la Torre de la S.	Per utilitat pública	550		Per utilitat pública	
Jaume M. de S.	Finca "de la S."	El camp	Per utilitat pública	15.000		Per utilitat pública	
Jacq. M. de S.	casa i finca	Finca "de la S."	Per utilitat pública	80.000		Per utilitat pública	
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		16.000			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		15.000			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		10.000			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		5.000			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		10.000			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		500			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		300			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		200			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		10.000			
Jacq. M. de S.	Finca pública	Finca pública (per utilitat pública)		50.000			

Tolquaró, 31 d'Octubre del 1936

L. Tatxé
Alcalde

J. Sabarç
Regidor

J. Sabarç
Regidor

J. Sabarç
Regidor

Stamp: GENERALITAT DE CATALUNYA, COMITAT DE DIFUSIÓ, 27 NOV 1936, REGISTRE DE CANTON DE TORRELLÓ DE MONTS, GENERALITAT DE CATALUNYA

GENERALITAT DE CATALUNYA
CONTRA D'APROPRIACIONS

Ajuntament de *Tolquaró*

Nom del propietari	Casa i finca	ENLLAÇAMENT Carrer, plaça o terme	Tipus d'apropiació	Valor aproximatiu el 25 de juliol del 1936		Serveis a què és destinada	Observacions
				Quants	Reals		
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	eci	Per utilitat pública	10.000		Per utilitat pública	
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	"	"	3.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	barri Major 15-18	"	5.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	200		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	20.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	80.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	5.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	1.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	15.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	10.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	10.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	10.000		"	"
Jacq. M. de S.	Finca "de la S."	Finca	"	1.000		"	"

Tolquaró, 31 d'Octubre del 1936

L. Tatxé
Alcalde

J. Sabarç
Regidor

J. Sabarç
Regidor

J. Sabarç
Regidor

Teon de Chicago 18-12-37

Apreia da germana las criura
 a questas rallas al motiu es
 prime per dirte que te be de salut
 i que rebut el paquet trobaras
 tot el que de yo que ya biva to
 que en de be gila es que el fe al pa
 que sen pre siguin ben se que las
 butifarras que labona sentia mol
 fort ca si nos podia menja de tan
 tan abiat com suguen en bien els
 pantalons de ballut i las bendas per
 que aqui es tem mol a la hora de la
 neu i fa mol ta trasmuntana.
 la gorra manat mol be tan bon un
 barri ba ya la bar fesserbi i quemba
 na mol be els mitjons tan be son mol
 calens. tan be men biaren sobras i
 pape en bar mol es cas moltas begadas
 escriuria pero per falta de pape o sobra
 no que tan be mijaus arreu 2 es
 pil mas per que em des ta moltas
 horas a las foseas i fa de mol mol

també i posareu dues taulas
de turrons de guicones que a qui en
tre tres o quatre companyes sa la brava
nadal si fos possible i otru beso una
botella de coniac si aneu a Vic o truba
ren a cal lle al carrer estret bueno en
tratot en feu en paquet i sien bien
tan abiat com puguen.

Dares molt recorts al pare i a la
mon serrat i fes un peto al nen i
un a la nena de part meba rermes.

Adult i República

Arturo Tatté

Carta número: 1

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 10/12/1937

Lloc d'Origen: FRONT D'ARAGÓ

Destinació: FOLGUEROLES

Trente de Huesca 16-12-37

Apreciada germana la presen-
 es per dirte que rebut la carta en
 bia da portar ma a leguat mol
 per que bea que tots es teu bons
 i yotambe o estie.

Crebut el segon paquet trobant
 tot el quem des de las vendas els
 pantalons la chaqueta i el fruit que
 fa molta pesa a qui ya molta
 gana en cara que ya rancho per
 en tra mig bamol be.

Can fe a lui es fax un giro
 am fulors declarats i cian o rebe-
 u mnes en lin deseguida porque
 a un cas el ra cha maria el giro
 es de cuatrecentas pesetas 400'00 pts.
 lo quem dien de la trapadella es
 ta mol be porque de tenir allo en
 barasat no en guero tret res i a la
 pri mobera la quereu a gut de tren-
 ra per forsa.

lo que dien - quem sabut que a
 biam canbiat de puesto us o debia
 dilacaturina de cambres quil porque
 en baren beura am el seu chicot dons
 des de a laboras ya en

canbiat dos cops mes i ara en ja puen
sem torna a canbia pero la dire
sio es la mateixa no la primera
pero la segona si que a questa
557 batalló 1ª Div. d'Artilleria de
Espanya fins que os o digui n'hi ha
cas de canbia ya us o dire antes.
Lo que mes traña es que en ja no
mes erigui ja me de un mes que li ha
es criura i no ne sabut res si per cas
busal tras en sabeu al qui es criura
mo pobe que la carta que li ha
es criura no la barrebra pero
mes traña mal en jaume ya en
som tingut carta i dir questa mot
be millo per ell que a tingut sort.
El giro que men ha des criada es
en nom de la mon serrat rose
si us al duran a qui o be si oven
denaha he ha cubaro no sels en
lio per que mels guar den tan be
saltra com la Ramona si els no
sifun no nestubien cap.
Despa bui res mes mols recorts pertots
i animos

Salut i Republica

Arturo Tató

Carta número: 2

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 16/12/1937

Lloc d'Origen: SERINYENA

Destinació: FOLGUEROLES

Mermite Arturo Batxé 5.57 Batallón
1ª Compañía 32 División Apartat de
Correos de la 140 Brigada
Mixta
(Lerinena)

Comarada
Arturo Batxé

Carre Major No 19
per Vic Tolgueroles

REPUBLICA
ESPAÑA
CORREOS
45
CTMS

CENSUR

(Barcelona)

Tron de Arago 29-72-37

Après la da germana i demesde
 casa la presen serbeia per dir vos
 ques tie bo com tanbe que base rebra
 las duas cartas l'una del dia 19 i l'al
 tra 24 la primera al rebra la ya bulia
 contes tarla pero pensan que rebria el
 paquet base es pera pero al teni l'altra
 no fet nomes que hagafa la pluma i
 mes traña mol al no ha be rebut al po
 quet perque als ha tras rebia la carta i
 tenia el paquet de seguida pero a goga
 ta hagada no es havis am prou falta
 quem fa parque haqui al fret se fa sen
 ti mol i el coñac es un bon rami per
 beure i els sobres tanbe em fan molta
 falta. Deje molta llastima el beura
 la currua de zen de Barcelona -cassa
 qui i del modo que deu esta tot tan es
 curat, els de probiments es deuen beu
 ra hapurats per man teni al poble.
 Delo quem diu den papet mes traña
 mol perque si ha rebut la mebe carta
 que no legui contes tada yo ya fados

dos mesos que li base es eriu a nomes
que li base pura que canbia hein i que
nos penses que canbiabem de direccio
pero ara el mateix temps de que es eric ha
ques ta carta li fare una postal per ell
am la que dieu seguramen que us
hanat ala ofensiva i presa de Taruel
i d'atra feina hauratingut ques eriu
ra. El giro no es postal son balors de
clarats i son tirats del dia 17 de 12 i
son cuatrecentas pesetas. las fotografi
as nosus es trañi per que base es eriu
re ha una chicota i em ha en bia
la seba fotografia i em damana una
demelba i no li pue ine no ra ya au
sabren seguramen pero no li pudia
pas febeni habusea hanella da qui
si nosus hanacadat caps ha qui us en
kema tre un - per queyo tan poc no
en fare res hare que si en teni al grup
peli da qui mel guardar e per un sideas
la de maneste. Res mes per abia e hols
recorts hatats harte laltre Artur Tatxé
Salut i animos asta el final

Carta número: 3

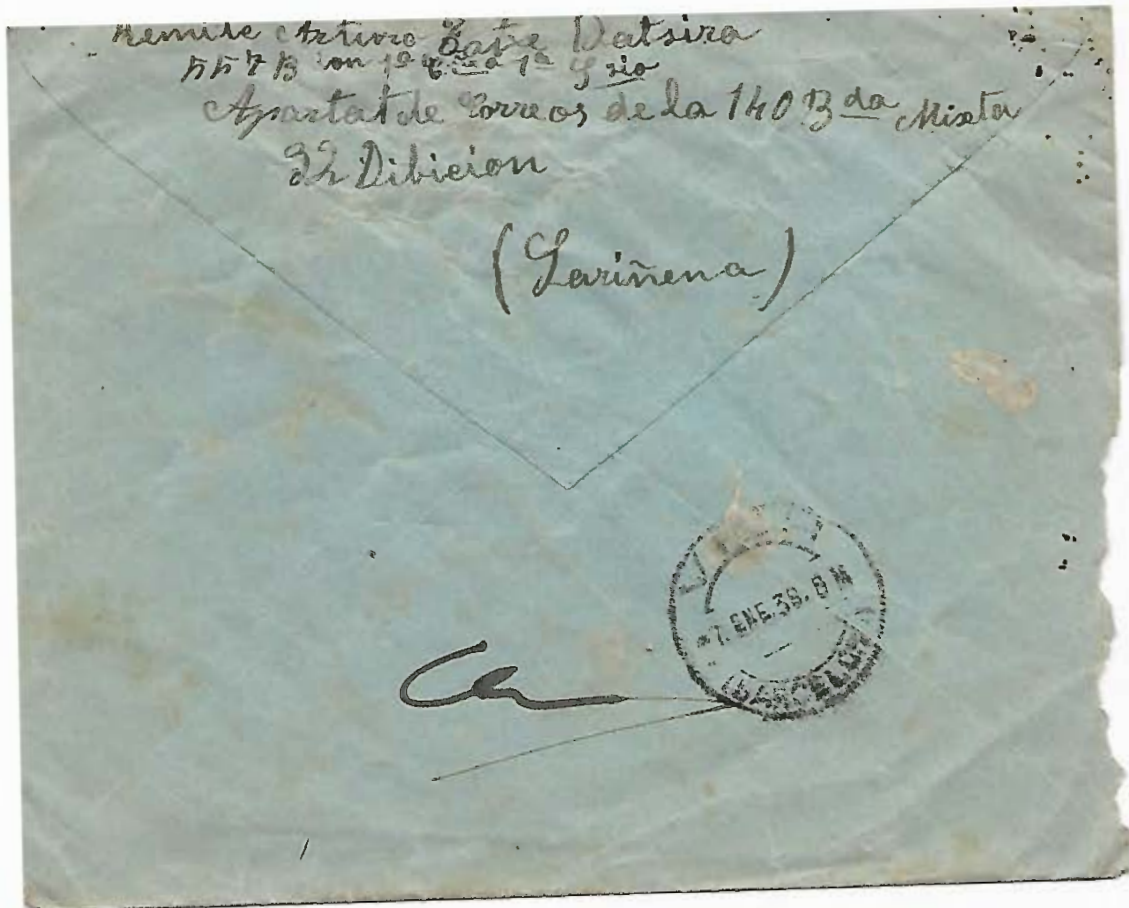
Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 29/12/1937

Lloc d'Origen: SERINYENA

Destinació: FOLGUEROLES

Fron de Chicago 10-2-38

Estimada germana la presen
ser be per dirte que tie be de salut
com de gitjo sigui la bostra.

Ya rebut el paquet que ia hia
unos es gordenyas de casado i uns mit
jons i mitja lliura de chaculata la
pastadens i el cinturou tot es ta
mol be lo que en cara no rebut es
el que batira la maria de cantrou
quil i mes traya mol pero es que
seura haracumat dram d'algum
puestoi nos euiden de fel corre
pero ia vindra un dia hoatre.

Ban be sabreu que bas teni carta
den paquet i en dia que ta be pero
que hara el contrasidat de frente
i que son mol mes lluny estan ha
les rem de la provincia de euenca
i endeça que mol facil que bingues
habiat dram permis pero com que
en tindran lluny sen pasara la
meitat pel camí.

Lo que me traya mol es quegirebut
el pague senza teni carta vostra pero
com que em canbidt de Brigada hala
millo seura es trahiat.

La direccio no la es haquesta
142 B^{da} 37 Divicio 1567 Bon 1^a 6^{nia}
1^a 4^{cia} Base 8va 666 N° 11
perhui res mes mols recorts per tot
i molta sort i salut

Arturo Esté

Carta número: 4

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 10/02/1938

Lloc d'Origen: FRONT D'ARAGÓ

Destinació: FOLGUEROLES

Chamboret 5-12-60

A Ramona Zaki

Mi preciosa hermana de secria que al recibir esta estuvieres bien de salud como lamia que buena asta la presente

Sabias que recibido la tuya del 11 pasado me alegro mucho por que veo que todos estais bien que lo principal para pasar la vida.

Tambien me alegro mucho que tu marido tenga trabajo como dices por que tienen lo trabajo y comida es la tranquilidad de toda la familia i para los tiempos que pasan es el todo

Tambien me alegro que mi hermano tenga lo suficiente trabajo encasa aunque con lo que veo no le riende lo suficiente para vivir pero hay que conformarse y cojer la vida tal como viene.

Mira yo ya sabes que nunca ohabia sido los querol y ahora en cosa de un mes emos etcho un parñado de miles de metros de leña para hacer carbon a un que en los primeros dias en contramos el trabajo un poco pesado en os ida na costurabramolanos y ahora ya somos unos profesionales aun que en este trabajo setiene que comer mucho pero esto ya lo tenemos hamos estamos en un terreno que ai muchas castañas

y siempre que queramos podemos hacer una buena cartanada tan bien hay muchas formas siempre que salimos al pueblo a pasar el rato en vez de beber cerbera o licor bebemos sidra que el suc de la poma combertid en juna es mesia de hi.

Bueno, per hai res mes d'ara muchos recuerdos a los de casa i un abrazo al padre de mi parte tambien los das a tu marido i muchos besos para el Arturito i tu recibes un abrazo de tu hermano que mucha suerte os de sea ha todos Salut

Arturo Tatzé

Carta número: 5

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 05/12/1940

Lloc d'Origen: CHAMBERET

Destinació: FOLGUEROLES

St. Miramont 13 - 1 41

A Ramona Gabi

Muy hapreciada hermana la presen
te es para decirte que te bien de salud co
mo deseo sea la tuya y la de todos
El motivo de esta es para decirte que hemos
cambiado de sitio el viaje ha sido muy dibe
tido anido todo nebanda salimos para coger
el tren y tuvimos que andar 20 kilometros y si
enpre nebanda andamos dos dias en tren si al
enpre el viaje nebanda al terminar lo hacia
mas al terminar el viaje tuvimos que andar
13 kilometros con dos pulmos de nieve ha si es que
puedes figurarte que viaje mas bonito i com
mos el frio que hace puedes figurarte hoy mis
mo estamos ha 21 bajo cero figate usior a
un metro de la estufa y seme vela la tunta
en la pruma.

Buen ya me diras tu ser ha qui como ha si
vace mucho frio que es to me parece que es muy
general

Acemuchito tiempo que no se vaca de borotio
ni de Jose y me traiga mucho ha ver si cuan
do mecontas me dices algo.

Bien ha qui hay un hombre que estaba en la
casa naba del perig osea ha can panagra y ma
ditcho que le gustaria saber de ellos si me le ha don
papel para abersi de comunicarse con ellos han
es que si tu al domingo cuando bayan ala y gloria
los bes les puedes entre gar aras un favor a esta

Señor y esta familia d'ala mejor tan bien esteran
contentos de saber de el

Bien sin nadamas por hoy das un abrazo
al padre de mi parte y mucho recuerdos para todos
los de casa y pa tu marido y mucho besos para el eñi
rito y la nena y tu recibes todo el afecto de tu
hermano que mucho te ha precia

Arturo Tatxé

La direccion nueva es B 20 (4ta F. E.

Miramont

(Puy de domne)

Carta número: 6

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 13/01/1941

Lloc d'Origen: MIRAMONT

Destinació: FOLGUEROLES

Miramant 7-2-11

A. Ramona Esté

Muy apreciada hermana la presente sirbe para decirte que soy bien de salud como de sea sea latuya y la de todos.

Las abras que recibido dos cartas tuyas una del 3 y otra del 20 pasado me alegro mucho por que veo que todos estais bien que lo principal.

Con lo que me dices habeis pasado un invierno muy frio como ya hace muchos años no abia et cho ha qui tan bien a et cho mucho frio fijate enos llegado ha 22 bajocere ha hora no hace tanto pero des pues de haber marchado ya la nieve que cayo a finde et cho ha buelto ha caer otra y no ha hia bis to nune tanta nieve fijate no otros enos tenido que ir habir para pa ra que los correos pudiesen sie cula habia muchos sitios un metro y asta dos de nieve hara esta lloviendo parece que se marchara pronto haun que nosotras esta mas muy bien porque es en un buen local y tenemos una buenas estufa y bastante comida que lo principal para el frio fijate que de leche y queso y pan podemos comprar el que queremos ha qui lo que mas es caso ha es la carne que nos da un tres hees ha la semana lo de mas todo barbien.

Me alegro que tu bastante trabajo de coser

por que hanu que no se gane mucho pacheras
ha yndar mucho ha tu marido, por que me segu
ra me n se citareis de todo para bibir.
Ean bien me chalegro que habeis tenido mucha
suerte en la matanza del torino y que lo podais
comer en perfecta salud cuyo es te tno no es facil
que lo puede pero como nuestro destino no lo
sa vemos ha ries que no pode mos decir nada.
Ean bien me chalegro que bilarrasa este por
haqui si lo tes extra les le dar muchos recuerdos
y le dices que me chalegro que haya tenido buen
a suerte.
Si unna por hoy daras un fuerte abrazo al padre
y muchos recuerdos para todos y tu recibes un
-habra de tu hermano que mucho os recuerda ha
todos

Arturo Tatxé

Carta número: 7

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 07/02/1941

Lloc d'Origen: MIRAMONT

Destinació: FOLGUEROLES

London 2-3-66

A Ramona Zatei

Muy apreciada hermana la presente es para decirte que estoy bien de salud como deseo sea la tuya y la de todos

Sabras que recibí la tuya del 17 pasado domingo me alegro pero que lo que más deseo es estar bien que lo que más deseo

Sabras que recibí las cartas en tercios y to las con tu te lo que ocurrió es que mandé buitar la carta cosa que no me había ocurrido nunca.

Lo que me dices que ya en tresaste el papel pues el ombre ha que ya me ha preguntado ha ver si ha recibido algo ya le dije que confiaba en que se lo habías entregado. Lo que me dices si ha cesado el frío pues sabes que ha qui ha un ti en po de primavera ha un que llueve mucho y por es to no es tan agradable.

Tan bien me alegro mucho que tu marido tenga mucho trabajo si en pre sera mejor que no que tenga que correr de un sitio para otro y tan bien me alegro que el tucito ya en piere andar que ya era hora.

Cuando me escribes otra ha ver si dices al padre que te diga algo y lo pones en la carta por que parece que no tubise abla por que en todas las cartas nomas que recuerdo

y hami me gustaria poder hacer alguna charra
da con el y habea si tiene el umos de antes
Bueno sin mas que decirte muchos rrecuerdos para
tu marido y para los de casa y mucho besos para el de tu
urito y para la nena y muchos abrazos para el padre
y tu rre rrecibes un fuerte hal rrazo de tu persona
no que mucho os ha precia

Arturo Tatxé

hagui teyongo la carta
que me van de buel to

Carta número: 8

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 02/03/1941

Lloc d'Origen: LANDOGNE

Carta 5

Destinació: FOLGUEROLES

Londonque 25-4-21

c. Ramona Fati

c. Mui apreciada hermana salut tedesca
o. hati y ha todes como la mia que es buena
ata la presente.

Sabras que recibi latuya del 22 pasado
que me mucho me alegro por que es lo que mas
me ha alegrado cuando tengo noticias vuestras
Pues sabras que hoy es ta nebandando y no poco
hay medio palmo de nieve ya i ha un sigue
ne bandando ha sie que ya puedes figurarte
que pays sera y segun la gente del pays esta
en ultimos de mayo nieve es un terreno muy
es traño por que de dia cuando hay el sol
hace calor para de noche caen unas eladas
que parece en pleno invierno yo y bto que
des, pues del trabajo hamos en una casa ha tra
bajar un poco pues es ta semana an labra
do para sembrar trigo y para hacer las
patatas asta en mayo no las hacen esto que es
un terreno que las patatas se be que i han mu
y bien y que son muy finas para comerlas
son mejores que las que se recojen por ha qui
Pueno cuando me contastes y amediras por ha
qui como estais i lo de coser por que por ha qui
no se encuentra mucho tiempo en contre en una
tienda pero no qui siron vender mas que dos canu
tillos y era de dia quel tan del gado de ha quello
que tu gastabas para coser con la maquina los vesti
dos finos y yo le pongo en cuatro doblas y ha un

no llegado el bosque que ya sabuelto ha rronper
ha sies que si tu par ha qui tienes i puedes manda
me un poco cha un que sea dentro una carta lo ma
ndas.

Bueno sin mas que decirte dos muchos recuerdos
ha tu marido y muchos besos al cñiturito y tu recibes
un abrazo de tu hermano que mucho os ha pre
cia ha todos

Arturo Tatxé

Ban bien diras al padre que no coje ha si que lo
que tiene que hacer es comer fuerza y ponerse tran
quilo que lo que mas bien le hara bueno le
das un abrazo de mi parte y que es pero que lle
gara el dia que yo lo habraire.

Arturo Tatxé

Carta número: 9

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 25/04/1941

Lloc d'Origen: LANDOGNE

Destinació: FOLGUEROLES

Miramon 15 Agosto 61
 Muy apreciada hermana la presente
 sirve para decirte que soy bien de salud como
 de sea sea la tuya y la de todos.
 Sabras que recibí la tuya del 3 corriente me
 alegro mucho porque veo que todos estais bien
 que es lo principal.
 Tambien me hallegro que hayais recojido
 algo de trigo y deordi que en los tiempos que
 paramos se necesita todo para ir comiendo
 aun que con lo que me dice tu marido ha tra
 bajando que no todos podran decir lo mismo
 seguramente ha bra muchos que no podran
 decir lo mismo.
 Referente a la comida sen pice hanotar
 la falta de ella aun que no somos como
 que estamos en la montaña si enya se en
 encuentra algo mas el pan tan tenemos poco
 200 gramos por dia y todo por el estilo
 lo que mas se encuentre es formache y uenos
 que bastante les metemos mano.
 Lo que me dices de que has hacer madi
 na ya me lo habia notificado Jose con
 su ultima carta que por el mes de Agosto
 haumentaria la cotta lo que me hallegro mu
 cho que haya ido todo bien i tambien
 me gusta el nombre que habeis escojido por
 que chamas de ser bonito es el mismo que lleba
 ha no esta madre y con esto ya basta por
 que se de ha grado para todos

Referente a lo que me dices de maria no me
acabo titubear por que haun que emen que
principio ha bia creido en su sinceridad
des ya habia notado en sus cartas que no
se le habia como debia llevarse paries que
ya y ha perdiendo el ha fecho que le tenia
hasies que cuando tu me lo comunicastes
yo ya le habia dicho que haun que yo
no le habia dado motivos ella era bien libre
i podia hacer lo que mas le conbeniese que yo
haria lo mismo lo que mas mal me sabe
es si ella se aido de la lengua referente ha
la familia segun medió Jose.

Cuando me contes las medidas si nuestro
hermano esta en casa o que por que por ha
qui se ha dicho que los de si quinta tenían
que ver incorporados cosa que yo no lo eue
ydo pero me gustaria saber la verdad.

Diras hatu marido que me ha alegrado mucho
que se aya instalado como patrono y que
me gustaria que tu liese muchas en presas que
seria buena señal.

Por bien diras hermano padre que yo
por haqui estoy bien tranquilo y que deseo
que el por haqui este lo mismo.

Bueno sin mas poroy daras muchos recuerdos
a todos i felicita ha la mon serrat por lo bien que
haido i que deseo que la puede amamentar
ella misma que sera mucho mejor muchos
abrazos para todos

Arturo Tatxé

Carta número: 10

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 15/08/1941

Lloc d'Origen: MIRAMONT

Destinació: FOLGUEROLES

Miramon 11 de Octubre 41
A mi querida hermana Raïmona Tatxé

Muy apreciada hermana la y presente
sirve para decirte que te va bien de salud
como de sea la tuya i la de todos.
Sabras que recibí la tuya del 21 pasa
do me ha alegrado mucho por que he oido que to
dos estais bien de salud que es lo principal
para los tiempos que pasamos
Pues como oícos me extrañaba mucho
que no tubiese noticias con las dias
que hacia que no ha bía escrito pero
pues sabras que no me habiese ocurrido algo
me lo habrais dicho no saber por esto esta
ba tranquilo.

Tambien me ha alegrado mucho
que pasais al lado de mi que me ha acordado
mucho de ha y tambien me ha acordado
bien nunca habia pasado un tiempo
tan haburrido y esto que de dinero no
me falta.

Tan bien me ha alegrado que tu marido
sea un gran empresario que por el ma
zen no le faltara.

Referente halo que me dices de la fiesta de
San Julian cuando me contestes ya me di
ras como han las fiestas por ha qui por que
yo ya hace tiempo que no las conosco me
ha alegrado mucho que si es foto y si fiais me mas

des al gema foto
Bon lo que me diées el Arturito si empre
ha estado de bica de esta si que ha sido una
mala suerte para vosotros pero no hai que
harpurarse se hace lo que se puede i mala
mejor la naturaleza ha ha mediola que ha creci
endo lo pondra bueno.
Me alegro que la mon serrat este fuerte ya
y que la inna este buena y fuerte tambien
y que se la puede cuidar ella que siempre
sera mucha mas ben taja
Bueno sin mas ac hoí daras muchos
habrazos al padre i a las menas de
Jose y recuérdate a tu marido y
para todos i a los hijos el efecto de
tu hermano que es bapreia
Arturo Tatxé

Carta número: 11

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 11/10/1941

Lloc d'Origen: MIRAMONT

Destinació: FOLGUEROLES

Hiernat 20 del 71-77

A Hanna Batei

Mol ha apreciada hermana la presente
 carta para decirte que me va bien de salud
 como de sea sea la tuya y la de todos
 las cosas que sea ca bo de recibir la tuya
 del 11 corriente me ha legro por que bo que
 todos es tais bien ha parte del estremo
 que se be que oham no ha to suficiente
 bien lo que medics que te dijo el medi
 co de las inyecciones puedo con psarlas
 nomas falta que me mbias la receta o
 el nombre de ellas que yo te las en biase
 en seguida si es que ha la frontera las
 dejan pasar que creo que si y por que ha qui
 hay que ohan en biado al gunos cosas
 dingo no te preocupas que tengo el suficien
 te has es que ya sabes que en bias prou
 to lo que falta y ha arreglado

Lo que me conomicas de pedro castells
 se be que vivia muy delicado y se be que
 la malaltia ha cabado con el cuando yo
 estaba ha qui el ya me habia dicho
 que estaba muy delicado y q ueno podia
 ningun es tre ordinario por que se necesi
 tia en seguida. El que sera bastan
 te resentido sera su amigo el miguel
 de cala yuria que se ha apreciaban mucho
 Pero que si alguna vez buelto
 por ha qui estara el pueblo muy con

Padre sin mas poray das muchos
recuerdos hatodos y muchos habrados
para el padre y tu lo recibes de tu
hermano que mucho os ha picria
hatodos

Arturo Tatxé

Carta número: 12

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 20/11/1941

Lloc d'Origen: MIRAMONT

Destinació: FOLGUEROLES

Castroale 3-2-42
Sr. Ramona Zatei

Muy apreciada hermana la presente se
be para decirte que soy bien de salud como desear
sea la tuya i la de todos

Sabrá que recibí la tuya del 13 pasado me ha
alegrado mucho por que veo que estáis todos bien
que es lo principal

Lo que me dice del padre comprendo es el tiempo
mas malo para el cosa que mientras tenga
gana no sé que ha purarse luego llega el buen
tiempo i le ayudara ha ponerse bueno

Me alegro mucho de lo que me dice que orga
nais bien la vida por que ha qui hai muchos
compañeros su familia les dice que las pasan
muy mal

Por aqui yo estoy bien haun que la comida
en pieza ha i muy escasa pero por el momento
pasando como estamos en la montaña se pa
sa mucho mejor que no estando en la capital

Referente halo que me dice de las inyec
ciones pues as de saber que no recibí nada que
me indique el nombre de ellas ni receta tan poco
ha sé que figurate si me traía al que tu me
preguntas ha ver que te digo cuando me con
tes ya me dirás que me habias puesto la re
ceta en esta carta ha que si me habias escrito
otra por que si es ha es que se habra perdido la re
ceta o bien la carta ha no ser que sea la censura la que
la haya hecho perder en tonces no habria nada

que hacer y lo sentiria mucho en no poder te
servir en lo que para mi seria una gran alegria
poder hacer algo para vosotros. Mas es que esa
medidas lo que hai.

Si en mas cosas un fuerte abrazo ha mi padre
y muchos recuerdos para todos y tu recibe un
abrazo de tu hermano que mucho los aprecia
ha todos

Arturo Taté

Carta número: 13

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 03/02/1942

Lloc d'Origen: COMBRAILLES

Destinació: FOLGUEROLES

Pontannur 8-2-42

A Ramona Gabi

Muy apreciada hermana la
presente sirbe para decirte que
toi bien de salut como de seo sea la
tuya i la de todos.

Sabras que recibí la tuya del 13
pasado me hallegro por que veo
que todos estais bien dhamun que se
gun dices nuestro padre esta un
poco de licado.

~~No que me dices que en bialar tu
foto i el nen pues no he recibído na
da me habia que tado mucho el padre
nos serbis las fotos si te ha quedado al
guna y quieres en biamela te lo ha
gradecería.~~

Sabras que recibí carta de José y le
conteste den bie una foto que no icimos
en medio de la nieve ha hora tenemos
los clichés harebalar cuando togalas
fotos ten las en bialar tienes de saber que
haquí enos estado dos meses i piero sin

vez la Sierra ha abido asta me
dio metro de nieve

Ma hora acci una ten jornada
que e cambiado de trabajo es toy
tras portando madera con un
mulo cosa que es mucho mas di
bertido que estar cortando si en
pro

Buena sin mas que deciste das
un fuente ha bravo hamestro padre
y muchos recuerdo para tu marido
i para todos los de casa besos para
el tunito i tu recibe un abrazo de
tu hermano que mucho os ha aprecia

Arturo Tatxé

Carta número: 14

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 08/03/1942

Lloc d'Origen: PONTAUMUR

Destinació: FOLGUEROLES

Proloigues 26-5-42

A. Harmona Fati
 e Huij ha preciaada hermana la presen
 te es para decirte que toi bien de salut
 como de se sea la tuya y la de todos
 Sabras que rreci bi la tuya del 14 de este me hale
 gro mucho porque beo que todos estais bien
 parte el padre que segun dices los 2 rrios en
 rrieen ha acerse le sen tir mucho
 Tambien me ha legro mucho que hayas rreci
 bido las inyecciones se be que no au tenido
 in teruption ninguna
 Lo que medices del dinero no te pre ocu per
 si al qu na ver lo necessitaba de lo diria por
 pro ha ora te go el rre giente mas bien me
 soba por que no ai con que garburlo i para guar
 darlo al bol sillo no hai ninguna neccidad del
 como dices tu en las casas de payes que no fal
 ta de nada pues ha que es poca difrencia por que
 el pan las patatas i los huevos no faltan la lct
 che y el queso tan poco ha si es que se pu ca
 ir pasando muy bien
 Segun medices pro ha qui hai muchos enfer
 mos i muchos se mueren i aun con joben la
 mujer de Manuel pa es mis mo de bia ser muy
 joben ha un ha te sido mala suerte man
 des es que bia perdido es tan tranquilo en su
 casa ya le bi me ota deo gracia tan la rranella
 parece que la des gracia esta contra los pobres

cuando me coristes medidas el marido de ella
que hace por aqui.

Tambien he ha pedirte una cosa una vez medijistes
si queria la propia i te dije que no la necesitaba pero
ha ora si necesitaria no la propia de mudar pero
si para el trabajo mientras estube en la compania
me ha bia etcho el cargo eran ellos los que tenian
que dar me la pero ha ora cambia mucho una que
tienen que dar me la igual por q me no e de pado
de per-te neer en la compania les e pedido camisa
y dicen que no las hai y no tengo mas que tropos
de camisa ha si es que si tu puedes me enbias una o
dos camisas para el trabajo y dos o tres pares de calceti
nes que lo que mas falte me hace camisas nose si en
casa deje calcetines quedaron al gunos pares si no se an
gar todo puedes en biamelos de ha aquellos todo
es lo si es mucho teneis que la bar lo primero no que
des contrario en la frontera ha la mejor no lo dejaba
pasar tan bien en el armario deje barias corbata si las
hai ponas una o dos por que ha qui asta por esto se
cesitan tiguets si al paquete no te m iden el peso i que
eres me ter unas cuantas naranjas me halc graria mucho
por que me hace mucho tien po que no las pro bamos
bue no todo esto si puedes lo haces rapido por que las
camisas me hacen mucha falta

Sin mas das muchos abrazos al padre de mi parte
y lo dice que no se asiste que haun puede bibir muchos
i tan bien das muchos recuerdos hatu marido
i por los de casa muchos besos para el estunto y tu reci
bes un abrazo de tu hermano que mucho os ha precia a
todos

Arturo Tati

Carta número: 15

Autor: ARTUR TATXÉ

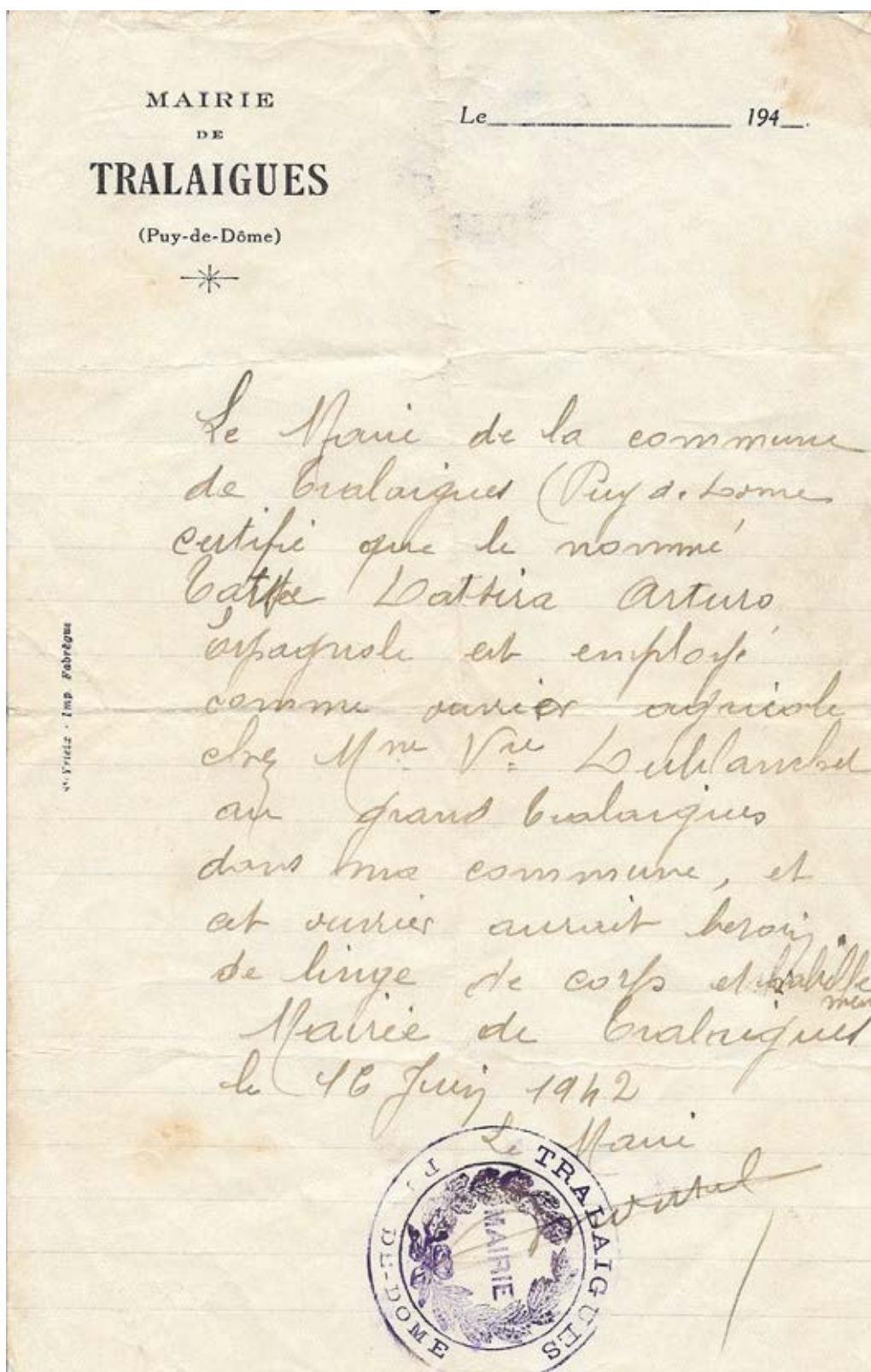
Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 26/05/1942

Lloc d'Origen: TRALAIGUES

Destinació: FOLGUEROLES

Acreditació de Tatxé com a veí de Tralaigues per part del seu alcalde. Font: Arxiu familiar.

L'Artaigues 17 Junie 1942

A Ramona Fatri

Muy apreciada hermana la presente
sirve para decirte que soy bien de salud
como de sea sea la tuya y la de todos los
de la familia

Sabras que recibí la tuya del 7 corriente me
alegra mucho por que veo que todos estais
bien

Con esta te mando el certificado que me
piden como que ta tal como medics hasies
que tan pronto lo tengas procura en bias
la por que las camisas principal mente las
necito fijate que la casa que ta en itenido que
dejar me una para poder me cambiar son una
fente que son muy limpia y al ver que tenia
que pasar sin cambiar me la camisa o ir sin ella
en seguida me sacaron una de las que la
mujer tenia guardada de su marido hasies
que fijate como es toy de camisa principalmen-
te.

Lo que mas falta me hace es calcetines para
cada dia i si quieres poner un par para ma-
dar lo poner camisas para el trabajo si quieres
poner la de punto como dices la poner un calzon
cillos y una camiseta de verano tan bien si tienes
mano tubiere de al pargatas y quieres poner
un par ml y ia muy bien por a hora el vera
no por que ha qui sola mente hai que es choy

y compraci de rasque con san mucho con la calos
todo esto lo haces de la forma que puedes mejor
si al quena casa no puedes ser lo dejas y man
da lo que tengas.

Lo que medices del hombre de la rraurella me hale
gro mucho por que nunca habia sabido nada del
p^{ro} ueno sin mas que de cirte das muchos abrazos
del padre y muchos recuerdos ha todos los de casa
y para tu marido y muchos besos para Arturito
y para las nenas y tu recibes el ha precia de tu herma
no que mucho es quire cha todos

Arturo Tatxé

Si ai un pantalon de pana en buen estado
lo pones tambien

Carta número: 16

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 17/06/1942

Lloc d'Origen: TRALAI GUES

Destinació: FOLGUEROLES

Crabaiquis 3 de Agosto 42

A. Ramona Tatxé

Muy apreciada hermana
la presente si te para decirte que
soi bien de salud como de te sea sea
latuya i la de todos

Como te decia en la hotra el domi
ngo pasado fui habes un compañero
y ablamos referente el paquete y me
dijo quel a cia un mes que habia re
cibido uno sin ninguna edare de certifica
do y medio la direccion de la gencia
es la que sigue.

Etelmiro Moreno
Agente de estuianas Colegiado

Rambla Sta. Monica N° 19

Barcelona

Aries que si la otras no te han cojido
puedes mirar este que seguro lo
pase

si fuera caso que aun lo vieres embiá
do le metes una toalla i miras de embiar
lo tan pronto te sea posible que lo necesito

Sin mas que decir das un fuerte abrazo
al padre y a la mena y a Arturito muchos
recuerdos por José y su esposa y para
tu marido y tu los recibes de tu her
mano que mucho es ha precia

Arturo Tatxé

Carta número: 17

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 03/08/1942

Lloc d'Origen: TRALAIGUES

Destinació: FOLGUEROLES

Francia 12 agosto 42

C. Ramona Zabala

Muy apreciada hermana la presen-
sa te expuso decirte que estoy bien
de salud como deseaba la tuya y la
de todos.

Las palabras que recibí la tuya del 10 del
presente me alegró mucho por que he
que todos estáis bien de salud que es lo
principal.

En esta tenbio la hoja que men-
tionaste de ma ya que has siesta
vez esta como de be estar porque el
otro no se diferenciaba mucho de
te so la mente que en vez de decir
d'jets du sax decia Lenoh que viene
a decir lo mismo todo europeo en fin
el caso es que esta vez pare que se
quiere necesitan muchos requisitos

Lo que me dices de can pan
gros me traía mucho que Jose no
es te en su casa y que Miguel de cal

cal tot este ya en la suya en fin esto
sebe que cosa de suerte o bien de influencia
Sin mas que decirte das muchos abrazos
al padre y muchos recuer a Jose y su
esposa y a tu marido y mucho besos
para las nenas y a tuturito y tu los
recibes de tu hermano que mucho
te aprecia

Arturo Tatxé

Yo que me dices de la estension
me alegro mucho que se ha cuerda de
mi a un que jamas me ocurre lo
mismo te de vuelves los recuerdos
y te dices que seguramente antes de
cien años nos veremos

Salut

Carta número: 18

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 12/08/1942

Lloc d'Origen: TRALAIQUES

Destinació: FOLGUEROLES

Frabaiques 3 Octubre 42

A Ramona Tates

Muy apreciada hermana la presente es para decirte que estoy bien de salud como de ser la tuya i la de todos

Sabras que recibí la tuya del 20 de Agosto me alegro mucho por que veo que todos estais bien que es lo principal, les tranasa que haya tardado tanto en escribirte todo lo hasio

culpa del paquete porque esperando el paquete se me iban pasando los dias que no lo parecia asta que por fin ha llegado lo recibí todo lo que me decias tu en la carta que avia 3 camisas una de punto un pantalón unas alparcas 4 pares de calcetines y 2 corbatas estoy contento de haberlo recibido porque las camisas particularmente me hacian mucha falta suerte que en la cara que estoy son muy buena jente y me dejaban de ellas pero fijate que les est chaco ha

perder dos aun que no eran muy buenas
que si no hubiese sido por ellas habria y
do sin camisa nose es te abla de menca
delos hamos quistay proes as de saber que en la
casa no hay otro hombre que yo son dos
mujeres solas ay la madre que tendra
unos 45 años y la hija 22 la mujer
que do viuda hace cosa de un año y fue
por esto que pidieron un hombre para
trabajar ellas es tan muy contentas
con miyo i yo estoy muy contento
con ellas me tratan como si fueran uno
de la familia

Lo que me dices de la ropa de invierno
por el momento no te digo nada por
que ha lo mejor en la compañía nos daran al
go si hacase me hace falta mastarde ya te lo
dire.

Bueno sin mas dar muchos abrazos
al padre y le dices que ay que ponerse fuer
te que me de que muy pronto podemos ha ha
zar nos daras muchos recuerdos a Mareserat y
a Jose y a tu marido muchos besos para las
nenas i Arturo to i tu recibir un abrazo de tu
hermano que es ha parecia mucho a todos

Arturo Tatxé

Carta número: 19

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 03/10/1942

Lloc d'Origen: TRALAIGUES

Destinació: FOLGUEROLES

Treballaigues 7 de Novembre 172
cf. Ramona Tatxé

Muy a precada hermana la
presente es para decirte que estoy bien
de salud como deseo sea la tuya y la
de todos

Sabras que recibí la tuya del 1 para
do me alegro mucho por que heo que
todos estais bien que es lo principal
Respecto a lo que me dices del pago
te lo recibí todo y bien respecto
a los portes no te preocupes que no
me costo mucho y gano bastante dine
ro para cubrir todos los gastos que pu
eda tener figate gano todos los me
ses quinientos francos que no gasto
ni una decima parte de lo que gano
por que no hay con que gastarlos
en comida se guara que estoy mas bien
que vosotros por que en una casa de
papas ya sabes tu que por muy ex cara
que baya nunca falta y en el trabajo
a un que se tiene que trabajar a go
tanto q como quierro

Lo que me dices de la ropa de invierno no te molestes que no te lo diga si a caso necesito algo ya te lo dire
Tambien me alegro mucho que tengas un poco de todo particularmente el trigo y las patatas es lo que mas es a pro-betchara y lo que me dices que las cuepi se an comido las patatas pues a qui tan bien las ay pero cuando en pigan asalis se les mete un veneno en las mata todas y las patatas acen y qua.

Tambien me alegro que en casa ayan tenido suer te con la baca que les ayudara mucho.

Con lo que me dices el padre de he es tar bastante enfermo o lo abra esta do procura a cuidarlo bien que es todo lo que se pueda acer si yo estubiera a qui aria todo lo que podria por el pienso que los otros acis lo mismo. Bueno sin mas dar muchos abrazos al padre y muchos recuerdos para todos las de cas y tu marido y etiturito y tu los recien de tu hermana que mucho es a precio A Tatxé

Carta número: 20

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 01/11/1942

Lloc d'Origen: TRALAIQUES

Destinació: FOLGUEROLES

Tralauques 24 11-52

A. Ramona Fata

Querida apreciada hermana la
presente sí te para decirte que estoy
bien de salud como deseo sea la tuya
y la de todos.

Sabrás que recibí la tuya del 9
presente me ha alegrado mucho por
que heo que todos estáis bien de
salud que es lo principal

Sabrás que por aquí en pieza
hablar muy fuerte en el quier día
nos meterá una rebada que lo que
ha costumbre ha es por aquí en
terminado de sembrar que el tra ba
jo mas fuerte que que por aquí
lo demás no ha corre mucha pri
sa por que aquí no se hace mas
que trigo y unas pocas de patatas
para el gasto de la casa. Mas es
que el trabajo asta el verano y ano
corre prisa

Me alegro mucho de que me
dices del Fondo con el composit ya
esa hora de que llegare en su
casa seguro que no las habian pa-
sado muy bien los tiempos que
no a estado el en su casa pero
no ha bean tenido otro remedio
que ha regular las como
han podido.

Referente a lo que me dices de
al fredo es muy lamentable
que no haya tenido ya antes
la direccion por que abria te ni-
do si en precomunicacion con el y la
hora sabia algo pero en fin menan-
das la direccion y lo probare y me
que con sigue comunicar con el si
es que aun esta en la direccion que
tu me mandes

Bueno sin mas das un fuerte abrazo al
pacho y muchos recuerdos para todos los
de casa y para tu marido y muchas besas
por el las niñas y el tuitito y tu los re-
cibes de tu her mano que os ha precia mucho

Arturo Tatxé

Carta número: 21

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 21/11/1942

Lloc d'Origen: TRALAIGUES

Destinació: FOLGUEROLES

Orlaïgues 17-12-42

A. Ramona Tatxé

Muy apreciada hermana de scaria
que al recibis esta os en conhasa
bien de salut como la mia es buena
asta el presente

Sabras que recibí la tuya del 20 para
do me alegro por que veo que todas
estais bien que es lo principal

Sabras que aun estoy en la misma
casa a los otros os a es traña lo que
aya cambiado de direccion es que cuan
do llegamos puse la direccion de la
casa vecina que era donde dormia por
que en ella ay otro y dormiamos juntos
pero ya ace tien po dueño en la casa
que trabajo y es por esto que puse
la direccion de ella asi es que ya esto
i bien lo mismo que antes el sabado
pasado mata mos un cerdo que pesa
ba 120 kilos asi es que me parece
que el invierno no va a ser muy duro

Aquí por el momento no
hace mucho frío parece que aun
no llega el invierno pero ya
hacen días malos por que es un
país ^{que} se acienta fuerte cuando en
pierna

En la otra te decía que me mandan
darse la dirección de Alfredo así
es que pero la nuestra por ser así
vía así

Seguro sin más por ay dar un fuerte
habrá al padre y mucho recibes
dos a todos los de casa y tu marido
y muchas besos para las niñas y el
Turiño y ^{tu} los recibes de tu herma
no que mucho es a precio

Arturo Tatxé

Carta número: 22

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 17/12/1942

Lloc d'Origen: TRALAIQUES

Destinació: FOLGUEROLES

Frabiques 12-3-43

c/ Ramon Tatxé

Muy apreciada hermana de scaria
que al recibir esta es en contraccio
bien de salud tu y todos como la mi
a es buena asta el presente

Sabias que hace mucho tiempo que
no tengo noticias de vosotros y me
traña mucho por que por aqui
ay muchos compañeros que que
an truido noticias de sus casas
no se sies que no me escribis o que las
cartas se pierden el caso es que yo
ya acc mas de tres meses que no
se nada de vosotros

Yo por aqui es tobben como antes
estoy como si estubiera en cas pero
con todo iis to uno se aburre i se
harta de todo aun que no puedo
quejarme por que lo mismo en el
trabajo como en la comida estoy
de primera y no me falta dinero

lo que me ocurre que a veces en sueño
a pensar como estaris vosotros
y como estara el padre y es cuando
una se pone de mal humor

Buena sin mas que decirte
daras un fuerte abrazo al padre
de mi parte y muchos recuerdos
a Jose y la Mercedes tambien
para tu marido inuehos besos
para el turito y las mesas y tu
recibes un fuerte abrazo de tu
hermano que os quiere mucho

Arturo Tatxé

Carta número: 23

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 12/03/1943

Lloc d'Origen: TRALAIGUES

Destinació: FOLGUEROLES

1-4-43 Trebalgues

A. Ramona Gatié

Muy apreciada hermana la presente es para decirte que soy bien de salud como dices sea la tuya y la de todos

Sabras que recibí la tuya del 4 de Marzo me alegro mucho por que veo que todos estays bien que es lo principal

Lo que me dices de la dirección sabras que la recibí no a muchos días no le escribo aun pero pienso escribirle pronto aun que la mejor su mujer ya a tenido noticias suyas

Tambien me dices que por a qui' aecho tan buen invierno pues por a que no podemos quejar nos tan poco los del país dicen que a echo un invierno que nunca lo a biao visto a penas si a nehado y fijate que el año pasado do estubimos tres meses con nieve y mucho frio.

Tambien me alegro mucho que a beis

podido cojer un uerto en el campo
de la sala es una de las cosas que ha
muy bien para la casa se saca un pro-
co de todo supongo que aun tenche
is el campo de la zera el chop. que tan
bien es va muy bien para el tiempo
que pasa mas

Sin mas que decirte porci das
un fuerte abrazo al padre de mi parte
y muchos recuerdos para los tres
casa y para tu marido y muchos
besos para el otivito y las nenas
y tu recibes un fuerte abrazo de
tu hermano que es a precio mucho

Arturo Tatxé

Carta número: 24

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 04/04/1943

Lloc d'Origen: TRALAIGUES

Destinació: FOLGUEROLES

Frataigues 21-11-193

S. Ramona Gatri

Muy apreciada hermana salud
es deseo a todos como siempre es
buena asta el presente

Tabras que recibí la tuya del 29
parado me alegro mucho tener
noticias de vosotros aun que veo
que nuestro padre no ta muy bien
en la edad que tiene no se pu
ede esperar nada buena pero
ala mejor se pondra bien
i parara otra temporada.

Yo estoi bien continuo en la
misma cara sino fuera por
que uno sin enrase pèra de
mariaños taria como si fuera en
casa

Tabras que por aqui esta
mos en plena siembra la sema
na pasada sembramos el Ordi
y esta semana sembramos la

si'hada cosa que por aqui no
se ace nada mas que tardo y un
procas de patatas y la yorta
para las vacas pas que aqui
ni la trapa de lla ni el fals no se
conoce

Queno sin ma por ay das
un fuerte abrazo al padre de mi
parte y muchos recuerdos a todos
los de casa y a tu marido y muchos
besos para Esturite y Lamerias
y tu recibes un abrazo de tu
hermano que mucho es aprecia

Arturo Tatxé

Carta número: 25

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 21/04/1943

Lloc d'Origen: TRALAIGUES

Destinació: FOLGUEROLES

Tratarques 75-43

A Ramona Tatxé

Muy apreciada hermana la presente es para decirte que estoy bien de salud como deseo que sea la tuya y la de todos.

Sabrás que recibí la tuya del Co del corriente, heo que todo estáis bien a parte el padre que según me dices estamos al perderlo si no leemos por dolo y a al tener esta en tus manos cosa que para mí es un grandis gusto al no poder estar a rutado en los últimos momentos pero supongo que vosotros lo aréis todo por el

Referente a lo que me dices del testamento para mi estaría todo bien sino fuera la interbacion esta del notario que esto me hace pensar que ay al guna persona que influyera porque el notario

rezeber a nuestro padre que desta
manera corria peligro yo no he
que existiera ningun peligro pa
raque los otros teniais el mismo de
recho que yo encima no abien
do echo el tras paso no existia tal
propietario todo esto no te lo
digo porque este echo de una
manera o de otra por que esto
no es ninguna fortuna ni
por el uno ni por el otro

Puero lo que me pides de
la direccion es la que sigue:
Vialla de Silvestre Dublanquet
Tralaigues por Montel de Gelat
Puy de Doma

Si me das por ay si es que aun
estoy atien po dar un fuerte abrazo
a nuestro padre i muchos recuerdos
para todos los de casa y para tu
marido y muchas besas para el
Arturito y las nenas y se los pide
ti tu hermano que mucho os aprecia

Supero que me tendras el presente

de la enfermedad de nuestro padre *Artur*

Carta número: 26

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 25/04/1943

Lloc d'Origen: TRALAIQUES

Destinació: FOLGUEROLES

Crataigues 9-6-48

c. Ramona Tatxé

Muy apreciada hermana salud
te deseo a tu y todos como la unia
es estuena

Sabras que recibí la tuya del 27
de abril aun que me es de mu-
cha alegría para mi ai que co-
jinto como viene

Como dicesti recibí la de nuestro
hermano Jese recuita del 29 y
con ellamen tere de la muerte
de nuestro padre tambien me
dedicia los suprimientos que abia
pasado que esto es lo mas triste
que ai que para morir tengamos
que pasar unos pasos tan tristes

Lo que yo mas esentido
es mas de la perdida de el es al no
aber el po dicho darle el ultimo
adios y a con payando asta en su
ultima morada

Buena yo pas a qui contina
bien en la mis ma casa aun
que a hora estamos en el tiempo
de mas trabajo pero co^{mo} la comi
da no falta y resiste muy bien
no se por a qui si es seco como a
qui la hierba que el año pasado
acá tres palmos de alto es ta rra
sa de tierra las y ayeres ya
en piegan a decir^{que} Dios no esta con
ellos y que se ba pasar un mal
año y solo mento an perdido
la hierba que el trigo esta elti
mos de agosto nose siga fijente
si le queda ti en po y las pa
tatas las emos sembrado ha cen
za para da aries que si llo hiesse
na hora no se veia perdida na
da en los jeneros del campo

Buena sin mas que decir poroy
das muchas recuerdos a tu mari
do y muchas besas para el tuxito
y tu rre un fuerte abrazo de tu her
mano que mucho os aprecia

Arturo Tatxé

Carta número: 27

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 09/06/1943

Lloc d'Origen: TRALAIQUES

Destinació: FOLGUEROLES

A

218

Orlaigues 12-11-83

A Mamona Tatxé

Muy apreciada hermana
la presente es para decir
te que estoy bien de salud
de sea sea la tuya i la de
todos

Sabras que recibí la tuya
del 8 Octubre me alegro mucho
por que heo que todos estais
bien que es lo principal

Sabras ta
bien que recibí el acta de naci-
miento aun que por lo que
lo necesitaba ya lo abia ~~estado~~
echo era para sacar la carta
de nacionalidad del consul se
en veio la cedula personal del
27 i me dijo que ya abia bastan-
te asi es que ya no tube que
preparar la llegada de esta muchas
gracias por esto. Se que medicos abeis recojido

una cosecha muy pequeña
pero tendreis lo suficiente para
a vosotros que ya es algo en no
tener que pensar en comprar
la patatas y el tocino para
pasar el año. Con lo que
heo una guardais el campo de
de tras el chop me alegro mucho
por que os prestara un gran
servicio

Sabras que pas aqui ya
en piece el mal tiempo ay mis
mo a seho un dia muy frio y
esta tarde ya en pejado a llo
ver y a nebar aora pasaremos
casi todo el invierno sin salir
de la casa no mas que para
ir a buscar leña que el frio se acce
sentis mucho y se consume mucha
Un mas daros muchos recuerdos a todos
los de casa ya tu marido y muchos
besos para el turito y tu recibes
un fuerte abrazo de tu hermano
que te aprecia mucho
Arturo *Baka*

Carta número: 28

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 12/11/1943

Lloc d'Origen: TRALAIOGUES

Destinació: FOLGUEROLES

6221
 Faurlaville 15-3-44
 A Jose Salis y Ramona Esteban
 Muy apreciados cuñado y hermana
 Salud os deseo como la mia es buena
 esta el presente.
 Sabreis que recibi la buena
 tra del 29 Diciembre a un que con un
 poco de retraso me alegro mucho de las
 noticias que me das y me alegro que
 aya ido todo muy bien cuando yo vuel
 ve por ay pienso centrarse con una gran
 familia no conozco casi a nadie de los
 que deji por ay.
 Segun me dices la niña es
 muy bonita y el nombre que le habeis puesto
 es muy bonito tambien.
 Es un bien veo que to as este
 un gran constructor de Casas me alegro
 mucho por que asi te va mucho mas facil lle
 var la vida y con muchas ganancias
 segura siempre en el pueblo tendras bastante
 trabajo para ser contento.
 Tambien veo que habeis comprado
 un buen cerdo sabreis llamado un poco
 el rababit de sal sitchones y jamon ya ten
 dria ya ganar des por por a qui por gustar
 los sal sitchones que por a qui donde estoy no
 tienen ningun gusto no saben acertar y es

por esto que los echan a perder
En esta bergis que cambiando
de sitio pero no por esto cambiais la di-
reccion es cribis en la misma de antes que
ellos ya molas man clarerra donde es te y no
por esto es dejado de tambien
Pues sin mas por ay
dareis muchos recuerdos a mi hermano
y a la Morserrat y todos los de casa y
tambien muchos besos para Esturita y la
Kati y los otros recitís un fuerte a
brazo de nuestro hermano que mucho
os a precia

Arturo Tatxé

Carta número: 29

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 05/03/1944

Lloc d'Origen: BOURNEVILE

Destinació: FOLGUEROLES

Enquesta a Artur Tatxé, Tralagues, 20 d'abril de 1945. Font: Arxius Departamentals de Puy-de-Dôme.

REPUBLIQUE FRANÇAISE
MINISTÈRE DE L'INTÉRIEUR
DIRECTION GÉNÉRALE DE LA SURETÉ NATIONALE

DÉPARTEMENT DE Puy de Dôme
COMMUNE : Tralagues

DA DP

NOTA. — Ne rien inscrire dans les parties encadrées

RECENSEMENT DES ÉTRANGERS
ANNÉE 1945

QUESTIONNAIRE

Le questionnaire ci-après doit être rempli par l'employé préposé. Il concerne tous les étrangers astreints à la possession d'un titre de séjour (résidant en France plus de deux mois, âgés de plus de 15 ans, ou de moins de 15 ans s'il s'agit de travailleurs).
Il devra être répondu **très exactement à toutes** les questions posées.

N. N. 01. — 1.200.000-2.40. — Imp. Chars (G) — CO. L. 21 3421 — 0150-43.

1 NOM : (en lettres capitales d'imprimerie). Pour les femmes mariées, indiquer sur la 1re ligne le nom de jeune fille et sur la 2e ligne le nom de mari.
TATXÉ - D'ATSIRA

2 et 3 PRÉNOMS : Arturo Sexe : M

4 NÉ le 21 Mai 1910

5 A Solgueroles Pays : Espagne

6 NATIONALITÉ : Espagnole

MODE D'ACQUISITION : par Naissance — Naturalisation — Mariage — Réintégration — Option.
(Sayer les mentions inutilisées.)

7 SITUATION DE FAMILLE : Célibataire — Marié — Veuf — Divorcé.
(Sayer les mentions inutilisées.)

8 NOMBRE D'ENFANTS ENCORE VIVANTS : (quel que soit leur âge).

RÉSIDENT EN FRANCE { De moins de 15 ans :
De plus de 15 ans :

RÉSIDENT A L'ÉTRANGER { De moins de 15 ans :
De plus de 15 ans :

TOTAL :

9 DOMICILE ACTUEL : Rue Grand Tralagues N°
Commune : Tralagues Département Puy de Dôme

SUITE AU VERSO

10 DOMICILE ANTÉRIEUR : Eau N° _____
 Commune : _____ Département : _____

11 DATE D'ENTRÉE EN FRANCE : *Sept 1939*

12 PROFESSION EXERCÉE A L'ENTRÉE EN FRANCE : *oursin / oursin*

13 PROFESSION ACTUELLE : *oursin agricole*

Spécialité dans la profession (1) : _____

14 CATÉGORIE PROFESSIONNELLE (2) : _____

15 NOM ET ADRESSE DE L'EMPLOYEUR : NOM : *Enflauehet Minia*
 (Si l'intéressé est à son compte, porter son nom et l'adresse de son exploitation ou bureau.)
 Rue : _____ N° : _____
 Commune : *Tralauques* Département : *S.D. B.*
 NATURE DE L'ENTREPRISE : par exemple : Agricole, *agricole*
 Étiage et tube d'acier, Fabrica d'ampoules en verre, Vente de quincaillerie au détail, etc.

16 NATURE DU TITRE DE SÉJOUR : *Réception de Servant de carte d'identité*
 DURÉE DE VALIDITÉ DU TITRE : DU *depoté le*
 (JOUR - MOIS - ANNÉE) (JOUR - MOIS - ANNÉE)
 DÉLIVRÉ PAR : _____

CONJOINT

17 NOM : _____ Sexe : _____
 (Pour les femmes, nom de jeune fille)
 PRÉNOMS : _____
 NÉ LE : _____
 À : _____

18 NATIONALITÉ : _____
 S'IL EST FRANÇAIS, L'EST-IL : Par Naissance — Naturalisation — Mariage — Réintégration — Option — Déclaration.
 (Préciser la nationalité antérieure)

19 DOMICILE : _____
 (A indiquer s'il est différent de celui de l'employeur)

20 ENFANTS (quels que soient leur âge et leur domicile) : M. Fr. F.

SEXE	NOMS ET PRÉNOMS	DATE DE NAISSANCE	PAYS DE NAISSANCE	NATIONALITÉ

Fait à : *Tralauques*
 le : *20 avril 1945*

SIGNATURE DU DÉCLARANT : *[Signature]*

(1) EXEMPLE : Travailleur des bois ou Travailleur des métaux ou Travailleur traicteur.
 (2) INDICHER L'UN DES ÉTATS SUIVANTS : Péruvien - Artisan - Directeur - Ingénieur - Contrôleur - Ouvrier - Manœuvre - Apprenti - Ouvrier à domicile - Façonnier - Fermier - Métayer - Indépendant.

Carta 30

Tralaigues 29 Mayo 45
A Ramona Tatxé

Muy apreciada hermana recíbelte dese
o a tu y todos es mo la mia es buena
Recibida tuya del 24 abril me alegro
por que bes queais todos buenos que
lo que mas quiero yo por a qui sigo bien
trabajando al campo como un gran payes es
ta semana emos terminado de acer las plata
tas a ora acé tres dias que llueve sequido
a qui es un pais que a veces se tira 15 dias
de lluvia sin parar a un que sea en bera
no bueno cuando mas críbes yame costuras al
go de pos aqui porque ya acormecho tiempo
que no me dices nada qui mas muchos reñis
er dos para todos y un fuerte abrazo para ti y bes que

CARTES POSTALES

CENSURA
15 JUN 1945
EXPÉDITEUR 135

POSTES
120
REPUBLICQUE FRANÇAISE

DESTINATAIRE

M. A. Tatxé
Tralaigues
Pueblon de Gelat
(Puy de Dôme) 261

M. Ramona Tatxé
Mayor 26 de Vich
Folgueroles
Barcelona
(España)

Carta número: 30
Autor: ARTUR TATXÉ
Destinatari: RAMONA TATXÉ
Data: 29/05/1945
Lloc d'Origen: TRALAIGUES
Destinació: FOLGUEROLES

Carta 31

Sin mas daza muchos re-
cuerdos a los de casa y a tu
marido y muchos besos para
las niñas y Estivito y tu me-
cibes un fuerte abrazo de
tu hermano que mucho es
quiere a todos

Arturo Tatxé

Tralagües 2-9-45

A Ramona Tatxé

Muy apreciada hermana
salut te deseo a ti y todos
como la mia es buena
saberre a bilatuya del
11 de Junio pasado en ella
leo que todos es taitz luis
ques lo principal leo que
tu taitz una gran fiesta
en el pueblo des de luego
para el pueblo onraan
bastante me abia que ta-
do es tar por aqui por her
el gran fiesta que abia
Segun me dices por aqui
hai mucho sequia se de

ques lo es general por que
por a qui a pasado un
bera no muy seco aun ora
continua la sequia y esto
ques un pais la mayoria
del tiempo esta de marido
~~se~~ mojado fija te tu
ques un pais que todo el
otro tiempo de labar es el
i esta otro se a bria podido
llebar el pargatas todo el
bera no pero xerrel ta
por a qui notara a y mucha
escases de ropa y calzado
fija te que para comprar
una camera te cuesta 1500 francos
panta lo nes ni buscarlos
por que no se en encuentren

yo tengo suerte que en la
casa quer taitz tenian mucho
de bienes los ido a pro bet
chando o de lo contrario a-
bria ido des mudo a hora
parece ser que la cosa sea a
cambiar un poco los a mari-
canos lleban mucha merca-
ria y puede que pronto to-
se a regle un poco
bu eso yo creo que to da
la fin y que muy pronto
nos here mos que para mi has-
tante largo a rido es pero
que el des tierro se termina
y que sino juntos al menos
un poco mas cerca de hore-
tes podre vivir

Carta número: 31

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 02/09/1945

Lloc d'Origen: TRALAGÜES

Destinació: FOLGUEROLES

Esaliques 27-11-47
 A Ramona Tatxé
 Muy apreciada hermana salut
 es decir en todos como lamia es buena
 y me dio pensar si no te es crito
 antes soy muy gaudul en esto ya abrei
 prenda lo si me abia ocurrido algo pero
 no oido mas que la gauduleria.
 Bueno sabras que tra baje con Jaime Rutge
 en Puyos. supongo ya lo sabias antes
 po que el me dijo que lo abia escrito
 en su casa y su casa es lo abian dicho
 . pues el trabajo no barnal se trabaja
 muchas menos horas y mucho mas bien
 pagadas que en el campo en los priome
 ros dias no podia acostumbrarme lo en
 contraba muy diferente. estaba tan acostum
 brado a vivir entre la familia de payes que
 me trataban como si fuera de la familia a quel
 cambiar me n contraba como si es tubiera
 perdido para mismo te escribo de la casa
 de payes to dos los dias que no trabajo

y los Domingos los tengo apasara qui
Bueno por otros supongo estario todo bien
en una carta de D. Utyla mi hermano me
da barreuerdos y de via que mes cribia una
carta pero ha estado allegado
Aqui ace muy poco tiempo luego me
que trabajaba en bic y me dijo que en
San se a via en barraje de vera ser bas
tan te importante La caretera de vera
ser muy transitada obra mucho
mas movimiento que cuando no solas
es tabamos por aqui
Bueno si mas pros ay daras muchas
reuerdos a mi hermano y su mujer
y a tu marido y muchos besos para todo
lo pequeño y tu recibes un abrazo
de tu hermano que mucho es precia to-
dos
cuando mes cribes las cartas
me las diries si en pre en la mis ma direccion
que como te digo tengo todos los domingos
la direccion Tra laigues chez Dublanchet
par Montel de celat (Puy Dôme)

Carta número: 32

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 27/11/1947

Lloc d'Origen: TRALAIGUES

Destinació: FOLGUEROLES

Uzerche 3-9-61

Apreciada hermana y toda la familia

yo hice un buen viaje como supon
go vosotros tambien vais cuando
vosotros salisteis de tulusse yo ya
estaba en la cama bien me acordé
de vosotros entra yo mismo me dije
como estaran por que yo estaba muy
causado

Aqui tenbio estas fotos i yo guar
do tres cliches para eer sacar una
para la fernanda y para mi y des
pues te las enviare los dos carretes que
Jose lleva a eer reelabar no los an en
contrado ya me direis don de los me
tio por reclamarlos

los cliches que yo guardo te lo marco
en la foto de una cruz

Bueno sin mas muchos recuerdos para
todos vosotros y a los de cal trus
de nuestro que os quiere de verdad

Artur Tatxé

Userche 1-10-61
A Ramona Tatxé apreciada hermana
salut a todos como la mía es buena
Recibi la tuya de 12 Setiembre bro
que todos es tan bien en otra que te escribi
ya te decia que la Rosa o sea la chica que
vino con nosotros a bio. llegado bien pero
des pues no akuelto a escribir osustros
pero como tenian de operar a su madre
a la mejor es pera que lauyan operado
Buena los caretes a aquellos estaban en nom
bre mio nuestro de todas formas dentro
15 dias cuando seaje moiare de llegar de buona
y si esta abierto pensare abir *sin mas muchos*

A brazos para todos
Salut
A Tatxé

Carta número: 34

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 01/10/1961

Lloc d'Origen: USERCHA

Destinació: FOLGUEROLES

Mzereche 1 Julio 62

Querida sobrina

Salut es deseo a todos como
lanica es buena

Recibi latuya del 30 mayo
y ella bes que todos estais
bien que es lo principal

supongo Fernanda ya te abra
es cito nocero que bengan por que
este año en las vacaciones le
acen acer un periodo como
trijilante de una colonia de
vacansas a la mejor otro año
podran venir

Me alegro mucho que podais

a bitar a la casa nueva es tener
mucho mejor que la otra de vias
de mariado pequeña para vosotros
sabes que yo trabajo en Brive
han presa a cogido un trabajo
que si para dos años o sea
una casa de 11 metros de largo
por 17 de ancho y todo esto
esta echo en pre fabricue
Bueno sin mas muchos
abrazos para todos de tu tio
que mucho os quiero
Salut Artur Tatxé

Carta número: 35

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: NATI SOLER

Data: 01/07/1961

Lloc d'Origen: USÈRCHA

Destinació: FOLGUEROLES

Obja 2-8-66

a Ramona Tatxé

Muy apreciada hermana Salut es dese
o a todos como la mia es buena

Recibí tu carta heo que todos est
bien que lo principal

Bueno al 21 deste es espero en
casa y comeremos en casa arrego,
y el dia siguiente sin ~~bar~~ en nin
guna parte ya veremos como

lo arreglamos

Comercha alegria asta el 21

Sin mas muchos besos y a

brazos para todos y desta que nos
benes Salut

Arturo Tatxé

Carta número: 36

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 02/08/1966

Lloc d'Origen: AJAC

Destinació: FOLGUEROLES

Uzerche 18-9-66

A. M. Auntia y familia salut
a todos como la mia es buena

Querida sobrina la presente es para
decirte que recibí la tuya el viaje
fue bueno que lo principal aun que el
ultima dia que pasaste en francia
fue lluvioso y como el transito que
ai es mucho mas peligroso

yo lle que muy pronto alas 8 ya
estaba en casa tambien ice el viaje
con lluvia

Bueno los billetes de la loteria ay
uno que asido ganador de 6 francos
o bien 600 asies que lo cambiare por otro
despues sigana ya te lo dire

Un abrazo para tu padre
y tu madre y la Nati y Arturo y tu los
de tu tia

que mucho os quiere

Arturo Tatxé

Carta número: 37

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: 18/09/1966

Lloc d'Origen: USÈRCHA

Destinació: FOLGUEROLES

Carta 38

A Ramona Tatxé y familia
Salut a todos la mia es buena
Querida hermana esta es para
desearos un feliz año 67 y bien prospe-
ro a qui tenemos un tiempo que no aca-
negota de frio pero en cambio llueve
todos los dias. Buenos muchos abrazos
para todos de tu hermano que mucho
os quiere
A Tatxé

Carta número: 38

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ I
FAMÍLIA

Data: DESEMBRE 1966

Lloc d'Origen: USÈRCHA

Destinació: FOLGUEROLES

Uzerche 10 Enero 67

querida Gabeina Nati Salut a todos
lania es buena

Recibi la tuya la cual me alegro
mucho de ver que pensais conmigo en las
fiestas y dias señalados yo tambien me
acuerdo de vosotros pero que acer el
destino de cada uno esta trazado y ai
que seguirlo ata la muerte de todas formas
de seo mucha suerte para todos y que
algun dia podamos celebrarlo juntos

El amigo arroyo medijo que es abia
perdido sa padias en liar 2000 pestas

asuijo que sea pasado estos dias de fin de año
supongo no abeis tenido inconveniente para
acerlo yo el dia que tenga ocasion
os las are pasar

Sin mas muchos abrazos para todos
de tutio que mucho os quise

Artur Tatxé

Carta número: 39

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: NATI SOLER

Data: 10/01/1967

Lloc d'Origen: USÈRCHA

Destinació: FOLGUEROLES

Usèrche 13- 8- 67

A Nati Soler

Salut a todos como la mia es
buena

Recibi tu carta postal. me ale
gro mucho por que veo que puedes
aver pasado uno dias felices en es
te pueblo que es muy bonito al parecer
yo avia pasado al guinas veces en
el tren asta Tortosa pero ocuya
tanto tiempo que ni me acuerdo
como esta echo el pais

Buenas noches Tus padres
estaran bien como Arturo y a sumta
les daras muchos abrazos de mi parte
y a tu novio un fuerte a pector de mano
esperar que pronto sera de la familia
y tu recibe un fuerte abrazo de
tutio que mucho os recuerdo
Arturo Tatxé

Carta número: 40

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: NATI SOLER

Data: 13/08/1967

Lloc d'Origen: USÈRCHA

Destinació: FOLGUEROLES

Uzerche

A Ramona Tatxé y familia

Salut os deseo a todos como
la vida es buena

Supongo que todos estaréis
Bien nose si aquí en España o en
el mismo tiempo que a quien Francia
o en una semana de frío y nieve que
nose puede ir a trabajar

tuve carta de la Tati diciendome
que abitaran Hospitalet y me contaba
el viaje de bodas para nosotros
seos abrazos un bacio en la casa
pero ay con el coche y a la distancia
casi me se acerca facilmente

Bueno yo os deseo un feliz Nadal
un prospero año 68 y muchos
a lazos para tu tu marido y a tu
y Arturo Salut Arturo Tatxé

Carta número: 41

Autor: ARTUR TATXÉ

Destinatari: RAMONA TATXÉ

Data: SENSE DATA

Lloc d'Origen: USÈRCHA

Destinació: FOLGUEROLES

Benvolguda Assumpta, en primer lloc, volia donar-li les meves més sinceres gràcies per donar-me aquesta entrevista. Serà de gran profit pel treball que una persona tant reconeguda com ho és vostè respongui les preguntes que formularé a continuació. Si creu que alguna pregunta no és pertinent, i no la vol respondre, ho pot fer sense cap mena de problema.

Així doncs, li començaré preguntant per la retirada de principis de 1939.

- 1. Prendre la decisió d'abandonar la teva terra i marxar lluny de casa i dels teus, sense saber si podràs tornar mai, deu ser una decisió gens fàcil de prendre, ja que la teva vida es veu abocada a un canvi radical. Creu que la decisió de tirar rumb a l'exili fou presa tranquil·lament o improvisada fruit del moment? Creu que els que la prengueren eren plenament conscients del que els suposaria?**

Moltes vegades la decisió de marxar va ser precipitada, per les circumstàncies de la derrota i el que significava. La por a la repressió va provocar una fugida endavant sense pensar massa en les conseqüències. Tothom creia que seria un exili curt i que podrien tornar aviat.

- 2. Una vegada els exiliats agafaren el camí de l'exili, i arribaren a la frontera amb l'Estat francès, com va actuar França amb els refugiats davant l'allau d'exili dels mateixos? Ho va fer amb la dignitat que tots ells es mereixien? Quins fets o accions va promulgar la nació francesa per rebre'ls? Varen ser suficients?**

El govern francès va quedar desbordat per l'allau de persones que volien creuar la frontera en pocs dies. La falta de previsió i el fet que eren els perdedors d'una guerra no va ajudar en buscar mesures per ajudar als exiliats. Totes les accions del govern francès van limitar-se a concentrar els exiliats de manera massiva en camps improvisats, a les platges o en zones despoblades, amb unes condicions extremes. El fet que fos hivern, amb unes temperatures molt baixes, no va ajudar gens a pal·liar les mancances humanitàries

- 3. Quina vida duien els interns al camp? Com convivia? Com satisfien les necessitats bàsiques en les condicions en les que estaven? Era sana la**

convivència en aquells camps? Què menjaven? Com ho feien? Rebien correspondència? Amb quina freqüència? Quin procés hi havia per a l'enviament i la rebuda de correspondència? Estaven separades les famílies? On dormien? Quan temps van estar dormint a la sorra de la platja? Com eren les latrines? Passaven fred? Hi havia comerç? I contraban?

Totes aquestes preguntes es resumeixen en una sola resposta. Les condicions eren tan dolentes que la única prioritat era sobreviure. Menjaven el que podien, perquè el ranxo era molt escàs en quan a nutrients...una sopa que era aigua amb una mica de carn de tant en tant. La correspondència era caòtica, amb un servei molt deficient. No hi havia un cens amb noms i cognoms dels que estaven als diferents camps. Hi havia un lloc de trobada per repartir els cartes a viva veu. Les latrines eren la mínima expressió d'un servei bàsic. Un forat a terra i prou. Dormir? a terra, damunt al sorra i tapat amb la manta o la mateixa sorra. I quan hi van haver barraques van millorar una mica, estaven sota cobert, però el terra continuava sent la mateixa sorra, amb polls, rates, etc. Hi havia comerç clandestí amb els gendarmes que es vigilaven per productes bàsics com menjar, tabac, etc. Canviaven rellotges, plomes estilogràfiques, etc. La vida al camp podia ser molt subjectiva, segons les condicions en que arribava cada persona, i el seu esperit de supervivència. Hi havia persones minvades físicament per la gana, el fred, etc, i que es morien, literalment, de pena. No tenien al·licients per suportar aquella misèries i la baixa moral feia que s'abandonessin. Al principi les famílies es separaren. Els homes i els nois més grans a una banda de la filferrada, i els dones amb els fills petits en una altra.

4. Les condicions de les persones que marxaren a l'exili cada cop eren més pèssimes. A què creu que es deu la falta d'humanitat per part de les autoritats franceses tot veient aquell desastre humà que significà la reclusió de tota aquella gent en camps com el d'Argelers? Era falta d'humanitat o fou un error de previsió?

Le dues coses. La falta de previsió va tenir un paper important, però les autoritats franceses tampoc s'esforçaren massa en millorar el da a dia de persones que no coneixien, no importaven, etc.

5. Creu que Argelers fou un camp de refugiats o de presoners?

Teòricament era un camp de refugiats, però a la pràctica va ser un camp de presoners perquè no podien sortir. Tot i que les raons que donaven els gendarmes era per tenir un major control d'una població que no tenia on anar en un temps de pre-guerra.

6. Com s'ho feien els interns en aquests camps de la Catalunya Nord per sortir-ne. Artur Tatxé, per exemple, va anar a treballar a una companyia de treball. En sap alguna cosa de com aconseguien sortir? I, un cop a fora, sap com eren les seves vides? Van poder reconstruir-les? Reben ajudes de l'estat francès per a tirar endavant?

La societat civil francesa va veure l'oportunitat de tenir ma d'obra barata amb els refugiats, i molts demanaven persones amb ofici, amb sous molt baixos, però que permetien sortir del camp. Més tard, l'estat francès va crear les companyies de treballadors, amb condicions molt extremes quan va començar la IIGM. Però també s'avenien a entrar-hi per intentar millorar. El fet que entressin en guerra no va ajudar gens a normalitzar les seves vides. L'ocupació nazi va passar a primer terme, i els republicans exiliats van ser els primers en patir les conseqüències.

Ara l'entrevista agafa un rol més personal, de valoració moral, de com veu vostè personalment tot aquell desastre que mai hagués hagut de passar.

7. Com vostè ja sap, la retirada fou un gran trasbals pels republicans, ja que hagueren d'abandonar la seva terra a causa de la desfeta militar del bàndol Republicà. A dia d'avui però, creu que som conscients de l'abast que podia tenir que prop de mig milió de persones fessin camí cap a França perseguides pels vencedors de la guerra? Podem arribar a imaginar-ne les conseqüències que va tenir tot plegat?

Ho veiem a dia d'avui amb els refugiats de Síria, Afganistan, etc. És el mateix drama i continuem mirant cap a un altre costat.

8. Els republicans exiliats van avançar el que, un any després passaria a Europa, l'expansió del feixisme amb tanta força. Creu que França ho podia intuir o que, pel contrari, no preveien tal fet i que si ho haguessin sabut haguessin mantingut un tracte més bo per empatia amb els exiliats republicans?

La França no tenia cap empatia cap als republicans, i menys en temps del govern de Vichy col·laborador dels nazis. No només França no va saber veure el feixisme que venia. Anglaterra, Països Baixos, Bèlgica, Polònia, etc...

9. Creu que Catalunya ha fet justícia amb tots els exiliats i represaliats per la guerra civil i les seves famílies? Hauria de fer-ho? Perquè?

No Catalunya i menys el govern espanyol. Van crear la llei de la memòria històrica justament per fer justícia, però per a molts aquesta llei va ser un punt i final, quan penso que hauria de ser un punt d'inici.

10. Vostè que ha tingut contacte amb persones que van patir al camp d'Argelers, creu que tot el viscut en aquell camp, els va marcar per sempre més a ells i als seus fills?

A la primera generació, segur. D'aquells anys vé una mania als francesos que la trobes quan parles amb la gent gran que es va haver d'exiliar. La segona generació ja és segons les circumstàncies que van viure.

11. La polarització de la societat aleshores, feia que o eres d'un bàndol o eres de l'altre, i d'alguna manera havies de prendre partit. Creu que l'odi visceral que es tenien les autoritats dels respectius bàndols es va canalitzar en l'exili, és a dir, en que els vencedors no concebien els vençuts com a part de la seva nova societat? En el cas de Tatxé, alcalde per els Rabassaires i comunista convençut, no va poder tornar mai ja que havia firmat expropiacions que van fer que fos rival dels grans propietaris i gent de dretes, i per què si hagués tornat, molt probablement hagués estat assassinat. Per tant, Tatxé, com comentava, seria un exemple de persona no concebuda com a part de la nova societat franquista? Com s'ho feia la dictadura de Franco per impedir que persones com l'Artur tornessin? Hi havia lleis? Controls a la frontera? Les policies dels respectius estats, francès i espanyol, col·laboraven entre si per impedir aquest retorn? I, a l'Estat francès, els exiliats eren valorats com a ciutadans de primera? Podien acabar treballant de les mateixes feines que els ciutadans francesos?

Evidentment, Franco sabia que per aguantar-se en el poder, tot just acabada la guerra, feia falta un regim molt sever contra els vençuts, amb un aparell de repressió a tots

els nivells. A nivell local, els vencedors de cada poble eren els informants per poder senyalar qui tornava, i quina havia estat la seva història abans de la guerra o durant la guerra. Així començava la repressió, de baix a dalt.

12. Artur Tatxé, després d'haver estat alcalde de Folgueroles i d'haver anat a la guerra, durant la retirada va emprendre el camí de l'exili. Passà pel Pertús i va estar internat al camp d'Argelers. Al llibre La Maternitat d'Elna, exposa com era la vida en aquell camp, i tot recordant a Tatxé i la seva estada al camp, penso en el seu patiment, però també en el de tota la bona gent que estava reclosa allà per defensar un govern democràtic i legítim com era el de la República. Creu que s'hauria de fer més ressò de vides com la de Tatxé, tan empapades d'història?

D'ençà uns anys el tema dels exiliats ha estat motiu de llibres, pel·lícules, documentals, però anem tard i al final quedem curts per pal·liar la injustícia i l'oblit de tots aquests anys.

Moltíssimes gràcies per dedicar-me el seu temps i per ajudar-me amb el meu Treball de Recerca. Li ho agraeixo molt sincerament. Salut!

Lluc Oms

